FOLKBILDNINGSRÅDET UTVÄRDERAR — NO 1 2020

Mångfald och förnyelse?

Utvärdering av folkbildningens kulturverksamheter

Publicerad av Folkbildningsrådet

FÖRFATTARE: Thor Rutgersson,
Sara Tannå och Katja Timgren
OMSLAGSILLUSTRATION: Emma Hanquist
LAYOUT: Pasadena Studio
TRYCKERI: Billes Tryckeri, 2020
ISBN: 978-91-88692-75-7
www.folkbildningsradet.se

Förord

Rapporten *Mångfald och förnyelse? Utvärdering av folkbildningens kulturverksamheter* handlar framför allt om studieförbundens och folkhögskolornas kulturinriktade studiecirklar och särskilda kurser.

Den tar sin utgångspunkt i kontrasten mellan kulturpolitiska och folkbildningspolitiska mål och syften som talar om mångfald och inkludering, och en verklighet som åtminstone delvis avviker. I rapporten används statistik för att fördjupa bilden av vilka deltagarna är i folkbildningens estetiskt inriktade kurser och cirklar, med särskilt fokus på deltagarnas födelseland och utbildningsnivå. Lokala fältstudier visar hur synsätt, arbetssätt och folkbildningens villkor påverkar mångfalden.

Rapporten väcker också den större frågan om förnyelse inom folkbildningen. Vilket utrymme för förnyelse finns? Vilka drivkrafter? Hur ser förutsättningarna ut för att utveckla folkbildningen i takt med tiden?

Folkbildningsrådet önskar dig en upplysande läsning!

Stockholm i december 2020

Maria Graner
Generalsekreterare
Folkbildningsrådet

Sammanfattning

Ett par teman som återkommer inom både folkbildningspolitiken och kulturpolitiken är *allas tillgång* och *(ökad) mångfald*. Men undersökningar inom såväl kultursektorn i vid mening som inom folkbildningen i synnerhet tyder på att mångfalden inte kan tas för given i de estetiska verksamheterna, att det finns ett glapp mellan politiska syften och mål å ena sidan, och verksamheterna i praktiken å den andra.

Denna utvärdering, som redovisas i rapporten *Mångfald och förnyelse? Utvärdering av folkbildningens kulturverksamheter*, har därför två syften:

- dels att ge en fördjupad bild av deltagarna i folkbildningens kulturinriktade verksamheter i ett mångfaldsperspektiv, främst avseende (deltagarnas och deras föräldrars) födelseland och utbildningsbakgrund
- dels att identifiera faktorer som främjar respektive motverkar mångfald i folkbildningens kulturinriktade verksamheter.

Utvärderingens underlag består av två delar: en registerstudie och fältstudier. De kulturinriktade verksamheter som undersöks avser estetiskt skapande i form av konst, musik, litteratur och teater.

Registerstudien bekräftar den bild som getts i tidigare undersökningar av deltagare/utövare inom kulturområdet, både inom folkbildningen och inom kultursektorn överlag. Jämfört med folkbildningens icke estetiska verksamheter och med befolkningen överlag, samlar estetiskt inriktade studiecirklar och estetiskt inriktade särskilda kurser en förhållandevis ung deltagargrupp. Inom de estetiska verksamheterna finns även en överrepresentation av personer som är födda i Sverige eller i övriga Norden, och av personer som har relativt lång utbildning eller föräldrar med lång utbildning. Den här situationen är ungefär likadan som jämförelseåret 2012.

Författarna konstaterar att alla aspekter av mångfald inte alltid går att avläsa ur statistiken. Statistiken visar till exempel inte om den enskilde del-

tagaren upplever mångfald i det egna mötet med folkbildningen – i en kurs eller en studiecirkel. Eftersom folkbildningen är idéburen och olika delar av folkbildningen riktar sig till olika grupper, intressen och behov kan inte heller all över- eller underrepresentation i en viss verksamhet tolkas som bristande mångfaldsarbete.

Fältstudierna bekräftar statistiken kring vilka grupper som är underrepresenterade och visar dessutom att det på de flesta folkhögskolor som ingått tycks saknas ett aktivt arbete för att nå personer ur de grupper som skolornas kulturverksamheter hittills inte når. Även inom studieförbunden – framför allt på landsbygden – har det funnits få exempel på långsiktigt strategiskt arbete för att öka mångfalden inom kulturverksamheterna. Samtidigt finns inom både folkhögskolan och studieförbunden exempel på fungerande initiativ för att nå nya grupper och därmed också öka mångfalden.

Rapportens slutsatser är att faktorer som främjar eller motverkar ökad mångfald i folkhögskolornas och studieförbundens kulturinriktade verksamheter i första hand handlar om att:

- Det estetiska *utbudet* tenderar att rikta sig mer mot kulturella uttryck som i samhället är vanligast bland grupper som redan är överrepresenterade i verksamheten, till exempel personer med inrikes bakgrund, och utgår relativt ensidigt från västerländska kulturtraditioner.
- Den *inre mångfalden* bland folkhögskolornas lärare på estetiska utbildningar och bland studieförbundens anställda (framför allt på landsbygden) framstår som begränsad. Detta begränsar även studieförbundens och folkhögskolornas kontaktytor mot det omgivande samhället, och de anställdas kännedom om andra kulturuttryck än de västerländska.
- *Ingångarna* och *kontaktytorna* tenderar att vara riktade så att i första hand personer födda i Norden känner till och därmed ges tillgång till de estetiska verksamheterna.
- Det estetiska *utbudet* är sällan lokaliserat där många människor med kort utbildning eller som är födda utanför Norden lever, exempelvis i marginaliserade områden som tillhör landets städer eller större städer. Verksamhet som är etablerad och förankrad i områden där människor som man vill nå bor, har lättare att nå ut.
- *Statsbidragssystemen* förutsätter att studieförbund och folkhögskolor upprätthåller befintlig mängd studietimmar eller deltagarveckor inom ordinarie verksamhetsformer för att inte bli av med ekonomiska medel. Därmed kan ny och oprövad verksamhet som syftar till att försöka nå nya

grupper bli ekonomiskt riskabel och svår att finansiera. Det saknas i nuläget också statsbidragsberättigade former för spridning och uppsökande insatser, samt etablering av ny verksamhet riktad mot underrepresenterade grupper.

Summary

Some recurring themes in *folkbildning* [1] and cultural policy are universal access and greater diversity. However, studies in the culture sector in general and *folkbildning* in particular, suggest that diversity cannot be taken for granted in the arts and that there is a mismatch between political purposes and ambitions on the one hand and actual educational activities on the other.

This analysis, which was presented in a report titled *Mångfald och förnyelse? Utvärdering av folkbildningens kulturverksamheter*, (Diversity and renewal? An analysis of the cultural activities of Swedish folkbildning) has two aims:

- to provide a more detailed picture of the participants who engage in *folkbildning*'s cultural activities from a diversity perspective, particularly as regards the participants' and their parents' country of birth and educational background
- to identify factors that promote and impede diversity in *folkbildning*'s cultural activities.

The analysis rests on two pillars: a registry study and case studies. The cultural activities investigated are from the creative arts, namely fine art, music, literature, and drama.

The registry study corroborates the conclusions of previous studies of participants/practitioners in the arts, both in *folkbildning* and in the culture sector in general. Compared with *folkbildning*'s non-arts activities and the general population, arts-orientated study groups and courses attract a relatively young participant group. Arts activities are also dominated by people born in

1 Defined by the Swedish National Council of Adult Education (Folkbildningsrådet) as "the activities conducted by the country's folk high schools and study associations in the form of courses, study circles and cultural activities [as] part of the liberal non-formal educational system."

Sweden or other Nordic countries and by people who either are themselves or have parents from a tertiary educational background. This situation varies little from the benchmark year, 2012.

The authors note that not all aspects of diversity can be discerned from the statistics. For example, there is no statistical indication of whether the individual participant experiences diversity in his or her own encounter with *folkbildning*, in either a course or study group. As *folkbildning* is ideology-driven and its different components directed at different groups, interests and needs, all over or under-representation in a certain activity cannot be interpreted as a lack of effort to achieve diversity.

The case studies confirm the statistics about which groups are underrepresented and show that most of the participant folk high schools (independent adult education colleges) seem to be remiss in their efforts to reach people from the groups that their cultural activities have thus far failed to attract. Amongst the study associations, too – especially in rural areas – there are few examples of farsighted strategic efforts to increase diversity in their cultural activities. At the same time, folk high schools and study associations both show instances of effective initiatives to reach new groups and by doing so also increase diversity.

The report concludes that the main factors that promote or hinder greater diversity in the cultural activities of the folk high schools and study associations are that:

- The *range* of arts subjects tends to be more targeted towards forms of cultural expression that are most common amongst already over-represented groups, such as native Swedes, and are biased almost exclusively towards Western cultural traditions.
- *Intrinsic diversity* amongst teachers and study association staff (particularly in rural areas) appears limited, which also diminishes the interface that folk high schools and study associations have within their communities as well as their staffs' knowledge and awareness of other forms of cultural expression than Western.
- *The points of entry and contact* tend to be designed so that primarily people born in the Nordic region learn about and thus gain access to *folkbildning*'s arts activities.
- Arts activities *offered* are often not located where people with a shorter educational background or who were born outside the Nordic region live, such as in marginalised suburbs of Sweden's towns and cities. Activities

that are established and rooted in areas where their target audiences live have less difficulty reaching them.

- *Government grant systems* require study associations and folk high schools to maintain volumes in their regular activities as a condition of their financial support. New and untested activities set up in an attempt to reach new groups, are therefore, financially risky and difficult to fund. There are currently no forms of promotional or outreach initiatives or means to establish new activities for under-represented groups that are eligible for government grants.

Innehåll

Förord ---- **3**

Sammanfattning ---- **5**

Summary ---- **9**

Folkbildningsrådets reflektioner ---- **15**
Sveriges största kulturarena ---- 15
Svagare mångfald i kulturverksamheterna ---- 16
Relationen mellan mångfald och möten ---- 16
Förutsättningar för mångfald och förnyelse ---- 17

Inledning ---- **19**
Folkbildningspolitik och kulturpolitik – överlappande mål och syften ---- 19
Folkbildningen och folkbildningens utbud ---- 22
Mångfald i folkbildningens kulturinriktade verksamheter ---- 25
Utvärderingen – syften, underlag och avgränsningar ---- 30
Disposition ---- 33

Registerstudiens bild – kulturinriktade verksamheter och deras deltagare ---- **35**
Övergripande om registerstudien ---- 35
Studieförbundens estetiska verksamhet och dess deltagare ---- 37
Folkhögskolans estetiska verksamhet och dess deltagare ---- 57

Fältstudiernas bild – synsätt, arbetssätt och villkor för mångfald ---- **73**
Studieförbundens arbete med kulturinriktade verksamheter ---- 73
Folkhögskolornas arbete med kulturinriktade verksamheter ---- 92

Sammanfattande slutsatser ---------- **115**
Övergripande om rapportens sammanfattande slutsatser ---------- 115
Vilka är deltagarna och vilka möter de i sina kurser och cirklar? ----- 115
Synsätt, arbetssätt och villkor som påverkar mångfalden ---------- 117
Vägar mot ökad mångfald ---------- 126

Referenser ---------- **133**

Bilaga 1: Registerstudiens dataunderlag ---------- **135**
Databasens källor och variabler ---------- 135
Begränsningar och bortfall ---------- 136
Bearbetning, presentation och tolkning ---------- 139

Bilaga 2: Tabellbilaga ---------- **140**

Folkbildningsrådets reflektioner

SVERIGES STÖRSTA KULTURARENA

Rapporten *Mångfald och förnyelse? Utvärdering av folkbildningens kulturverksamheter* handlar om Sveriges största kulturarena. Under 2019 samlade studieförbunden nästan 317 200 personer i studiecirklar inom det estetiska ämnesområdet *Konst, musik och media*, och drygt 19 miljoner deltagare i 366 000 kulturprogram. Landets folkhögskolor erbjuder korta kurser, långa särskilda kurser och yrkesutbildningar med estetisk inriktning, och under 2019 nästan 2 400 kulturprogram för allmänheten. Kultur och kulturutövande är dessutom integrerade delar i folkhögskolans pedagogik.[2]

Studieförbunden erbjöd studiecirklar och kulturprogram i hela landet 2019, i samtliga kommuner, medan folkhögskolornas långa kurser fanns i 156 av kommunerna.

I rapporten *Kulturens geografi* visar Myndigheten för kulturanalys att studieförbunden är särskilt viktiga på landsbygden, dels för att man ibland är de enda kulturaktörerna på plats, dels för att man bidrar till ett varierat kulturutbud i och med att man ofta samarbetar med bibliotek, museer, kommuner och religiösa samfund.

Även folkhögskolorna, framhålls i rapporten, har på flera håll etablerat sig som lokala kulturinstitutioner.[3]

Omfattningen av kulturverksamheterna och det faktum att många olika deltagargrupper nås, tillsammans med inriktningen mot aktivt deltagande och eget skapande, bygger förutsättningar i hela landet för möten och delaktighet i kulturlivet.

---

2 Folkbildningsrådet 2020, s. 52–53.
3 Myndigheten för kulturanalys 2019.

SVAGARE MÅNGFALD I KULTURVERKSAMHETERNA

Men att folkbildningens kulturverksamheter är omfattande och har stor geografisk spridning innebär inte per automatik att de är tillgängliga för hela befolkningen på likvärdiga villkor.

Den statistik som presenteras i denna rapport visar bland annat att andelen deltagare som är utomnordiskt födda var betydligt mindre inom studieförbundens estetiska cirklar än inom övriga cirklar 2017 – 12 procent jämfört med 34 procent. Dessutom var de här deltagarna genomsnittligt yngre och hade längre utbildning och högre disponibel inkomst än övriga cirkeldeltagare. Även inom folkhögskolornas särskilda kurser med estetisk inriktning var andelen utomnordiskt födda deltagare jämförelsevis låg, 9 procent jämfört med 15 procent inom särskilda kurser med annan inriktning, samtidigt som deltagarna var yngre än andra och deras föräldrar hade jämförelsevis lång utbildning.

Det här är inte tillfredsställande uppgifter. Kultur är en resurs för demokrati och samhällsengagemang. I samhället fungerar kulturen som en utmanande och obunden kraft. Genom kulturen ges människor röst och utrymme att förstå och uttolka samhället, dela sina upplevelser och bidra till åsiktsbildning och debatt. Därför är det viktigt att folkbildningen arbetar aktivt och systematiskt för att nå ut till många människor och i hela samhället.

Dessa utmaningar delar folkbildningen med övriga kultursektorn. Rapporter från bland annat Myndigheten för kulturanalys, Kulturanalys Norden och Konstnärspolitiska utredningen visar att kulturområdet som helhet är relativt homogent när det kommer till produktion, organisation och publik. Det domineras av aktiva som har svensk eller nordisk bakgrund, relativt lång formell utbildning och föräldrar med lång utbildning.

RELATIONEN MELLAN MÅNGFALD OCH MÖTEN

En annan fråga som rapporten uppmärksammar handlar om relationen mellan *mångfald* och *möten*. På ett övergripande plan lockar den estetiska verksamheten en bred deltagargrupp, men denna bredd eller mångfald återfinns inte alltid inom de enskilda ämnena, och den enskilde deltagaren upplever inte nödvändigtvis mångfald i det egna mötet med folkbildningen – i en kurs eller en studiecirkel.

I rapporten *Folkbildningens betydelse för samhället 2019* presenterar Folkbildningsrådet en analys av folkbildningen som mötesplats 2018, det vill säga av hur deltagare blandas i enskilda cirklar eller folkhögskolekurser inom

folkbildningsverksamheten generellt (alltså inte specifikt inom de kulturinriktade studiecirklarna eller folkhögskolekurserna). Uppgifterna visar att det i enskilda arrangemang framför allt sker en uppdelning efter födelseland, men även efter utbildning (särskild kurs) och kön (studiecirkel):[4]

- I 72 procent av studiecirklarna och 74 procent av de särskilda kurserna möttes knappast inrikes och utrikes födda deltagare.[5]
- I 17 procent av cirklarna och 29 procent av de särskilda kurserna hade i princip alla deltagare samma utbildning. [6]
- Ungefär 50 procent av cirklarna och 18 procent av de särskilda kurserna var i princip enkönade. [7]

Folkbildningsrådets rapporter visar att studieförbund och folkhögskolor behöver arbeta aktivt för att skapa mötesplatser mellan deltagare som är födda i Sverige och de som är födda i andra länder, både inom den kulturinriktade verksamheten och inom folkbildningsverksamheten som helhet.

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR MÅNGFALD OCH FÖRNYELSE

Varken möten eller mångfald kommer att uppstå av sig själva. Rapporten *Mångfald och förnyelse? Utvärdering av folkbildningens kulturverksamheter* ger en entydig bild av anställda i studieförbund och folkhögskolor som bärare av idéer om mångfald och inkludering och som betonar vikten av en folkbildning med kulturverksamheter som når ut brett. Men rapporten visar också att mångfalden knappast förändras om inte ett riktat mångfaldsarbete faktiskt äger rum. Deltagargruppernas sammansättning med avseende på födelseland, kön, ålder och socioekonomiska förutsättningar förändras alltså inte om inte någonting aktivt sker för att förändra.

Rapporten antyder vidare att det är relativt ovanligt med strategiska insatser för att ändra mångfalden inom kulturverksamheterna, framför allt när det gäller deltagarnas bakgrund i olika länder. Många av studieförbunden och folkhögskolorna i rapporten beskriver traditioner, kontaktnät och utbud som är förankrade i västeuropeiska eller svenska kulturtraditioner, vilket i sin tur innebär att man kommer att reproducera liknande deltagargrupper år efter

---

4 Folkbildningsrådet 2020, s. 17–18.

5 Underrepresenterad kategori utgjorde högst 10 procent av deltagarna.

6 Mellan 90 och 100 procent av deltagarna hade samma utbildningsbakgrund: grundskola, gymnasium kortare än tre år, treårigt gymnasium eller eftergymnasial utbildning.

7 Underrepresenterat kön utgjorde högst 10 procent av deltagarna.

år. Man talar även om ekonomiska och andra förutsättningar som gör att utrymmet för resurskrävande rekrytering och nyskapande utbud begränsas.

I rapporten *En folkbildning i tiden – en utvärdering utifrån syftena med statsbidraget* menar Statskontoret att ”En gemensam utmaning är hur folkbildningen ska nå utanför sina traditionella målgrupper”.[8] Finns det en tröghhet inom folkbildningen? Vilket utrymme för förnyelse finns? Ekonomiskt och annat? Och vilka drivkrafter finns? Det är ett samtal som Folkbildningsrådet och folkbildningens organisationer behöver föra i takt med att samhället förändras – och folkbildningen med det.

8 Statskontoret 2018, s. 8.

Inledning

FOLKBILDNINGSPOLITIK OCH KULTURPOLITIK – ÖVERLAPPANDE MÅL OCH SYFTEN

I regeringens proposition 2013/14:172 *Allas kunskap – allas bildning* formuleras för första gången ett särskilt mål för folkbildningspolitiken:

> Folkbildningen ska ge alla möjlighet att tillsammans med andra öka sin kunskap och bildning för personlig utveckling och delaktighet i samhället.[9]

Statens stöd till folkbildningen – för att uppnå detta mål – är omfattande. Under 2019 avsatte regeringen nästan 4,1 miljarder kronor i ett generellt folkbildningsanslag till studieförbund och folkhögskolor. Till detta anslag har fyra syften formulerats, som säger att statens medel ska användas för att:

- stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin (*Demokratisyftet*)
- bidra till att göra det möjligt för en ökad mångfald människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen (*Påverkans- och mångfaldssyftet)*
- bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället (*Utbildnings- och bildningssyftet*)
- bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet (*Kultursyftet*).[10]

Att regering och riksdag ser kulturverksamheterna som en viktig del av folkbildningen och folkbildningspolitiken markeras särskilt i det fjärde så kallade

9 Prop.2013/14:172, s. 19.
10 Ibid., s. 26.

kultursyftet. Och i rapporten *Folkbildningens betydelse för samhället 2019* framhåller även Folkbildningsrådet kulturens vida samhällsbetydelse:

> Kultur är en resurs för demokrati och samhällsengagemang. I samhället fungerar kulturen som en utmanande och obunden kraft. Genom kulturen ges människor utrymme att förstå och uttolka samhället, att dela sina upplevelser och bidra till åsiktsbildning och debatt, och därigenom bidra till samhällets utveckling.[11]

Statens folkbildningspolitiska mål och syften med stödet till folkbildningen ligger i flera avseenden i linje med målen för den statliga kulturpolitiken.

Målen för kulturpolitiken är att:

> Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund, att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet och att kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling. [12]

För att uppnå de kulturpolitiska målen ska kulturpolitiken:

- främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor
- främja kvalitet och konstnärlig förnyelse
- främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas
- främja internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan
- särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur.

Indirekt innebär överlappningarna mellan kulturpolitiken och folkbildningspolitiken att folkbildningen kommer att pekas ut som en resurs för att förverkliga kulturpolitikens mål.

Mångfald inom kulturområdet?

Ett par teman som återkommer inom både folkbildningspolitiken och kulturpolitiken är *allas tillgång* och *(ökad) mångfald*. I syften och mål inom folkbildningsområdet finns skrivningar om att *ge alla möjligheter, nå en ökad mångfald människor, breddat intresse* och *ökad delaktighet*. De kulturpolitiska

---

11 Folkbildningsrådet 2020, s. 52.

12 www.regeringen.se/regeringens-politik/kultur/mal-for-kultur/.

målen talar på motsvarande sätt om att *alla ska ha möjlighet att delta* i kulturlivet, om behovet av att *främja allas rätt till kulturupplevelser* och till att *utveckla sina skapande förmågor*, samt om att *mångfald* (och konstnärlig kvalitet) ska prägla samhällets utveckling.

Men undersökningar inom såväl kultursektorn i vid mening som inom folkbildningen i synnerhet tyder på att mångfalden inte kan tas för given i de estetiska verksamheterna, att det finns ett glapp mellan politiska syften och mål å ena sidan, och verksamheterna i praktiken å den andra. Flera undersökningar visar att kultursektorn är relativt homogen när det gäller produktion, organisation och publik:

Detta belyser bland annat Myndigheten för kulturanalys. Rapporterna *Kultur av vem?* och *Kultur med olika bakgrund* visar att andelen anställda inom kultursektorn med utrikes bakgrund befinner sig på en tydligt lägre nivå än i befolkningen överlag. Den ökade mångfalden i befolkningen avspeglas inte i kultursektorns personal, och myndigheten menar att:

> Kultursektorn ligger längre från målet om att spegla befolkningen än för tio år sedan.[13]

Även i Kulturanalys Nordens antologi *Vem får vara med?* beskrivs frågan om etnisk mångfald som svårhanterlig för kulturinstitutionerna.

Det är inte bara födelseland som särskiljer. I rapporten *Kulturvanor i Sverige 1989–2018* visar myndigheten ett starkt samband mellan utbildningsnivå och kulturvanor.[14] Och i betänkandet *Konstnär – oavsett villkor* konstaterar Konstnärspolitiska utredningen att konstnärer oftast kommer från hem med välutbildade föräldrar, och att personer med utrikes bakgrund är sämre representerade bland konstnärerna än i befolkningen i stort.[15]

Landsorganisationen i Sverige, LO, finner i rapporten *Brobyggare eller vattendelare?* att personer från tjänstemanna- eller företagarfamiljer, med relativt hög inkomst och – framför allt – med lång utbildning deltar i kulturaktiviteter som exempelvis konst- och teaterföreställningar och konserter oftare än andra. Att vara född i ett annat land eller ha föräldrar som är födda utanför Sverige, beskrivs inte i sig som en lika särskiljande faktor i denna rapport.[16]

---

13 Myndigheten för kulturanalys 2015, s. 5.
14 Myndigheten för kulturanalys 2018.
15 SOU 2018:23.
16 Landsorganisationen i Sverige 2018.

Mönstret med relativt homogena deltagargrupper inom kulturverksamheterna återfinns även inom folkbildningen. I studieförbundens och folkhögskolornas estetiska cirklar och kurser finner bland annat Folkbildningsrådet en uppdelning mellan inrikes och utrikes födda deltagare, och även att de utrikes födda deltagarna är underrepresenterade i den estetiska verksamheten som helhet, jämfört med inom annan folkbildning. Även i jämförelse med befolkningen är andelen deltagare med utrikes bakgrund lägre i de estetiska verksamheterna.[17] (Se vidare analys under rubriken *Mångfald i folkbildningens kulturinriktade verksamheter*.)

Den här utvärderingen tar sin utgångspunkt i kontrasten mellan kulturpolitiska och folkbildningspolitiska mål och syften som talar om mångfald och inkludering, och om en verklighet som åtminstone delvis avviker. Den syftar till att både fördjupa bilden och identifiera faktorer som påverkar mångfalden i folkbildningens kulturinriktade verksamheter.

FOLKBILDNINGEN OCH FOLKBILDNINGENS UTBUD

Folkbildningen, med sina 10 studieförbund och 155 folkhögskolor (som i sin tur har mer än dubbelt så många filialer), representerar tillsammans en högst varierad verksamhet. Folkbildningen är idéburen, vilket hör samman med dess uppkomst, roll och funktion. Enskilda studieförbund och folkhögskolor vänder sig till delvis olika målgrupper och företräder delvis olika politiska, religiösa, kulturella och humanitära intressen och erfarenheter.

Samtidigt ska all verksamhet ske inom ramen för en demokratisk värdegrund som är gemensam för hela folkbildningen.

Kulturen spelar en central roll inom folkbildningen, som i dag är landets största kulturarena och en stor uppdragsgivare som skapar en betydande arbetsmarknad för landets kulturarbetare. I och med den geografiska spridningen bidrar folkbildningen till att det finns tillgång till kultur, kulturell kompetens och kulturupplevelser, och möjlighet att delta i kultur, i hela landet.

Studieförbunden

Studieförbundens verksamhetsformer beskrivs nedan.

- *Studiecirklar*: en mindre grupp människor som planmässigt, genom samtal och dialog, bedriver studier. Deltagarna kan påverka cirklarnas innehåll och genomförande.

17 Folkbildningsrådet 2020.

- *Annan folkbildningsverksamhet*: verksamhet i liknande, men friare former än studiecirkel.
- *Kulturprogram*: öppna kulturarrangemang inför eller tillsammans med publik: föreläsning; sång/musik; dramatisk framställning; film/foto/bild; dans; utställning; litteratur; konst/konsthantverk; tvärkulturell verksamhet.

Under 2019 erbjöd landets tio studieförbund sammanlagt: [18]

- drygt 240 000 studiecirklar med ca 600 000 deltagare
- nästan 75 000 arrangemang i form av annan folkbildningsverksamhet, med 500 000 deltagare
- ca 365 000 kulturprogram med drygt 19 000 000 deltagare.[19]

Studieförbunden finns i hela landet, i alla kommuner.

Studieförbundens kulturinriktade utbud

I rapporten *Folkbildningens betydelse för samhället 2019* konstaterar Folkbildningsrådet att inom de flesta studieförbund var kulturen – studiecirklar och annan folkbildningsverksamhet inom det estetiska området samt kulturprogram – den sammanlagt största verksamheten under 2019.

Drygt 317 200 cirkeldeltagare samlades under 2019 inom det estetiska ämnesområdet *Konst, musik, media*, som därmed stod för 43 procent av alla deltagare och 48 procent av alla studiecirklar. Antalet kulturprogram uppgick till ca 365 000 och har fördubblats sedan 1990-talet.

Musiken är det enskilt största estetiska ämnet, med 40 procent av alla studiecirkeltimmar (en ökning från 30 procent sedan 2005), och 41 procent av alla kulturprogram.[20]

Folkhögskolorna

Spännvidden mellan enskilda folkhögskolor är stor, med externat- och internatfolkhögskolor, folkhögskolor förlagda till storstad och på landsbygd, och med stor variation i utbud och inriktning. 113 av folkhögskolorna drivs

18 Folkbildningsrådet 2020, s. 64.

19 Deltagare i studiecirkel och annan folkbildningsverksamhet registreras med personnummer och avser unika personer. Deltagare i kulturprogram registreras inte, antalet deltagare per kulturprogram skattas av studieförbunden.

20 Folkbildningsrådet 2020, s. 52–53.

av idéburna organisationer, övriga av regioner. Folkhögskolornas kurstyper/verksamhetsformer beskrivs nedan.

- *Allmän kurs (lång kurs)*: allmän kurs är främst avsedd för deltagare som saknar fullständig grundskole- eller gymnasieutbildning. Den kan leda till behörigheter för högre studier motsvarande sådana som kan fås genom det offentliga skolväsendet. En mindre andel av de allmänna kurserna har viss profilering.[21]
- *Särskild kurs (lång kurs)*: på en särskild kurs ägnas större delen av studietiden åt ett speciellt ämnesområde – en särskild profil. Vissa särskilda kurser är yrkesutbildningar, andra riktar sig till speciella målgrupper.
- *Kortkurs* (1–14 dagar): på en kortkurs ägnas större delen av kurstiden åt ett speciellt ämnesområde, oftast med anknytning till folkhögskolans profil.
- *Kulturprogram:* ett kulturprogram innehåller olika former av kulturella inslag, är riktat till allmänheten och genomförs tillsammans med folkhögskolans kursdeltagare.

Under 2019 erbjöd landets folkhögskolor sammanlagt:[22]

- nästan 560 000 deltagarveckor inom allmän kurs, med drygt 22 000 deltagare
- drygt 600 000 deltagarveckor inom särskild kurs, med drygt 37 000 deltagare
- drygt 50 000 deltagarveckor i kortkurs, med 50 000 deltagare[23]
- ca 2 350 kulturprogram, med nästan 185 000 deltagare.[24]

Under året erbjöd folkhögskolorna långa kurser i 156 av landets 290 kommuner.

Folkhögskolornas kulturinriktade utbud

Folkhögskolans kulturinriktade utbud är omfattande. Under 2019 arrangerades:[25] [26]

---

21 Enligt de uppgifter som folkhögskolorna rapporterat in till SCB återfanns mindre än 1 procent av folkhögskolans allmän kurs-deltagare i en kurs som hade estetisk inriktning 2019.
22 Folkbildningsrådet 2020, s. 78.
23 Verksamhetens volym beskrivs i deltagarveckor – antal deltagare och deras deltagande i antal veckor. Helårsstudier i de långa kurserna beräknas pågå i 35 veckor.
24 Deltagare i allmän kurs, särskild kurs och kortkurs registreras med personnummer och avser unika personer. Deltagare i kulturprogram registreras inte, antalet deltagare per kulturprogram skattas av folkhögskolorna.
25 Folkbildningsrådet 2020, s.53.
26 Deltagaruppgifterna nedan avser gruppraporterade deltagare (ej unika personer).

- 1 300 särskilda kurser i *musik, bild, form och målarkonst, scenisk konst, slöjd och konsthantverk, kyrkomusiker* och *övriga estetiska ämnen*, med drygt 16 100 deltagare [27]
- 170 estetiskt inriktade yrkesutbildningar på eftergymnasial nivå (särskild kurs), med nästan 1 600 deltagare
- ca 2 350 kulturprogram för allmänheten, med drygt 184 600 deltagare
- ca 850 kortkurser inom det estetiska området, med 14 400 deltagare
- kortkurser för cirkelledare inom kulturområdet.

Kultur och kulturutövande är dessutom integrerade delar av folkhögskolans pedagogik, de långa kurserna har ofta inslag av estetiska ämnen. Det betyder att de allra flesta av folkhögskolornas deltagare kommer att delta i kulturaktiviteter som en del av sina studier, oavsett vilken kurs de valt.

Inom folkhögskolan är musiken den näst största kursinriktningen totalt bland de långa kurserna, och den största inriktningen bland de estetiska ämnena.

MÅNGFALD I FOLKBILDNINGENS KULTURINRIKTADE VERKSAMHETER

Sned fördelning bland deltagarna

Folkbildningsrådet har återkommande konstaterat att deltagarsammansättningen i studieförbundens estetiskt inriktade utbud skiljer sig från det övriga utbudet.

Enligt rapporten *Folkbildningens betydelse för samhället 2019* är exempelvis andelen utrikes födda deltagare betydligt mindre i studieförbundens estetiskt inriktade studiecirklar än i övriga cirklar – 14 procent inom det estetiska området jämfört med 27 procent i studiecirklar med annan inriktning. De vanligaste ämnena bland de inrikes födda deltagarna handlar om olika former av musik eller om husdjursskötsel, medan de utrikes födda deltagarna oftast väljer studiecirklar med inriktning mot samhälle, religion eller språk.[28]

Även inom folkhögskolan finns skillnader mellan deltagare i estetiska verksamheter och andra. Inom särskild kurs med estetisk inriktning är andelen utrikes födda jämförelsevis låg – 10 procent jämfört med 21 procent i

27 Även så kallade skrivarkurser förekommer, dock ej som egen ämneskategori i statistiken.
28 Folkbildningsrådet 2020, s. 56.

övriga inriktningar. Ett liknande mönster återkommer i de allmänna kurserna och i kortkurserna med estetisk inriktning.[29]

I sin bedömning av hur folkbildningen lever upp till statens så kallade kultursyfte menar folkbildningsrådet att:

> Den uppdelning som sker mellan inrikes och utrikes födda deltagare inom kulturverksamheterna, och det faktum att de utrikes födda deltagarna inte sällan är underrepresenterade, är ett problem som folkbildningen delar med det övriga samhället. Folkbildningen behöver arbeta mer aktivt för att också inom kulturområdet skapa möten mellan deltagare som är födda i Sverige och de som är födda i andra länder.
>
> Som ytterligare en del i sitt mångfaldsarbete behöver studieförbund och folkhögskolor i högre grad rikta sina kulturverksamheter mot grupper i befolkningen som mer sällan än andra deltar i kultur, exempelvis deltagare med kort utbildningsbakgrund.[30]

Annan statistik, som tagits fram i samarbete med SCB och inom ramen för denna utvärdering, visar att deltagarna i folkbildningens kulturinriktade verksamheter även skiljer sig från *befolkningen* i flera avseenden. Bland annat är andelen deltagare som är födda utanför Norden lägre än i jämförbara åldrar i befolkningen, och både deltagarna och deras föräldrar har i allmänhet längre formell utbildning än befolkningen.

Undersökningar om deltagarna i folkbildningens kulturinriktade verksamheter

Kulturell bildning i folkhögskolans regi – deltagare och lärare på estetiska profilkurser

I utvärderingen *Kulturell bildning i folkhögskolans regi – deltagare och lärare på estetiska profilkurser* konstaterar författarna att under 2015 var minst 90 procent av deltagarna i estetiska kurserna födda i Sverige. Statistik från tidigare år visar att drygt hälften av deltagarna var 22 år eller yngre, att kvinnorna var i majoritet och att föräldrarnas utbildningsnivå var relativt hög,

29 Folkbildningsrådet 2020, s. 57.
30 Ibid., s. 52.

framför allt inom litteraturkurserna. Av lärarna inom de estetiskt inriktade kurserna var 94 procent uppväxta i Sverige. Endast ca 1 procent hade vuxit upp i ett utomeuropeiskt land.

Utvärderingen visar även att i jämförelse med andra särskilda kurser är det relativt få deltagare på de estetiska särskilda kurserna som har föräldrar med endast förgymnasial utbildning. Störst är gruppen deltagare som har föräldrar med en eftergymnasial utbildning som är tre år eller längre. [31]

Folkbildning i marginaliserade stadsdelar

Enligt rapporten *Folkbildning i marginaliserade stadsdelar* är majoriteten av befolkningen i landets så kallade marginaliserade stadsdelar, 76 procent, antingen utrikes födda eller födda i Sverige med en eller två utrikes födda föräldrar. Befolkningen i marginaliserade stadsdelar har även kortare formell utbildning än i övriga delar av de kommuner som ingår i studien – nästan en tredjedel har utbildning upp till grundskolenivå, och betydligt färre har högskoleutbildning jämfört med övriga delar av kommunerna. [32]

Rapporten visar att andelen invånare som deltar i studieförbundens och folkhögskolornas verksamheter är större i dessa stadsdelar än i övriga områden.

Men ämnesvalen skiljer sig åt. När det till exempel handlar om studieförbundens verksamheter handlar cirklarna i övriga områden ofta om musik, scenisk konst, friskvård, sång och husdjursskötsel. I de marginaliserade stadsdelarna går deltagarna i större utsträckning i cirklar i religion, samhällskunskap, svenska, modersmål och matematik – även om cirklar i musik, dans, konst och sång förekommer.

Folkhögskolans deltagare i marginaliserade stadsdelar deltar i betydligt större utsträckning än deltagare i övriga landet i de behörighetsgivande allmänna kurserna, och i betydligt mindre utsträckning i de profilerade särskilda kurserna.[33]

---

31 Folkbildningsrådet 2018.

32 Med marginaliserade stadsdelar avses i rapporten områden där många invånare drabbas av social exkludering, sämre livschanser och hinder i att själva artikulera sig i det offentliga samtalet. De som bor här är i betydande grad frånvarande från etablerade politiska, ekonomiska, mediala och andra beslutande forum i samhället, deras friheter begränsas genom att tillgången till kvalitativ vård, lika utbildningsmöjligheter, kommers och kultur är sämre, och genom att kvaliteten på den lokala servicen, exempelvis bostäder, skolor eller mötesplatser är knappare eller sämre. De 61 marginaliserade stadsdelar som ingick i studien – fördelade över 27 kommuner – är desamma som i rapporten Utsatta områden – social ordning, kriminell struktur och utmaningar för polisen.

33 Folkbildningsrådet 2019.

En folkbildning i tiden – en utvärdering utifrån syftena med statsbidraget

Statskontoret menar i sin rapport *En folkbildning i tiden – en utvärdering utifrån syftena med statsbidraget* att folkhögskolorna framöver bör motverka homogena miljöer (grupper) som försvagar folkhögskolans förutsättningar att fungera som demokratifrämjande mötesplatser. Särskilt tydlig är homogeniteten inom de särskilda kurserna, framhåller Statskontoret, varav de estetiska kurserna utgör en viktig del. I de estetiska kurserna är utrikes födda deltagare underrepresenterade och ofta saknas också utrikes födda sökande till dessa kurser.

Som möjliga förklaringar till homogeniteten inom de estetiska kurserna anger man exempelvis att tillgängligheten till folkhögskolor varierar i landet, att information inte når fram till människor som är utrikes födda, att antagningskraven är alltför snäva och att folkhögskolorna inte tänker strategiskt kring utmaningen att motverka snedrekryteringen. ”För att bredda rekryteringen kan folkhögskolorna behöva utveckla utbudet av kurser och även utveckla mer strategisk information.”[34]

Statskontoret påpekar angående studieförbunden att dessa i huvudsak vänder sig till människor som är organiserade i föreningar och att de dessutom har begränsade incitament att verka för ökad mångfald. Att nå de som inte är organiserade kräver att studieförbunden delvis utvecklar nya sätt att arbeta. Man uppmärksammar att jakten på verksamhetsvolym försvagar intresset för det tidskrävande arbetet att försöka nå nya grupper, eftersom det är betydligt mer ekonomiskt att öka volymerna i den befintliga verksamheten än det är att söka upp och utveckla verksamhet för nya grupper.

Kultur dominerar i det samlade studiecirkelutbudet, och Statskontoret efterlyser satsningar på ”representativitet och mångfald, kvalitet, relevans och transparens”. Man efterlyser en aktualisering av värdegrundsfrågor och uppmuntrar studieförbunden att ”slå vakt om i vilka sammanhang de deltar och vilka organisationer de samarbetar med ”.[35]

Cirkeldeltagare från andra länder

Bakgrunden till utvärderingen *Cirkeldeltagare från andra länder* är att folkbildningen, enligt Folkbildningsrådet, allt tydligare ställs inför kravet på att

34 Statskontoret 2018, s. 23.
35 Ibid., s. 72.

nå en ökad mångfald människor. Utvärderingen visar att utrikes födda kvinnor totalt sett deltar i större utsträckning än män, att studieförbunden tycks nå yngre män och kvinnor (upp till 19 år) och de med utbildning kortare än nio år, samt personer med tillfälliga arbeten och begränsade inkomster, i större utsträckning än andra deltagare som är utrikes födda. Väl representerade i cirkelverksamhet är utrikes födda som bor i östra och norra Mellansverige samt övre Norrland, men också dem som bor i landsbygdskommuner, lågpendlingskommun nära större stad samt större städer.

I rapporten redovisas även skillnader vad gäller de ämnen som utrikes respektive inrikes födda deltagare studerar i studiecirkel under 2016. Religion och samhälls-/beteendevetenskap samt svenska som främmande språk är vanligast bland utrikes födda deltagare, medan estetiska ämnen som improvisatorisk musik, sång och musik i grupp, teater och dramatik är vanligast bland dem som är födda i Sverige.[36]

Kulturens geografi och Kulturanalys 2020

I rapporten *Kulturens geografi* visar Myndigheten för kulturanalys att folkbildningen har en avgörande betydelse för mångfalden inom kulturområdet i ett geografiskt perspektiv.

Enligt rapporten står bibliotek och studieförbund för de kulturverksamheter som har den nationellt sett mest heltäckande spridningen, och man blir på så sätt avgörande för att det ska finnas ett kulturutbud i landets alla kommuner. Studieförbunden bidrar till kulturutbudet i hela landet men är särskilt betydelsefulla på landsbygden, dels för att man ibland är de enda kulturaktörerna på plats, dels för att man bidrar till ett varierat kulturutbud i och med att man ofta samarbetar med bibliotek, museer, kommuner och religiösa samfund. Även folkhögskolorna har på flera håll etablerat sig som mer allmänna lokala kulturinstitutioner.[37]

I rapporten *Kulturanalys 2020* varnar samtidigt myndigheten för att försämrade ekonomiska förutsättningar för bibliotek, studieförbund och övriga aktörer inom det civila samhället kan leda till att det blir svårt att upprätthålla och utveckla kulturlivet i mer avlägsna kommuner.[38]

---

36 Folkbildningsrådet 2017a.
37 Myndigheten för kulturanalys 2019.
38 Myndigheten för kulturanalys 2020.

UTVÄRDERINGEN – SYFTEN, UNDERLAG OCH AVGRÄNSNINGAR

Syften

Sammanfattningsvis tyder statistik och tidigare undersökningar på att deltagarsammansättningen i folkbildningens kulturinriktade verksamheter liknar kulturlivet i övrigt, med jämförelsevis få deltagare som är utrikes födda och jämförelsevis många som har lång formell utbildning – eller vars föräldrar har lång formell utbildning.

Även om folkbildningen når många människor, och totalt sett många olika grupper, överensstämmer sådana resultat inte i tillräckligt stor utsträckning med statens mål och syften med stödet till folkbildningen, eller statens kulturpolitiska mål, som betonar allas deltagande och behovet av ökad mångfald.

Denna utvärdering har därför två syften:

- dels att ge en fördjupad bild av deltagarna i folkbildningens kulturinriktade verksamheter i ett mångfaldsperspektiv, främst avseende födelseland och utbildningsbakgrund
- dels att identifiera faktorer som främjar respektive motverkar mångfald i folkbildningens kulturinriktade verksamheter.

I analysen relateras utvärderingens resultat till statens fyra syften med stödet till folkbildningen och till de statliga kulturpolitiska målen.

Underlag

Utvärderingens underlag består av två delar: en registerstudie och fältstudier.

Registerstudien

Registerstudien baseras på befolknings- och folkbildningsdata från SCB och från Folkbildningsrådet och omfattar:

- studieförbundens studiecirklar inom de estetiska ämnesområdena *Konst, musik, media* och *Litteratur/skrivande*
- folkhögskolans estetiskt inriktade yrkesutbildningar på eftergymnasial nivå och särskilda kurser i estetiska ämnen, samt kortkurser med estetisk inriktning.

De deltagarvariabler som analyseras handlar i första hand om födelseland och utbildningsnivå: var är deltagarna och deras föräldrar födda och vilken

utbildning har de? Dessa kombineras med variabler som visar på kön och ålder, socioekonomiska förutsättningar och boendeort.

Statistiken beskriver deltagandet i den estetiskt inriktade folkbildningsverksamheten 2012 och 2017, där jämförelsen i första hand görs med andra (ej estetiska) verksamhetsinriktningar inom folkbildningen och i andra hand med befolkningen i stort. Registerstudien är en totalundersökning vilket innebär att den inte är behäftad med slumpfel. Den ger en totalbild, men belyser inte mångfalden i enskilda studiecirklar eller kurser.

Registerstudiens dataunderlag beskrivs närmare i Bilaga 1.

Fältstudierna

Fältstudierna har koncentrerats till fyra orter med omgivande regioner: storstad, mellanstor stad, mindre stad i norr respektive mindre ort på landsbygden. Urvalet av orter och områden har gjorts med avsikt att ge en mångfacetterad bild av folkbildningens arbetssätt och villkor.

I fältstudierna har samtal förts med lokala folkbildningsföreträdare om studieförbundens och folkhögskolornas verksamheter med estetisk inriktning – lärare, rektorer, cirkelledare, studieorganisatörer/motsvarande. Sammanlagt har 74 personer intervjuats: företrädare för 14 lokala studieförbundsavdelningar (där åtta av de tio studieförbunden var företrädda, totalt 22 personer), centrala företrädare för de båda studieförbund som ej nåddes lokalt (4 personer), företrädare för 18 folkhögskolor (45 personer) samt företrädare för folkbildningens centrala intresseorganisationer (3 personer).

Inför utvärderingen har även 13 förberedande samtal med folkbildningsföreträdare inom studieförbund och folkhögskolor genomförts, inklusive företrädare för Folkhögskollärarprogrammet vid Linköpings universitet (2 personer).

Intervjuerna har handlat om folkbildningens estetiskt inriktade verksamheter och deras inriktning, utformning och villkor, utmaningar och utveckling – i relation till frågan om mångfald i verksamheten. I huvudsak har samtalen koncentrerats till samma ämnen och kurser som registerstudien, dock inte med lika exakta avgränsningar.

Frågorna i respektive intervju har i huvudsak varit öppna. Vissa frågor har varit gemensamma, i första hand de som handlar om vilka möjligheter och hinder som respondenterna ser kring att nå nya målgrupper och deltagare.

Intervjuerna har ibland genomförts i grupp, ibland med enskilda informanter.

Avgränsningar och definitioner

Kulturinriktad verksamhet – estetiskt inriktad verksamhet

I rapporten används det humanistiska kulturbegreppet, som innefattar estetiskt skapande i form av konst, musik, litteratur och teater. Det antropologiska kulturbegreppet är inte i fokus i denna rapport.

Mångfald

I denna utvärdering, i registerstudien, speglas mångfalden i huvudsak genom en analys av deltagargruppernas sammansättning. De variabler som i första hand uppmärksammas i registerstudien är:

- *deltagarnas och deras föräldrars födelseland*
- *deltagarnas och deras föräldrars formella utbildning.*

Tidigare undersökningar inom folkbildningen tyder på att det är i dessa avseenden som deltagarsammansättningen i första hand skiljer sig mellan folkbildningens kulturinriktade utbud och det övriga utbudet. Ytterligare demografiska och socioekonomiska variabler fogas som komplement till analysen.

I fältstudierna uppmärksammas:

- både *deltagarsammansättningen* (i första hand med avseende på födelseland och utbildningsnivå), med tillhörande frågor om hur denna har uppstått och kan påverkas
- och *utbudet* av kulturinriktade verksamheter – med frågor om hur detta uppstått, vems behov och intressen det speglar och hur det kan förändras.

Födelseland – inrikes och utrikes bakgrund

I den registerstudie som ingår i utvärderingen delas deltagarna in efter födelseland i tre kategorier:

- födda i Norden (med föräldrar födda i Norden, i Europa respektive utanför Europa)
- födda i övriga Europa
- födda utanför Europa.

I de intervjuer som ingick i fältstudierna kunde inte denna detaljerade uppdelning göras, bland annat eftersom informanterna ofta inte hade sådan information om deltagarna. Här används istället begreppen *inrikes bakgrund* och *utrikes bakgrund*:

Bedömningen är att:

- fältstudiens deltagare med *inrikes bakgrund* i princip motsvaras av registerstudiens deltagare som är födda i Norden med föräldrar födda i Norden
- fältstudiens deltagare med *utrikes bakgrund* i princip motsvaras av övriga kategorier i registerstudien.

Lokalt och personligt

Syftet med fältstudierna har varit att belysa den lokala folkbildningens synsätt, arbetssätt och villkor. Därför har nästan alla intervjuer genomförts med lokalt anställda på studieförbund och folkhögskolor. Bara enstaka deltagare, förtroendevalda eller centrala företrädare har intervjuats.[39]

I fältstudierna redovisas och analyseras informanternas bild av de estetiska verksamheterna på fyra olika orter i landet med omkringliggande regioner. Detta innebär vissa avgränsningar när det gäller resultatens giltighet:

- resultaten avspeglar i huvudsak lokala förhållanden
- resultaten avspeglar informanternas personliga bilder och uppfattningar.

Utvärderargruppens påverkan

Utvärderargruppen utgjordes inledningsvis av fyra personer. Gruppens projektledare har ansvarat för planering och genomförande av utvärderingen, övriga tre utvärderare har medverkat i genomförandet och därefter färdigställt rapporten.

Resultaten och analysen av dessa är påverkade av utvärderargruppen och utvärderargruppens uttolkning. Samtliga utvärderare har inrikes bakgrund och jämförelsevis lång formell utbildning, och lever under i övrigt robusta socioekonomiska villkor. Inom gruppen finns tidigare erfarenhet av folkbildning och folkbildningens estetiska verksamheter.

Detta har rimligen haft betydelse för vilken information som respondenterna har valt att dela med sig av, och för hur denna information sedan uppfattats av utvärderarna, med deras personliga och professionella referensramar.

DISPOSITION

I kapitel 2 beskrivs folkbildningens kulturinriktade verksamheter och del-

---

39 Intervjuerna har dock visat på behovet av att i fortsatta utvärderingar fördjupa kunskapen både om deltagarnas motiv och förutsättningar att delta i folkbildningens kulturinriktade verksamheter, och om representation och synsätt bland lokala, regionala och nationella förtroendevalda.

tagare med hjälp av en statistisk registerstudie. I kapitel 3 presenteras resultaten från fältstudierna i form av utmaningar, möjligheter och villkor för folkbildningens kulturinriktade verksamheter och mångfaldsarbete. En sammanfattning och analys görs i kapitel 4. I bilaga 1 redovisas tekniska detaljer kring registerstudien och dess statistiska underlag, medan bilaga 2 är en tabellbilaga.

Registerstudiens bild – kulturinriktade verksamheter och deras deltagare

ÖVERGRIPANDE OM REGISTERSTUDIEN

Hur ser det egentligen ut i studieförbundens och folkhögskolornas estetiska verksamheter när det kommer till utbud och verksamhetsformer? Vilka är deltagarna i den estetiska verksamheten som helhet och hur ser deltagarsammansättningen ut i de olika estetiska ämnena?

I det här kapitlet beskrivs framför allt den estetiska folkbildningsverksamhetens mest omfattande verksamhetsformer: studiecirklar hos studieförbunden och särskilda kurser hos folkhögskolorna. Jämförelser görs i första hand mellan estetiska ämnesinriktningar och andra ämnesinriktningar inom folkbildningen, och i andra hand med befolkningen i stort. Det är deltagandet och deltagarna under 2017 som beskrivs – 2017 var det senast tillgängliga året för deltagandeuppgifter. I bilaga 1 jämför vi med 2012, vilket är det tidigaste året som det finns jämförbara uppgifter för.

I de figurer som presenteras har befolkningen avgränsats på samma sätt som deltagargrupperna i folkbildningen. Det vill säga, i figurer som handlar om studiecirklar, där deltagare kan vara 13 år eller äldre, har data också begränsats till att gälla individer i samma åldersspann (alltså 13 år eller äldre). Figurerna för folkhögskolan inkluderar i jämförelsesyfte även allmän kurs och då är det viktigt att ha i åtanke att befolkningen är avgränsad på samma sätt som särskild kurs, 16 år och äldre, och inte som i allmän kurs där deltagarna är 18 år eller äldre.[40]

Inledningsvis kan det också vara relevant att beskriva hur variabeln *bakgrund* skapats, då den är specifik för denna utvärdering. Variabeln har ska-

---

40 I bilaga 2, tabellbilagan, har befolkningen i samtliga tabeller avgränsats så att åldern ska stämma med verksamhetsformens åldersbestämmelser. För annan folkbildningsverksamhet är gränsen för deltagande 6 år och för folkhögskolans korta kurser 13 år. Det är dock så att flertalet variabler, de som hämtats ur LISA (longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier), enbart finns för personer 15 år eller äldre varför det inte är någon skillnad mellan att sätta lägsta gränsen vid 6 år eller 13 år. Data ur LISA blir detsamma, men bortfallet ser annorlunda ut. Mer om detta i bilaga 1.

pats genom en kombination av tre andra variabler (övriga variabler beskrivs i bilaga 1): De flesta rapporter utgår huvudsakligen från en indelning mellan utrikes och inrikes födda, och i vissa fall inkluderas information om huruvida föräldrarna är inrikes eller utrikes födda. Vi menar dock att när det gäller skillnader i förutsättningar för att delta i kultur och bildning förloras relevanta skillnader med en så grov indelning. Vi har istället valt att dra den inre gränsen mellan Norden och (övriga) Europa, samt därefter en gräns gentemot resten av världen. För den som är född i Norden har vi också undersökt var föräldrarna är födda för att se om detta tycks spela roll för deltagandet.

Med *deltagare* avses i denna presentation huvudsakligen deltagare som är *unika i varje enskilt arrangemang* (kurs eller studiecirkel). En och samma person räknas som deltagare varje gång som personen deltagit i en folkbildningsverksamhet. Det är förhållandevis vanligt att delta i mer än en kurs eller studiecirkel per år och därför är deltagarna inte unika i materialet som helhet, för året ifråga.

I den här studien är det inte intressant att studera unika deltagare i folkbildningen som helhet. Däremot är det av intresse att studera unika deltagare på två olika nivåer, se nedan:

- Unika deltagare i estetiska jämte icke-estetiska ämnen (en person kan då förekomma i båda kategorierna men inte flera gånger i samma), vilket ger en bild av huruvida unika deltagare i ena gruppen skiljer sig från den andra gruppen.
- Unika deltagare i olika estetiska ämnen (samt även i utvalda jämförelseämnen), vilket innebär att en person som deltar i två studiecirklar i musik enbart förekommer en gång och inte två – vilket kan ge en indikation på om det är särskilda grupper som står för multipelt deltagande.

Under utvärderingens gång har kvantitativa data använts vid två tillfällen. Inledningsvis, inför fältstudierna, har utvärderingsgruppen haft tillgång till övergripande deltagar- och verksamhetsstatistik som har fungerat som underlag vid intervjuerna. Det huvudsakliga statistiska materialet, som presenteras i tabeller och diagram i kommande text, baseras på material i en databas som är sammansatt av Statistiska Centralbyrån, SCB. I bilaga 1 beskrivs vilket material som använts, hur det bearbetats och vilka begränsningar en läsare bör vara medveten om vad avser urval och källor, bearbetning och presentation, variabler, begränsningar och bortfall. Fördjupande och mer detaljerad statistik presenteras i bilaga 2. För befolkningen har statistiken bestått av aggregerade uppgifter från SCB.

STUDIEFÖRBUNDENS ESTETISKA VERKSAMHET OCH DESS DELTAGARE

Verksamhetens omfattning, former och inriktning

Studieförbundens bidragsgrundande verksamhetsformer är studiecirklar, annan folkbildningsverksamhet och kulturprogram. I kulturprogrammen samlar arrangören inte in deltagarnas personnummer och därför kan dessa deltagare inte inkluderas i föreliggande rapport. I det här kapitlet analyseras i första hand den estetiskt inriktade cirkelverksamheten och dess deltagare. I bilaga 2, rapportens tabellbilaga, ingår även annan folkbildningsverksamhet.

Studieförbundens verksamhet kan beskrivas antingen i antal arrangemang eller i antal studietimmar. Under 2017 genomfördes drygt 270 000 studiecirklar och drygt hälften av dessa, cirka 140 000, hade en estetisk inriktning. Antalet arrangemang inom annan folkbildningsverksamhet är långt färre, drygt 69 000, varav cirka 40 procent har en estetisk inriktning.

FIGUR 1.
Studiecirklar och annan folkbildningsverksamhet 2017, antal arrangemang fördelade efter inriktning.

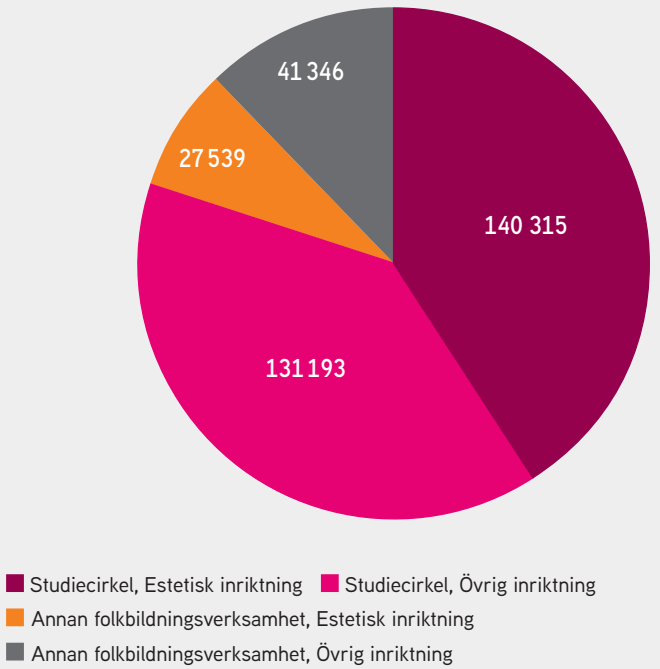

Jämfört med 2012 är det de estetiska studiecirklarna som ökat – med 3 procentenheter.

Sammantaget utgör det estetiska utbudet halva verksamheten sett till antal arrangemang. Arrangemangen är dock olika stora räknat i studietimmar. Sett till studietimmar så dominerar de estetiska studiecirklarna studieförbundens verksamhet 2017, med 52 procent av alla timmar.

FIGUR 2.
Studiecirklar och annan folkbildningsverksamhet 2017, antal studietimmar fördelade efter inriktning.

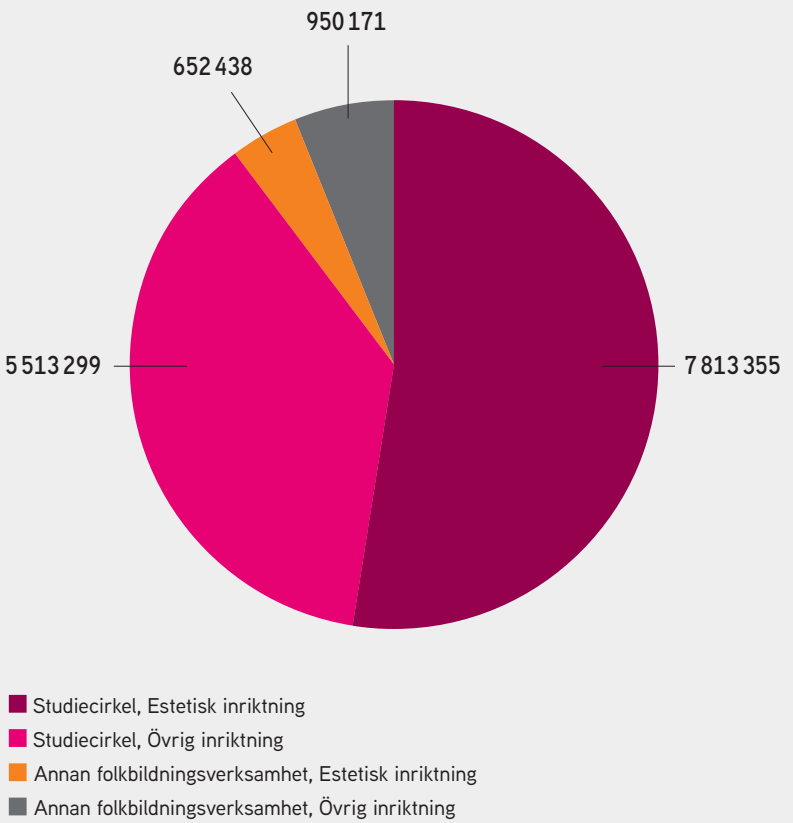

Räknat i antal studietimmar står de estetiska verksamheterna för 56 procent av studieförbundens totala verksamhet med studiecirklar och annan folkbildningsverksamhet 2017. Det motsvarar nästan 8,5 miljoner studietimmar.

Det här är dock en liten minskning i jämförelse med 2012 då antalet arrangemang var något färre, men de utgjorde en större andel tidsmässigt. Sedan 2012 är det istället antalet studietimmar i studiecirklar med övrig, icke-estetisk, inriktning som ökat något – 37 procent av alla timmar 2017 jämfört med 34 procent 2012.

Estetisk verksamhet störst men inte alltid

Andelen studiecirklar med estetisk inriktning varierade 2017 mellan studieförbunden från 3 till 87 procent, med en median på 54 procent. I sju av studieförbunden var det estetiska ämnesområdet den största inriktningen och här var andelarna estetiska cirklar större än 50 procent.

I tre av studieförbunden har den estetiska verksamheten minskat med 5–9 procent sedan 2012, och i ett annat har den ökat med 20 procent. I övriga studieförbund har andelarna varit relativt stabila.

De estetiska studiecirklarna är också olika vanliga runtom i landet och den ämnesmässiga inriktningen varierar. Estetisk inriktning utgör som mest 59 procent av studiecirklarna, i landets landsbygdskommuner, och som minst 41 procent, i storstäderna. Det finns ett mönster där landsbygds- och pendlingskommuner skiljer sig från storstäder och större städer när det gäller cirklarnas inriktning.

När vi tittar närmare på hur stora de olika estetiska ämnena är inom olika kommungrupper är storleksförhållandena överlag detsamma i samtliga kommungrupper. Dock finns en del mindre skillnader mellan landsbygd och stad och dessa skillnader är tydligast när det gäller *Landsbygdskommun* och *Landsbygdskommun med besöksnäring* kontra *Storstäder*. De förstnämnda har en mycket lägre andel *musik*, 35–38 procent, jämfört med storstädernas 61 procent, och en långt högre andel cirklar i *Formgivning och konsthantverk*, 23–26 procent, jämfört med storstädernas 8 procent.

Om vi jämför med befolkningsstorleken är utbudet av estetiska cirklar ”överdimensionerat” i storstad och större städer, det vill säga jämförelsevis omfattande i relation till folkmängden, medan det är ”underdimensionerat” i relation till folkmängden i pendlingskommuner.

Ämnesmässig koncentration

Ämnesmässigt framstår det estetiska utbudet som koncentrerat, med två ämnesinriktningar som tillsammans står för stora delar av utbudet; *musik* respektive *Formgivning och konsthantverk*. Musikcirklarna står för 61 procent

av alla estetiskt inriktade cirklar 2017, och *Formgivning och konsthantverk* för 17 procent.

FIGUR 3.
Studieförbundens utbud av estetiska studiecirklar år 2017 fördelade efter ämne. Andel (procent).

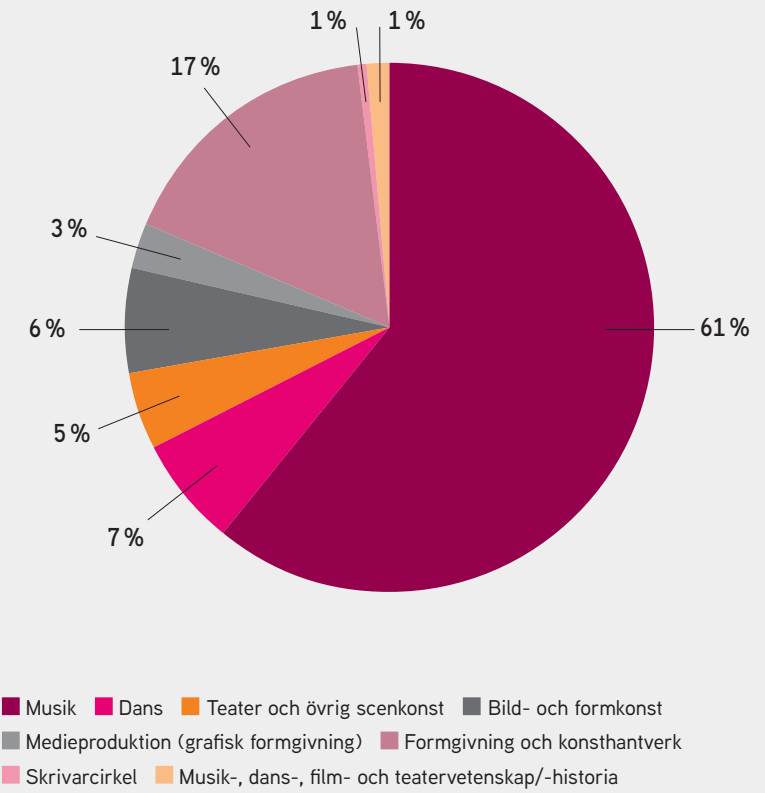

Musik är den största ämnesinriktningen hos nästan alla studieförbund, med andelar på mellan 46 och 76 procent av det totala antalet estetiska cirklar. Ett studieförbund, som dessutom har en jämförelsevis liten andel estetisk verksamhet totalt sett, avviker från mönstret. Här utgör musiken endast 18 procent av de estetiska studiecirklarna, med en större andel (28 procent) *Formgivning och konsthantverk*. Cirklar i *Formgivning och konsthantverk* står för mellan 5 och 28 procent av alla estetiskt inriktade cirklar i olika studieförbund.

Jämfört med 2012 har andelen studiecirklar i *Formgivning och konsthantverk* minskat genomgående hos alla studieförbund och det totala antalet cirklar har därmed minskat på ett övergripande plan. *Musikcirklarna* har ökat totalt sett men utvecklingen har skilt sig åt inom olika studieförbund, där andelen minskat i tre av dem.

De två därpå följande inriktningarna, sett till storlek, *Bild- och formkonst* och *Dans* är ungefär lika stora, med 6–7 procent av alla estetiska cirklar, 2–13 procent vardera av den estetiska cirkelverksamheten inom olika studieförbund, och med andelar som varit mer eller mindre stabila sedan 2012.

Något som kan noteras är att skrivarcirklarna som var lägst till antalet under 2017 – 783 cirklar, 1 procent av de estetiska cirklarna – minskat med hela 58 procent i jämförelse med 2012.

Storleksförhållandena mellan de olika estetiska ämnena är i stort desamma om vi ser till studietimmar, även om musikområdets dominans då är något större, eftersom ämnet står för 66 procent av alla studietimmar men enbart 61 procent av alla studiecirklar. Ämnena *Dans*, *Bild- och formkonst* samt *Formgivning och konsthantverk* utgör en större andel av verksamheten räknat i antal arrangemang än i studietimmar, men det rör sig om små skillnader.

Deltagare i studiecirklar med estetisk inriktning

De estetiskt inriktade studiecirklarna står för 52 procent av det totala antalet studietimmar i studiecirkel och annan folkbildningsverksamhet, 41 procent av arrangemangen, men endast 31 procent av deltagarna. *Se figur 4 på nästa sida.*

→

FIGUR 4.
Deltagare i studiecirklar och annan folkbildningsverksamhet 2017, fördelade efter inriktning. Andel (procent).

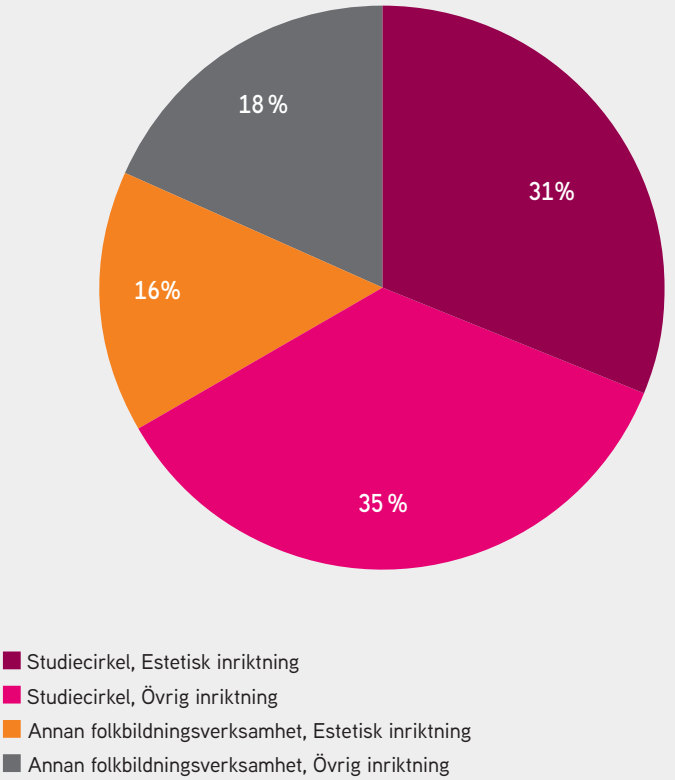

Den grupp som deltar i estetiska verksamheter är ungefär lika stor som i övriga inriktningar. Nästan en tredjedel, 31 procent, av studieförbundens deltagare återfinns i estetiskt inriktade studiecirklar, medan 35 procent deltar i övriga inriktningar. Samtidigt återfinns 15 procent av deltagarna i annan folkbildningsverksamhet med estetisk inriktning, och 18 procent i verksamhet med övrig inriktning.

Deltagare födda i Norden är överrepresenterade

Figur 5 visar varifrån deltagare i estetiska studiecirklar, deltagare i studiecirklar med annan inriktning samt befolkningen som helhet kommer ifrån:

FIGUR 5.
Eget och föräldrars födelseland bland deltagare i studiecirklar med estetisk inriktning 2017, jämfört med studiecirklar med övriga inriktningar respektive med Sveriges befolkning. Andelar (procent).

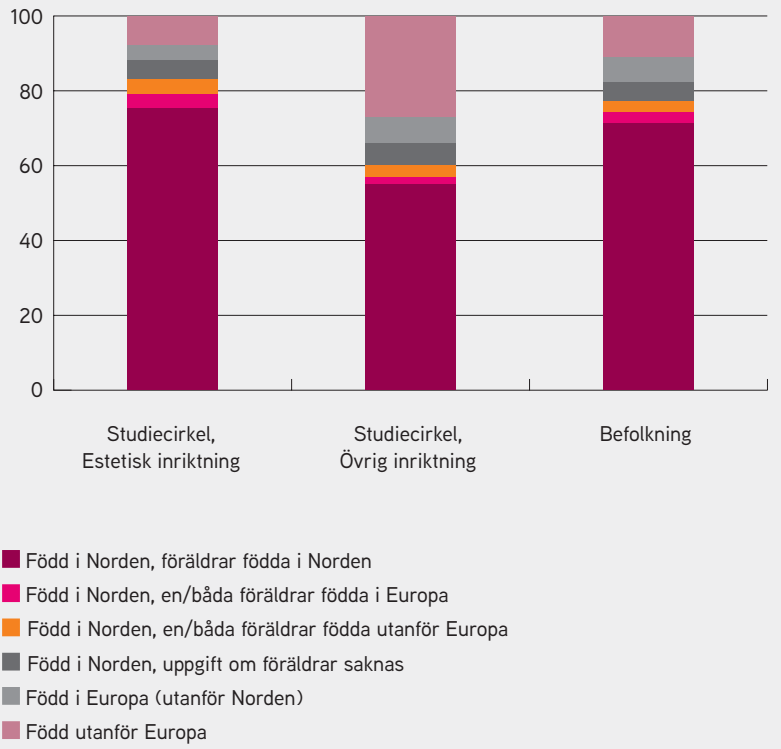

Andelen deltagare som är *utomnordiskt födda* är påtagligt lägre i de estetiska cirklarna än i övriga studiecirklar. Under 2017 är andelen utomnordiskt födda deltagare 12 procent i de estetiskt inriktade cirklarna och 34 procent i det övriga utbudet. I befolkningen utgör personerna födda utanför Norden 18 procent.

Jämfört med 2012 har andelarna som är födda utanför Norden ökat något i de estetiskt inriktade cirklarna (+2 procentenheter) och i befolkningen (+4 procentenheter), och ökat kraftigt i cirklar med övrig inriktning (+10 procentenheter).

När det gäller andelen deltagare som är födda i Norden med *en eller båda föräldrarna födda utanför Norden* är situationen 2017 den omvända. I den

gruppen är andelen något större i de estetiska cirklarna (8 procent) jämfört både med övriga cirklar (5 procent) och med befolkningen (6 procent). Sedan 2012 har den här gruppen dessutom blivit något större inom de estetiska cirklarna, samtidigt som den varit oförändrad i det övriga utbudet.

För de som fötts utanför Sverige (oberoende av födelseland) finns skillnader i deltagande utifrån hur lång tid som gått sedan de flyttade till Sverige.

FIGUR 6.
Antal år sedan invandring till Sverige bland deltagare i studiecirklar med estetisk inriktning 2017, jämfört med deltagare i cirklar med övriga inriktningar respektive med Sveriges befolkning. Andelar (procent).

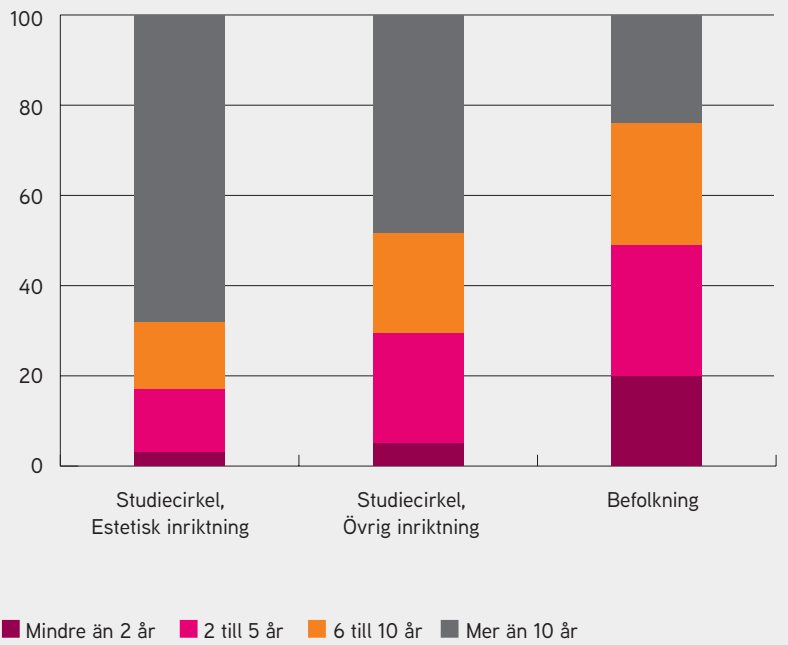

Många som invandrat till Sverige och som så småningom deltar i studiecirkel tycks ta del av det icke-estetiska studiecirkelutbudet först efter att de har varit relativt länge i landet. Under 2017 hade ungefär 25 procent av de utrikes födda i befolkningen varit i Sverige i mer än 10 år, jämfört med nästan 50 procent av de utrikes födda deltagarna i övriga studiecirklar, och nästan 70 procent av deltagarna i estetiskt inriktade cirklar.

Denna skillnad innebär också rimligen att det är skillnader i födelseland bland deltagarna i olika delar av studieförbundens utbud. De som invandrat för över 10 år sedan, framför allt de som kommit med flyktingstatus, kommer från andra länder än de som invandrat till Sverige de senaste åren.

Högsta avslutade utbildningsnivå

I de estetiska cirklarna har deltagarna också längre utbildning än i andra inriktningar, i bemärkelsen att andelarna med gymnasial och eftergymnasial utbildning är högre och andelarna med enbart grundskola är betydligt lägre än bland övriga deltagare.

FIGUR 7.
Högsta avslutade utbildning bland deltagare i studiecirklar med estetisk inriktning 2017, jämfört med deltagare i cirklar med övriga inriktningar respektive med Sveriges befolkning. Andelar (procent).

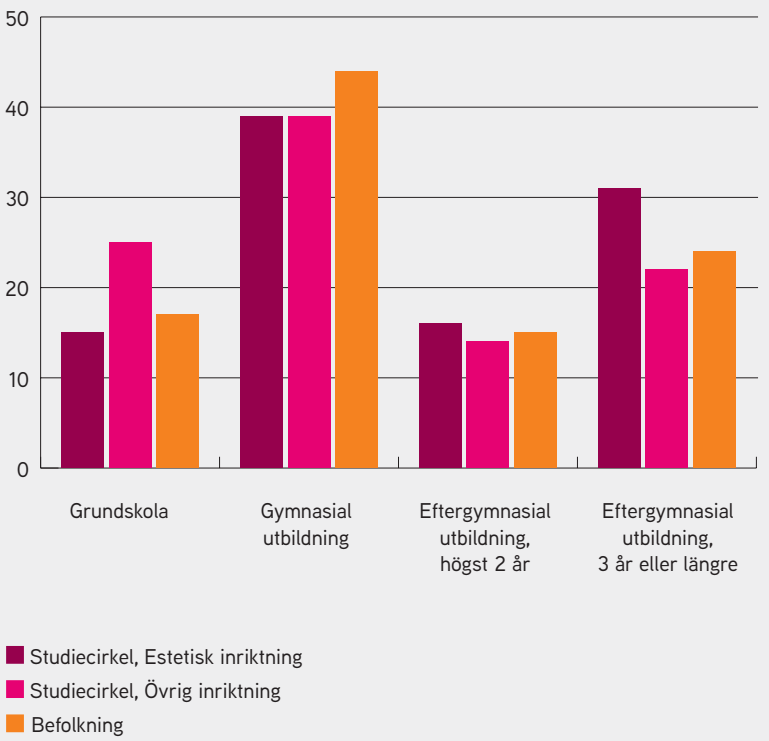

Av deltagarna i estetiska cirklar har 17 procent som högst färdigställt grundskola medan 41 procent har eftergymnasial utbildning som högsta examen – jämfört med 27 procent respektive 38 procent i studiecirklar med annan inriktning. I relation till befolkningen avviker de estetiska cirklarna framför allt när det gäller eftergymnasiala utbildningar – andelen deltagare med eftergymnasial utbildning är högre än i befolkningen (36 procent).

Utbildningsnivån bland deltagarna ser också ut att öka över tid, i alla fall jämfört med samma uppgifter för 2012. Andelarna med eftergymnasial utbildning har ökat i de estetiska studiecirklarna på ett sätt som inte skett bland deltagarna i det övriga cirkelutbudet. Inom de estetiska cirklarna har även andelen med grundskola minskat. En liknande men inte lika uttalad trend syns inom befolkningen.

Deltagarnas utbildningsnivå är starkt korrelerad med föräldrarnas. Mönstret som syns i figur 7, och även förändringar jämfört med 2012, återkommer när det gäller föräldrarnas högsta avslutade utbildning.

Hushållets omständigheter kan spela roll

Två omständigheter på hushållsnivå som kan påverka deltagande i folkbildningen är ekonomiska omständigheter och familjesituation. Dessa är också i viss mån korrelerade, till exempel genom att hushåll där det finns en ensamstående vuxen och minderåriga barn att försörja tenderar att ha låg disponibel inkomst.

De hushåll som deltagarna i de kulturinriktade cirklarna ingår i har i allmänhet högre disponibel inkomst än hushållen i andra cirklar. Det betyder till exempel att andelarna hushåll som har 200 100 kronor eller mer i disponibel årsinkomst är större i de estetiska cirklarna än i övriga inriktningar, medan andelarna som har mindre disponibel inkomst än 200 000 kronor per år är betydligt mindre. Jämfört med befolkningen har cirkeldeltagare i alla inriktningar i allmänhet något lägre disponibel inkomst. *Se figur 8 på nästa sida.*

→

FIGUR 8.

Hushållets disponibla årsinkomst bland deltagare i studiecirklar med estetisk inriktning 2017, jämfört med deltagare i cirklar med övriga inriktningar respektive med Sveriges befolkning. Andelar (procent).

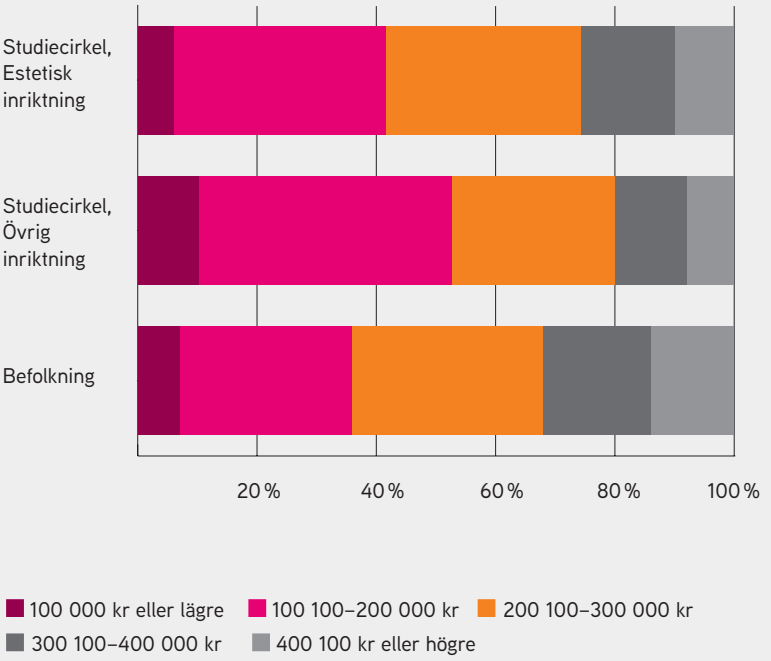

Jämfört med 2012 har andelarna med högst disponibel inkomst ökat inom alla tre grupperna i figur 8, dock mest i befolkningen.

Förutsättningar att delta i studiecirklar kan också hänga samman med hushållets sammansättning.

FIGUR 9.
Civilstånd och försörjningsansvar bland deltagare i studiecirklar med estetisk inriktning 2017, jämfört med deltagare i cirklar med övriga inriktningar respektive med Sveriges befolkning. Andelar (procent) per kön.

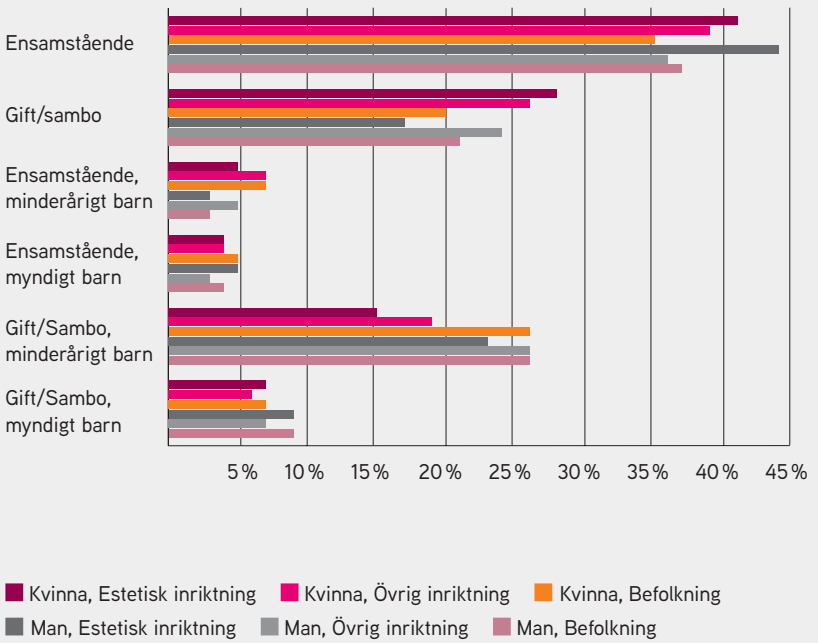

Ett tydligt mönster är att kvinnor som tillhör familjetyper utan barn är överrepresenterade i studiecirkeldeltagande jämfört med befolkningen: 69 procent av alla kvinnor i estetiskt inriktade studiecirklar saknar barn, jämfört med 65 procent av de kvinnliga deltagarna i övriga cirklar, och 55 procent av kvinnorna i befolkningen. Det är framför allt kvinnor som är gifta eller sambo och som har minderåriga barn som deltar i låg utsträckning jämfört med deras andel i befolkningen – 15 procent/19 procent av de kvinnliga cirkeldel-

tagarna, jämfört med 26 procent av kvinnorna i befolkningen. Något som är viktigt att ha i åtanke är att vi inte kan veta om det är barnet (myndigt eller omyndigt) eller den vuxna i hushållet som deltagit.[41] [42]

En annan grupp som särskiljer sig i statistiken är personer som är gifta eller sambo och som inte har barn. I befolkningen utgör dessa 21 procent av alla män, medan de bara utgör 17 procent av de män som deltar i estetiska studiecirklar. Motsvarande uppgifter för den här gruppen av kvinnor är 20 procent i befolkningen och 28 procent av alla kvinnor som deltar i estetiskt inriktade studiecirklar.

Jämn könsfördelning och yngre än andra

Totalt sett är könsfördelningen jämn i studieförbundens estetiska cirklar, med 51 procent kvinnor och 49 procent män. Detta kan jämföras med fördelningen i det övriga kursutbudet där 60 procent är kvinnor och 40 procent är män under 2017. Mönstret är oförändrat i jämförelse med 2012. Det betyder att de estetiska cirklarna når fler män än cirklar med en annan inriktning.

Deltagarna i estetiska cirklar är överlag *yngre* än övriga deltagare, det vill säga att andelen som är 30 år eller yngre är större, och andelen som är ålderspensionärer (66 år eller äldre) är tydligt mindre, än i övriga inriktningar. *Se figur 10 på nästa sida.*

→

41 När det gäller typ av hushåll omfattar beskrivningen antalet vuxna, och om de är två även vad de har för förhållande (gifta eller sambo) samt om det i hushållet ingår barn (och i så fall huruvida de är minderåriga eller ej). Om till exempel en ensamstående förälder deltar i en studiecirkel i måleri tillsammans med sitt minderårige barn – då skulle båda redovisas för sig i samma kategori i statistiken. Det går alltså inte att veta om den deltagande är den vuxne med föräldraansvar eller barnet, eftersom tabellen inte tar hänsyn till ålder. Detta är viktigt att ha i åtanke vid tolkning.

42 I registerstudien avses med *kvinna* och *man* genomgående deltagarnas juridiska kön.

FIGUR 10.
Åldersfördelning bland deltagare i studiecirklar med estetisk inriktning 2017, jämfört med deltagare i övriga inriktningar respektive med Sveriges befolkning. Andelar (procent).

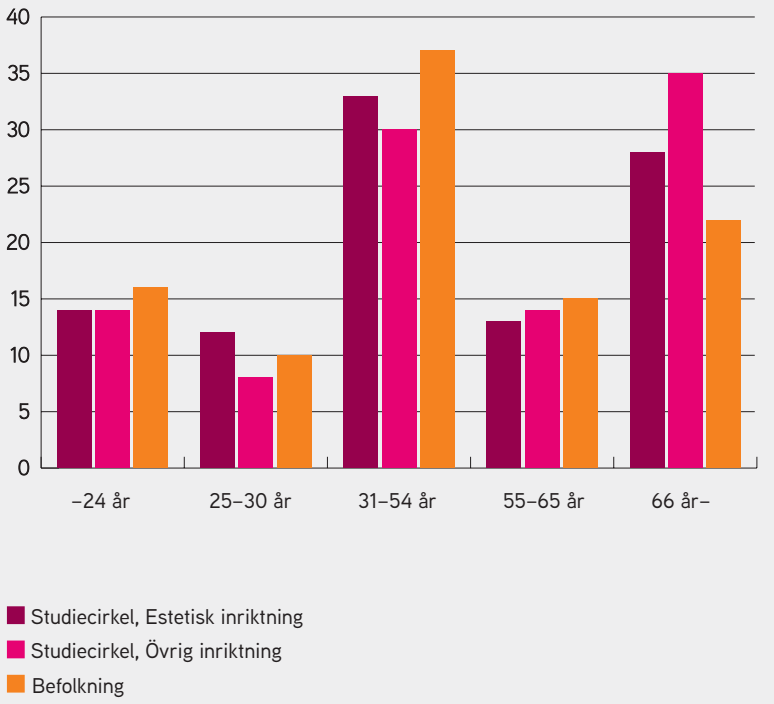

Åldersmässigt speglar deltagarna i estetiska cirklar den svenska befolkningens sammansättning något bättre än övriga cirklar.

Jämfört med 2012 kan framför allt noteras en lägre andel deltagare i den yngsta gruppen under 2017. Andelen ålderspensionärer har visserligen ökat något i de estetiska cirklarna (och minskat i övrig verksamhet), men den åldersgruppen har samtidigt ökat i befolkningen.

Deltagare i olika estetiska ämnen

Som vi sett ovan finns både likheter och skillnader mellan deltagare i estetiska och andra studiecirklar. Men hur är det med skillnader mellan olika estetiska ämnen?

Ämnesval och födelseland

Statistiken visar generellt att de små ämnesinriktningarna – framför allt *Medieproduktion* och *Musik-, dans-, film- och teatervetenskap/-historia* – har en högre andel utomnordiskt födda deltagare än de två största inriktningarna *Musik* och *Formgivning och konsthantverk*.

FIGUR 11.
Eget och föräldrars födelseland bland deltagare i studiecirklar i olika estetiska ämnen 2017. Andelar (procent).

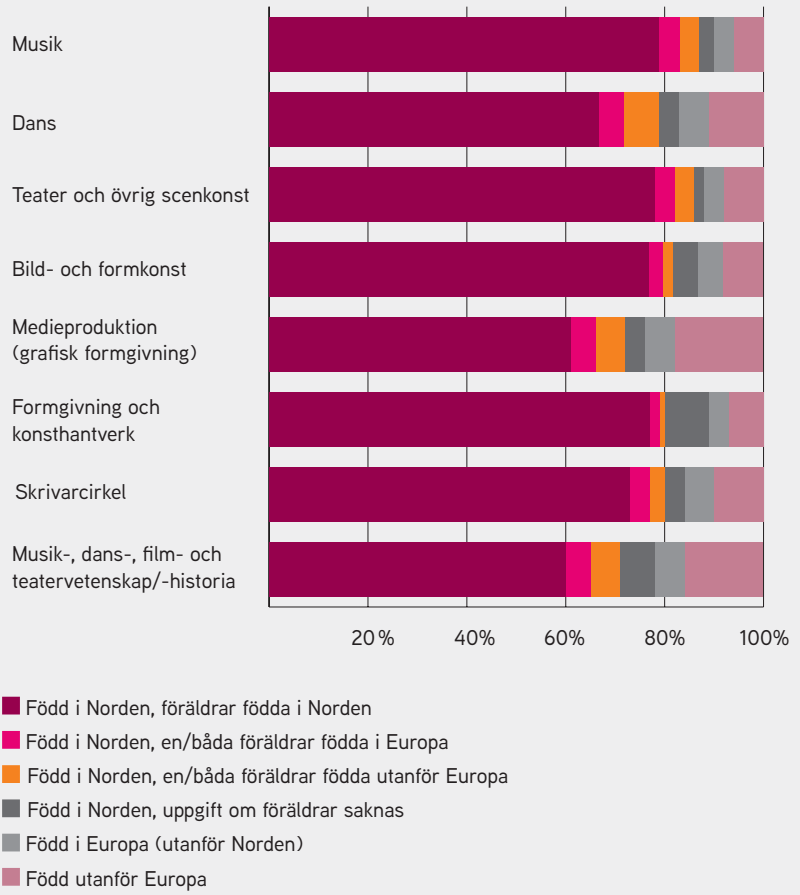

Andelarna deltagare som är födda utanför Norden varierar inom de fyra största estetiska ämnesinriktningarna från 10 procent (*Musik*) till 18 procent

(*Dans*). Det är också stora variationer när det gäller andelen som är födda i Norden med föräldrar födda i Norden. Denna grupp är störst inom det omfattande musikområdet – 79 procent av alla deltagare i musikcirklar – vilket starkt påverkar hur sammansättningen ser ut sammantaget inom det estetiska området.

Jämfört med 2012 har andelen deltagare som är födda utanför Norden ökat generellt, men ökningen har varit mindre i de estetiska cirklarna än i andra cirklar: från 10 till 12 procent i estetiska cirklar jämfört med från 24 till 34 procent i övriga. Den lilla ökning som har skett inom estetiska cirklar är

FIGUR 12.
Högsta avslutade utbildning bland deltagare i studiecirklar i olika estetiska ämnen 2017. Andelar (procent).

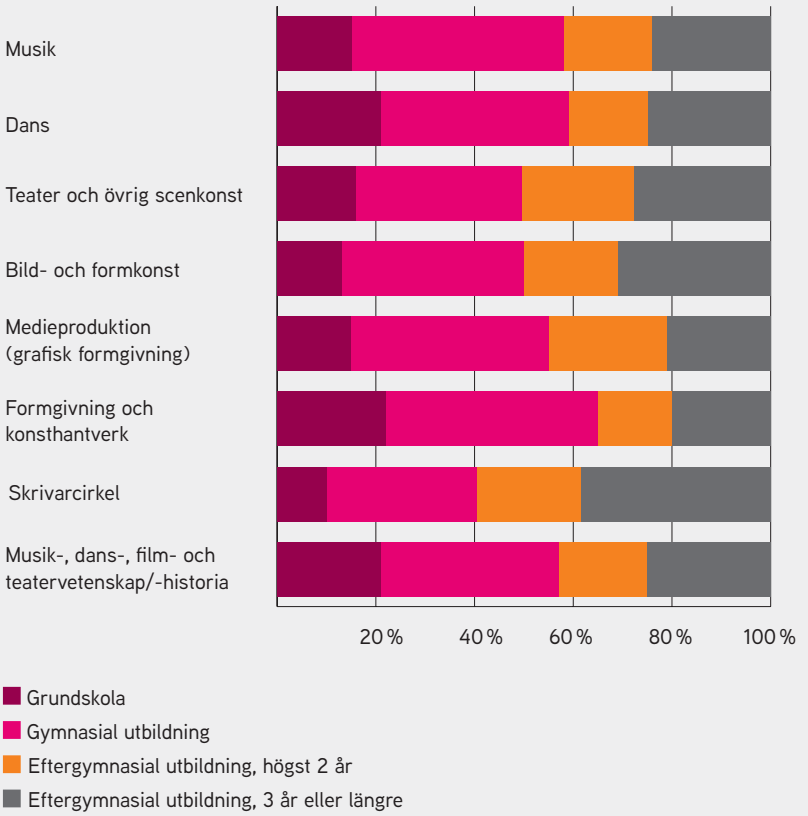

i princip jämnt fördelad mellan de olika ämnena. Under samma period har andelen utomnordiskt födda ökat från 14 till 18 procent i befolkningen.

Längst utbildning inom språk och bildkonst

Utbildningsmässigt finner vi ytterligheterna hos *Skrivarcirkeln* å ena sidan, och *Formgivning och konsthantverk* å andra sidan, och med *Teater och övrig scenkonst* som ett slags medel, däremellan. *Se figur 12.*

Längst utbildning har deltagarna i *Skrivarcirklar*, där har hela 60 procent eftergymnasiala studier och endast 10 procent har grundskola som högsta examen. Detta avviker också starkt från utbildningen hos befolkningen i stort. Utbildningsnivån är även jämförelsevis hög bland deltagare inom *Teater och övrig scenkonst* samt *Bild- och formkonst,* där hälften har eftergymnasial utbildning, att jämföra med 39 procent i befolkningen.

Lägre disponibel inkomst än befolkningen

Generellt är deltagarsammansättningen i samtliga ämnen representativ för befolkningen när det gäller den grupp som ingår i hushåll med absolut lägst disponibel inkomst, alltså upp till 100 000 kronor per år. Det är alltså inte så att studieförbundens cirklar når en grupp som markant skiljer sig från befolkningen när det gäller små ekonomiska resurser. Undantaget är möjligen *Formgivning och konsthantverk* där denna grupp, som har sämst ekonomi, är något mindre.

Inkluderar vi även den därpå följande kategorin, alltså individer i hushåll som har högst 200 000 kronor i inkomst per år, blir bilden något annorlunda. Då kan vi konstatera att samtliga ämnen når en högre andel deltagare, 39–51 procent av deltagarna i olika ämnen, sammantaget i de båda lägre ekonomiska intervallerna, jämfört med gruppens storlek i befolkningen (36 procent). *Se figur 13 på nästa sida.*

→

FIGUR 13.
Hushållets disponibla årsinkomst bland deltagare i studiecirklar i olika estetiska ämnen 2017. Andelar (procent).

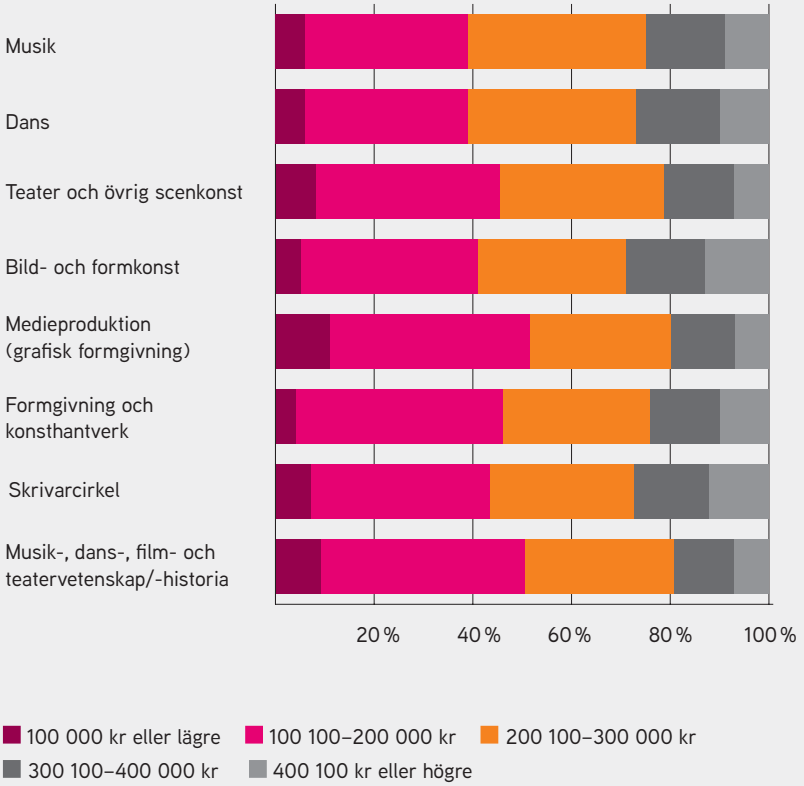

Skrivarcirklarna och cirklarna i *Bild- och formkonst* har störst andel deltagare med en årlig disponibel inkomst på över 300 100 kronor – 27 procent respektive 29 procent av deltagarna. Men dessa andelar är fortfarande mindre än i befolkningen – 32 procent. Statistiken indikerar med andra ord inte att det krävs en särskilt hög disponibel inkomst för att delta i studiecirklar i estetiska ämnen.

Mäns och kvinnors deltagande lika men olika

Som vi sett inledningsvis är könsfördelningen jämn bland de som deltar i de estetiskt inriktade studiecirklarna och den ligger därför i linje med hur

det ser ut i befolkningen. Samtidigt är variationen stor mellan olika estetiska inriktningar, och den jämna totalsiffran påverkas av att männen dominerar stort inom den i särklass största ämnesinriktningen – *Musiken*. Inom musikområdet utgör männen 70 procent av alla deltagare. Detta kan jämföras med *Formgivning och konsthantverk*, *Bild- och formkonst* och *Dans*, som följer närmast i storleksordningen, där kvinnorna istället dominerar med mellan 72 och 86 procent av det totala deltagandet. Sett över tid har könsfördelningen varit relativt oförändrad inom olika ämnen.

Olika ålder – olika ämnen

Även när de gäller åldersfördelningen är variationen stor mellan olika ämnesinriktningar.

FIGUR 14.
Åldersfördelningen bland deltagare i studiecirklar i olika estetiska ämnen 2017. Andelar (procent).

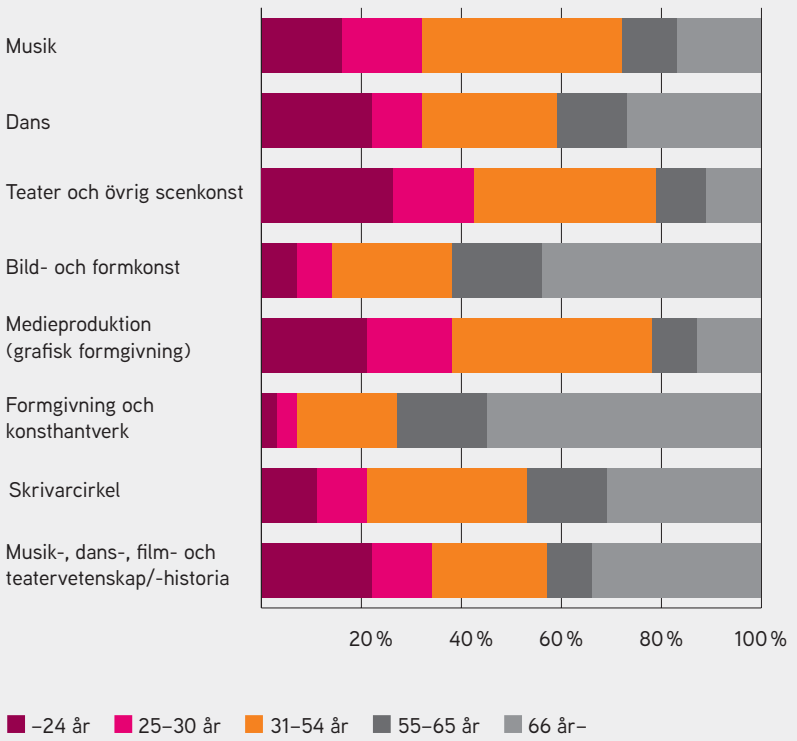

Av de fyra största ämnesinriktningarna är deltagarna yngst i *Musik* och *Dans*, nästan en tredjedel av deltagarna är 30 år eller yngre. Äldst är deltagarna i *Formgivning och hantverk*. Här tillhör merparten, 55 procent av deltagarna, den äldsta åldersgruppen 66 år eller äldre. Även inriktningen *Bild- och formkonst* har en stor andel deltagare som är 55 år eller äldre. Den äldsta åldersgruppen är minst i ämnena *Medieproduktion* och *Teater och Övrig scenkonst*. Men eftersom dessa ämnen är små sett till andelen cirklar påverkar dessa knappast åldersnivån bland deltagarna.

Sammanfattningsvis är det främst yngre män och äldre kvinnor som återfinns i den estetiska verksamheten – dock inom olika ämnen. Åldersgruppen 66 år eller äldre är störst bland kvinnorna (40 procent) medan den största gruppen bland männen är 31 till 54 år (41 procent).

Multipelt deltagande – finns det skillnader bland personer som deltar ofta?

Det finns personer som deltar i studiecirkel fler gånger än andra och om dessa personer har samma karaktäristik så påverkar det givetvis statistiken överlag. Det är inte ovanligt att delta i mer än en studiecirkel per år och därför har vi undersökt i vilken mån deltagargrupperna skiljer sig åt om vi jämför totalt deltagande (inklusive samma person flera gånger) och deltagande där varje person är unik inom den estetiska verksamheten som helhet eller inom varje enskilt ämne.

Resultaten av en sådan genomgång visar att det är vanligast i gruppen som är 25–54 år att delta i estetiskt inriktade studiecirklar flera gånger, medan gruppen 66 år och äldre i högre utsträckning deltar endast en gång.

Jämförelsevis många deltagare med gymnasial utbildning deltar flera gånger medan de med eftergymnasial utbildning som är 3 år eller längre i större utsträckning bara deltar en gång.

Männen deltar oftare än kvinnor flera gånger, särskilt män som är ensamstående eller ingår i hushåll av typen gift/sambo med minderårigt barn. Män som deltagit flera gånger under 2017 återfinns huvudsakligen inom ämnena *Musik*, M*medieproduktion* (grafisk formgivning), *Skrivarcirkel* samt *Musik-, dans-, film- och teatervetenskap/-historia*.

Inom *dans* är det oftare så att gruppen som är födda i Norden med föräldrar födda i Norden deltar en gång, medan multipelt deltagande är vanligare i övriga grupper. Gruppen som är födda utanför Europa deltar oftare flera gånger i ämnena *Medieproduktion* (grafisk formgivning), *Skrivarcirkel* samt *Musik-, dans-, film- och teatervetenskap/-historia*. Eftersom dessa är mindre ämnen får intresset hos enstaka personer ett större genomslag i statistiken.

Sammanfattningsvis indikerar de bearbetningar som gjorts att de stora skillnaderna finns mellan deltagare och icke-deltagare, mellan deltagare i estetiska ämnen och icke-estetiska ämnen samt mellan olika estetiska ämnen (och troligen även mellan inriktningar inom varje ämne), snarare än mellan de som deltar flera gånger varje år och de som deltar en gång.

FOLKHÖGSKOLANS ESTETISKA VERKSAMHET OCH DESS DELTAGARE

Verksamhetens omfattning, former och inriktning

Folkhögskolans verksamhet kan beskrivas både i termer av utbud och i termer av volym. Med utbud avses kurser i olika former och ämnen, det vill säga vad som erbjuds den presumtive deltagaren.

FIGUR 15.
Folkhögskolans kurser 2017, antal fördelade efter kurstyp och inriktning.

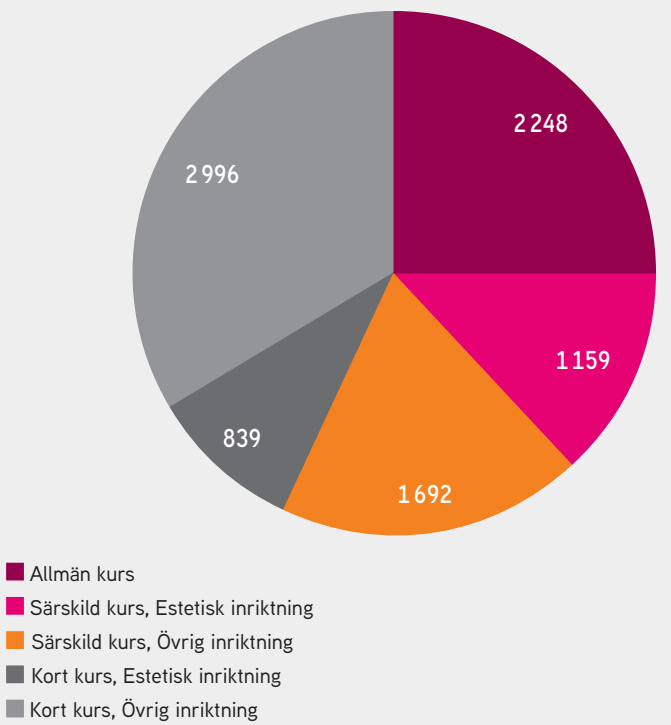

Kurser med estetisk inriktning återfinns i princip bara inom särskild och kort kurs – drygt 40 procent av de särskilda kurserna och 26 procent av de korta. Jämfört med 2012 har andelarna estetisk verksamhet ökat, framför allt bland de korta kurserna. Antalet kurser blir dock missvisande som mått på verksamhetens omfattning eftersom kurtyperna är olika långa. Till exempel har en kort kurs inte samma omfattning räknat i tid som en lång kurs – det vill säga som en allmän eller särskild kurs. Ett mått som tydliggör kursverksamheternas relativa volym på ett mer rättvisande sätt är *helårsplatser*. [43]

FIGUR 16.
Helårsplatser inom folkhögskolan 2017, fördelade efter kurstyp och inriktning.

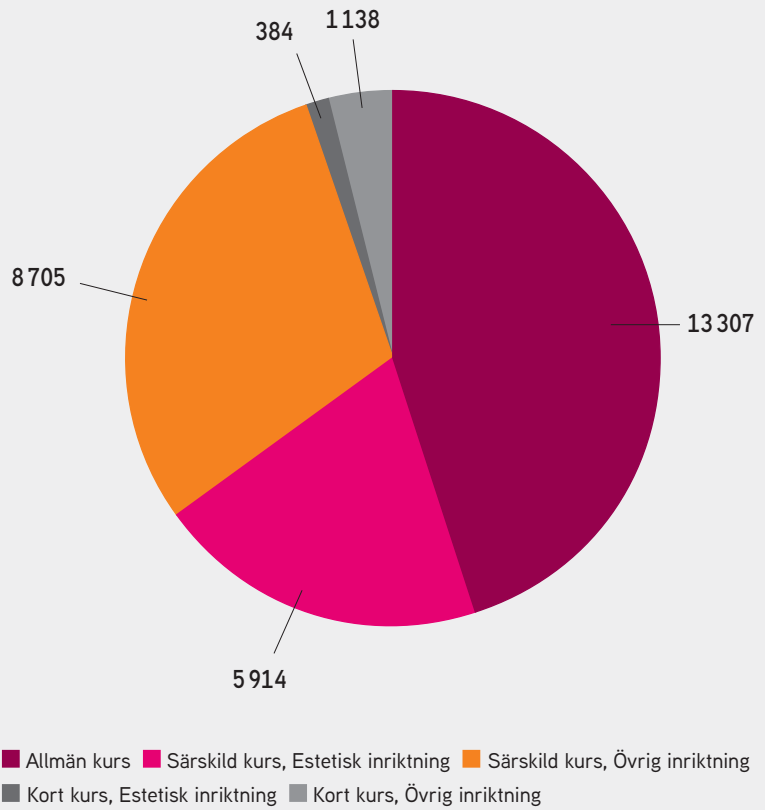

43 En helårsplats motsvarar cirka 35 deltagarveckor.

Under 2017 fanns nästan 28 000 helårsplatser inom folkhögskolans långa kurser – 13 307 i allmän kurs och 14 619 i särskild kurs – samt 1 522 helårsplatser i korta kurser. Det betyder att allmän kurs stod för 45 procent av alla helårsplatser, särskild kurs för 50 procent, och de korta kurserna för 5 procent. Jämfört med 2012 har antalet helårsplatser blivit relativt sett fler i allmän kurs, och färre i särskild och kort kurs.

Förutom i kurstyper kan kurserna också delas in efter studietakt och studieform. Dessa aspekter kan också inverka på möjligheten för deltagarna att läsa vid folkhögskolan. Det kan framför allt vara relevant för de som av olika skäl inte bor nära eller kan flytta till en utbildning, eller som måste kombinera utbildning med arbete.

FIGUR 17.
Folkhögskolans kurser 2017, fördelade efter studietakt, kurstyp och inriktning. Andelar (procent) kurser per kurstyp.

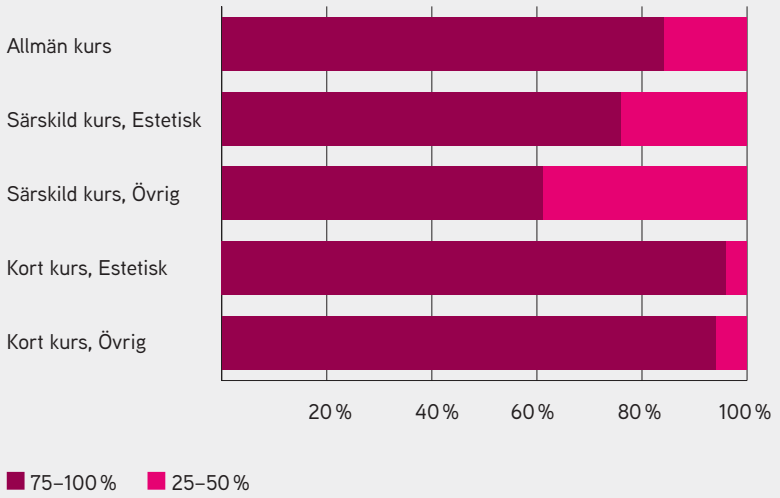

Framför allt de särskilda kurserna med icke-estetisk inriktning har en bredd utifrån både studietakt och huruvida kursen ges på distans eller är ortspecifik. *Se figur 18 på nästa sida.*

→

FIGUR 18.
Folkhögskolans kurser 2017, fördelade efter studieform, kurstyp och inriktning. Andelar (procent) kurser per kurstyp.

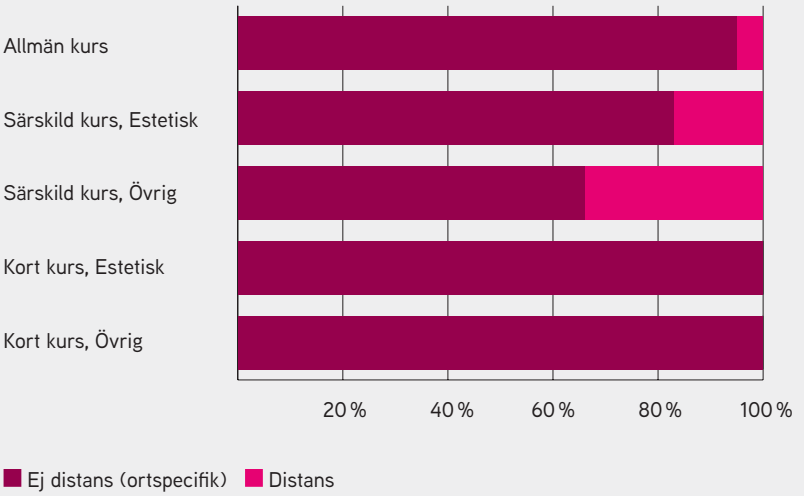

Att färre särskilda kurser med estetisk inriktning ges på distans kan förklaras av kursernas natur, det vill säga att de förutsätter viss utrustning som finns på skolan och att lärandet ofta har en praktisk karaktär, till skillnad från kurser som innebär teoretisk inlärning. Den korta kursen är minst flexibel i sin form, men den är också lättare att delta i eftersom engagemanget är kortvarigt för deltagaren.

Estetiska ämnesinriktningar inom särskild kurs

De särskilda kurserna med estetisk inriktning är i den statistiska rapporteringen fördelade på sju ämnen, varav två är samlingskategorier. Dessa två senare samlingsinriktningar består av olika typer av kurser, *Estetiska ämnen Övrigt* tycks bland annat bestå av estetiska inslag i andra utbildningsinriktningar samt verksamhet riktad till specifika målgrupper. *Estetiska ämnen (allmän inriktning)* består av kurser i traditionella estetiska ämnen men med ett övergripande eller brett fokus. *Se figur 19.*

Den största estetiska inriktningen 2017 är *Musik*, med 30 procent av de estetiskt inriktade kurserna inom särskild kurs. Därefter följer *Bild, form och*

FIGUR 19.
Särskilda kurser i olika estetiska ämnen 2017. Andelar (procent) av alla estetiska kurser.

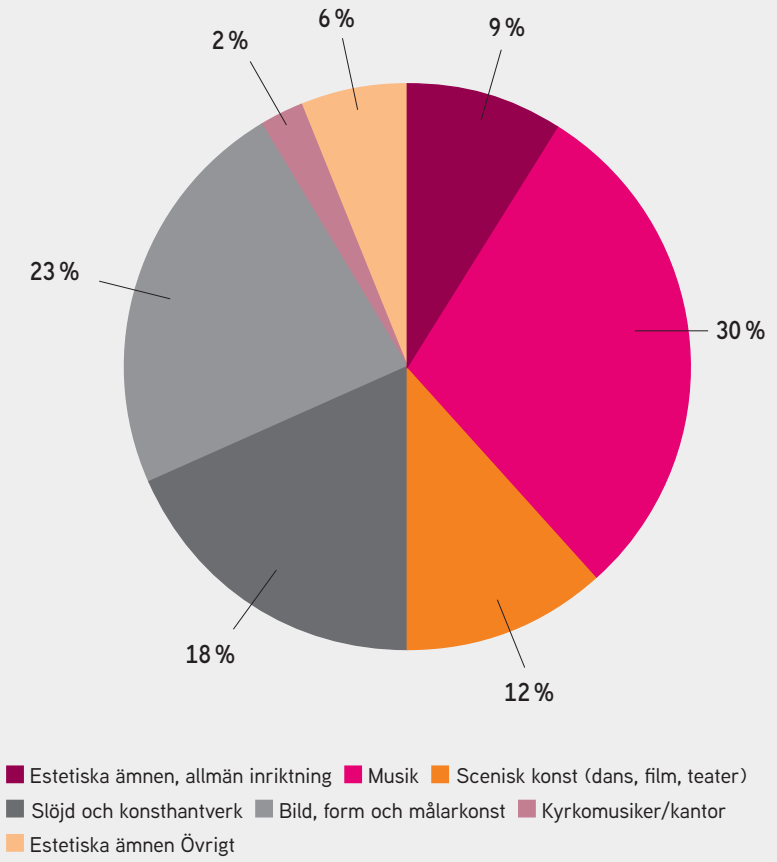

målarkonst och *Slöjd och konsthantverk* (23 procent respektive 18 procent). Jämfört med 2012 är andelarna relativt stabila.

De flesta särskilda kurserna med estetisk inriktning ges, som framgått, på heltid och förhållandevis få på distans. Framför allt *Scenisk konst* och *Kyrkomusiker/kantor*, två jämförelsevis små ämnen, särskiljer sig när det gäller studietakt. Den sceniska konsten i form av dans, film och teater har nästan uteslutande en studietakt på 75 procent eller heltid, medan hälften av kurserna för kyrkomusiker eller kantorer ges på halvfart eller 25 procent. Det är alltså lättare att kombinera den senare med arbete eller andra studier.

De estetiska kurser som i högst grad ges på distans är *Estetiska ämnen övrigt*, där drygt en fjärdedel ges på distans (27 procent). Av de större ämnesinriktningarna är det inom *Bild, form och målarkonst* som andelen distanskurser är relativt stor (24 procent). Detta är också en konstnärlig inriktning som i huvudsak utövas enskilt och inte i grupp. Den sceniska konsten sker ofta i grupp och det kan bidra till att distansformatet är svårt och andelen distanskurser därmed endast är 4 procent. Att musicera med andra är en viktig del av musikutbildningarna som bidrar till den låga andelen distanskurser – 11 procent. *Kyrkomusiker/kantor* innebär ofta musicerande på egen hand vilket kan bidra till att förklara den högre andelen distanskurser än inom andra musikkurser, 25 procent.

Deltagare i särskilda kurser med estetisk inriktning

I den efterföljande texten görs jämförelser mellan deltagargrupperna inom särskild kurs med estetisk inriktning och deltagarna i övriga särskilda kurser, samt med befolkningen i stort.

Deltagargrupperna i allmän kurs ser annorlunda ut än inom särskild kurs. Detta beror i första hand på att allmän kurs har en kompensatorisk och formellt behörighetsgivande inriktning som inte särskild kurs har. I den följande texten kommenteras därför inte deltagarna i allmän kurs utan presenteras endast i figurerna för att ge en mer fullständig bild av deltagarna på folkhögskolans långa kurser.

Få utomnordiskt födda

Under 2017 är andelen utomnordiskt födda deltagare mindre i de estetiskt inriktade särskilda kurserna än i övriga inriktningar – 9 procent jämfört med 15 procent. I befolkningen utgör denna grupp 18 procent, alltså en dubbelt så stor andel som bland deltagarna i kurser med estetisk inriktning. *Se figur 20.*

Jämfört med 2012 har andelarna deltagare som är födda utanför Norden ökat något både i de estetiska (+3 procentenheter) och i övriga särskilda kurser (+1 procentenhet). Samtidigt har andelen ökat från 14 till 18 procent i befolkningen.

Andelarna deltagare med en eller båda föräldrarna födda utanför Norden är lika stora i estetiska och övriga kurser – 9 procent i vardera, vilket är något högre än i befolkningen i stort – 5 procent. Inom de estetiska kurserna är detta en andel som vuxit något jämfört med 2012 (+1 procentenhet) och även i övriga kursinriktningar (+2 procentenheter), medan den varit oförändrad i befolkningen.

FIGUR 20.
Eget och föräldrars födelseland bland deltagare i särskild kurs med estetisk inriktning 2017, jämfört med deltagare i övriga inriktningar inom särskild kurs, deltagare i allmän kurs, respektive med Sveriges befolkning. Andelar (procent).

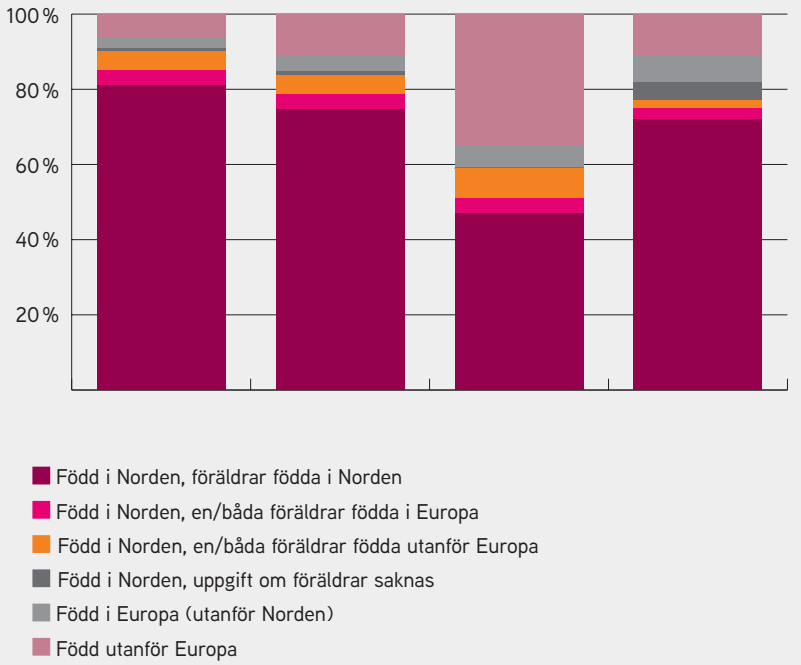

När det gäller tid som gått sedan invandring till Sverige fram till deltagartillfället 2017 finns inga anmärkningsvärda skillnader mellan deltagargrupperna i estetiska inriktningar och övriga inriktningar. Drygt hälften av deltagarna som är utrikes födda, och som invandrat, har gjort så för mer än tio år sedan. Däremot är skillnaden stor gentemot befolkningen, där gruppen som invandrat för mer än tio år sedan enbart utgör en fjärdedel av alla som invandrat.

Deltagare med högutbildade föräldrar

Inom särskild kurs skiljer sig inte deltagarnas utbildningsnivå märkbart inom estetiska kurser jämfört med övriga kurser, 11–12 procent av deltagarna har grundskola som högsta avslutade utbildning, 50–52 procent har gymnasial utbildning och 37 procent har eftergymnasial utbildning. *Se figur 21 på nästa sida.*

FIGUR 21.
Högsta avslutade utbildning bland deltagare i särskild kurs med estetisk inriktning 2017, jämfört med deltagare i övriga inriktningar inom särskild kurs, deltagare i allmän kurs, respektive med Sveriges befolkning. Andelar (procent).

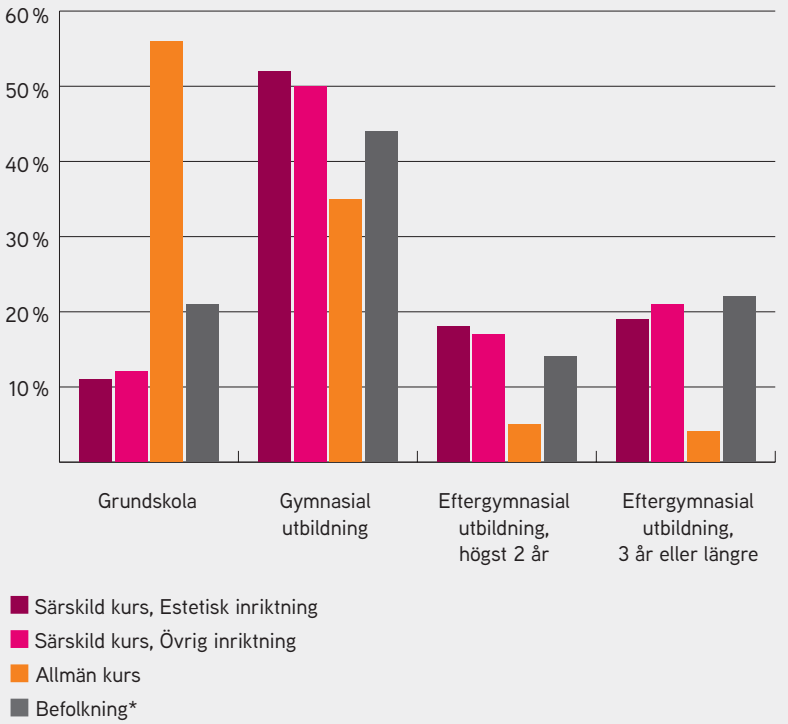

*Befolkning är genomgående baserad på samma åldersgrupp som för särskild kurs - inte allmän kurs

Skillnaderna i utbildning är något större i relation till befolkningen, med en mindre andel deltagare i särskild kurs med estetisk inriktning som enbart har färdigställt grundskola, och en större andel med gymnasial utbildning, jämfört med befolkningen.

I jämförelse med 2012 har andelen deltagare med de kortaste och längsta utbildningarna – med grundskola respektive eftergymnasial utbildning – ökat med 5–6 procentenheter vardera i de estetiska kurserna, medan andelen med gymnasial utbildning som högsta nivå minskat i motsvarande grad. I övriga inriktningar har andelarna varit i princip oförändrade sedan 2012, med bara

små ökningar av andelen deltagare med grundskola respektive eftergymnasial utbildning, och motsvarande minskning av andelen med gymnasieutbildning.

Deltagarnas föräldrar har ofta längre utbildning i de estetiskt inriktade kurserna än i övriga, framför allt är andelen med eftergymnasial utbildning högre.

FIGUR 22.
Föräldrarnas högsta avslutade utbildning bland deltagare i särskild kurs med estetisk inriktning 2017, jämfört med deltagare i övriga inriktningar inom särskild kurs, deltagare i allmän kurs, respektive med Sveriges befolkning. Andelar (procent).

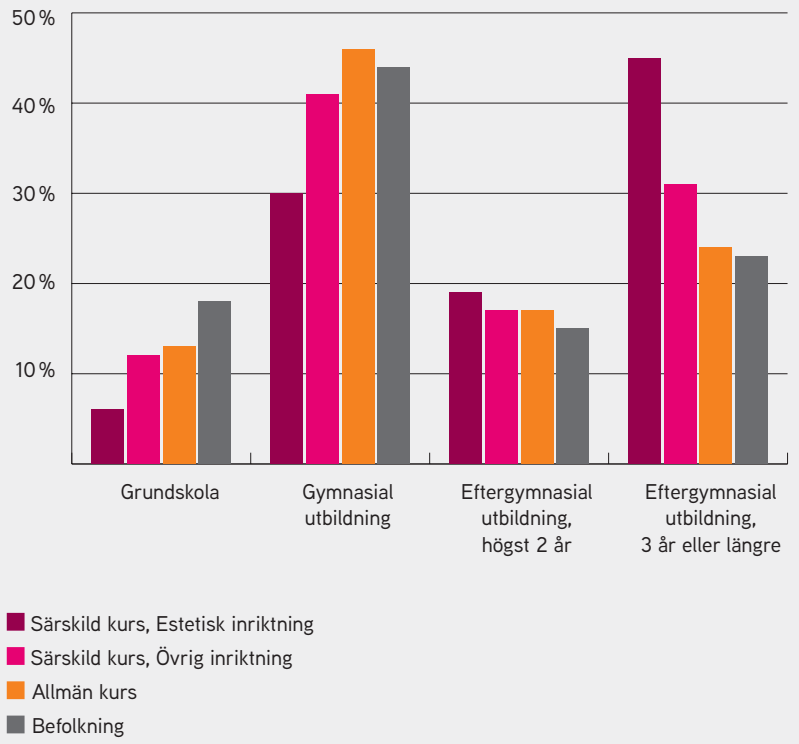

Nästan två tredjedelar (64 procent) av deltagarna i estetiska kurser har en förälder med eftergymnasial utbildning som högsta avslutade utbildning, jämfört med mindre än hälften (48 procent) i övriga inriktningar. Samtidigt är det enbart 6 procent av deltagarna i estetiska kursinriktningar som har för-

äldrar som har grundskola som längsta utbildning, jämfört med 12 procent i övriga kurser. Föräldrarnas utbildningsbakgrund skiljer sig inte från 2012.

I jämförelse med befolkningen, där 38 procent hade eftergymnasial utbildning 2017 och 18 procent hade grundskola, är föräldrarnas utbildningsnivå hög bland deltagarna i folkhögskolans särskilda kurser – och särskilt stor är skillnaden gentemot deltagarna i de estetiska kursinriktningarna.[44]

FIGUR 23.
Åldersfördelning bland deltagare i särskild kurs med estetisk inriktning 2017, jämfört med deltagare i övriga inriktningar inom särskild kurs, deltagare i allmän kurs, respektive med Sveriges befolkning. Andelar (procent).

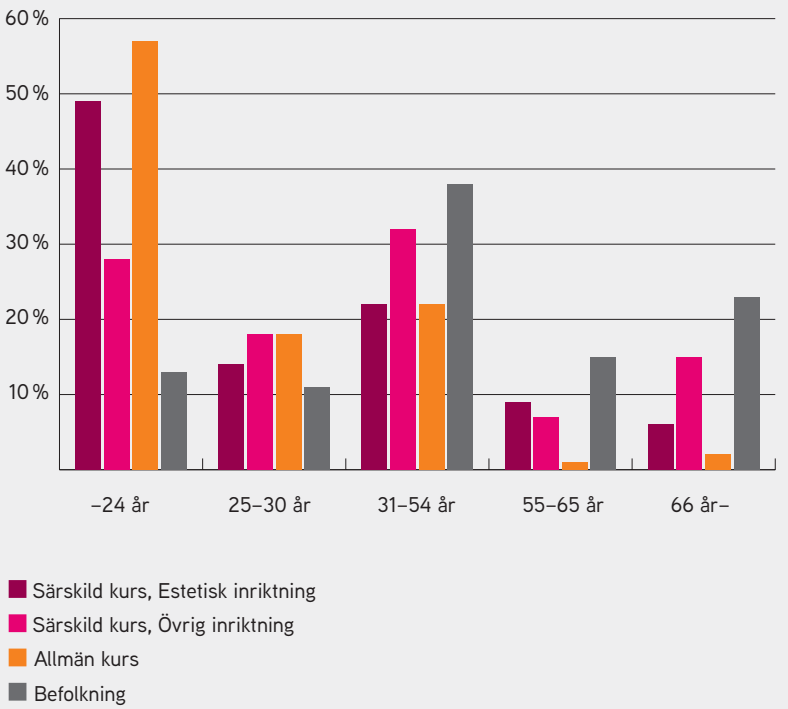

44 I de särskilda kurserna är åldern på deltagarna lägre än i befolkningen. Eftersom utbildningsnivån ökat med tiden, och bortfallet för föräldrarnas utbildningsnivå är högre bland äldre kan åldersskillnaden mellan deltagarna och befolkningen bidra till förklaringen om varför föräldrarnas utbildningsnivå är så hög.

Unga deltagare, liknande könsfördelning

I särskild kurs ser könsfördelningen densamma ut inom estetiska och övriga kurser, ungefär två tredjedelar är kvinnor och en tredjedel är män – 65 procent respektive 35 procent. Det är en skevare fördelning än i de allmänna kurserna, men alltså inte specifik för det estetiska området i sig. Det här är också ett mönster som varit bestående över tid.

Deltagarna i de särskilda kursernas estetiska inriktningar är påtagligt *yngre* än övriga deltagare, framför allt är gruppen som är 24 år eller yngre betydligt större. *Se figur 23.*

I de estetiska kurserna utgör deltagarna som är 24 år och yngre nästan hälften av deltagarna, medan de i kurser med övrig inriktning utgör 28 procent. Bara 6 procent av deltagarna i estetiska kurser är 66 år eller äldre, jämfört med 15 procent i övriga inriktningar. Dock är medelåldern i de estetiska kurserna högre under 2017 jämfört med 2012. Andelen deltagare som är 24 år eller yngre är påtagligt lägre, 49 procent jämfört med 61 procent 2012, medan framför allt gruppen som är 31–54 år numera är större.

Deltagare i olika estetiska inriktningar

Som vi sett ovan finns både likheter och skillnader mellan deltagare i estetisk och icke-estetisk kursverksamhet. Men hur är det med skillnader mellan ämnen?

Flest deltagare födda utanför Norden i estetiska kurser med allmän inriktning

Andelen deltagare som är födda utanför Norden, det vill säga i övriga Europa respektive övriga världen, varierar mellan 6 procent inom *Bild, form och målarkonst* och 9 procent inom *Slöjd och konsthantverk*, sett till de fyra största estetiska ämnesinriktningarna. Det är en betydligt lägre andel än i befolkningen, som framgått av tidigare text. *Se figur 24 på nästa sida.*

→

FIGUR 24.
Eget och föräldrars födelseland bland deltagare i olika estetiska inriktningar inom särskild kurs 2017. Andelar (procent).

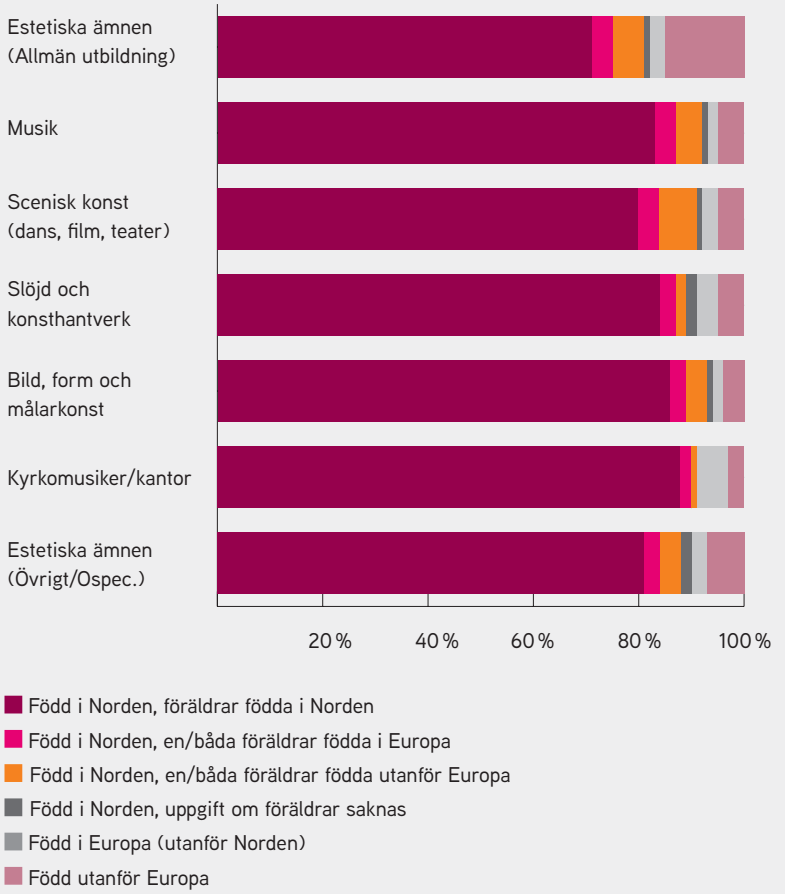

Andelen nordiskt födda deltagare med en eller två föräldrar födda utanför Norden varierar mellan olika estetiska inriktningar från 5 procent inom *Slöjd och konsthantverk* till 11 procent inom *Scenisk konst*. Denna grupp är, som redovisats tidigare, något större inom de estetiska särskilda kurserna än i befolkningen som helhet. Inom den breda inriktningen *Estetiska ämnen (allmän utbildning)* finns den lägsta andelen deltagare som är födda i Norden med nordiskt födda föräldrar (71 procent), och den högsta andelen deltagare som själva är födda utanför Europa (18 procent).

Föräldrarnas och deltagarnas utbildningsnivå varierar

Deltagarnas utbildningsnivå skiljer sig mellan olika estetiska inriktningar.

FIGUR 25.
Högsta avslutade utbildning bland deltagare i olika estetiska inriktningar inom särskild kurs 2017. Andelar (procent).

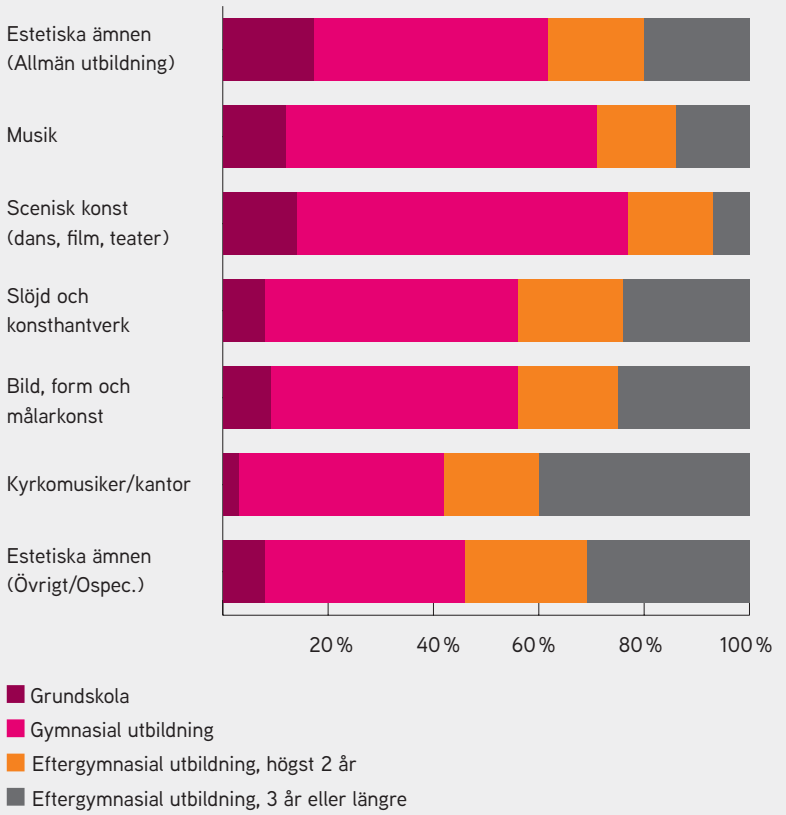

Bland de största ämnesinriktningarna är andelen deltagare med eftergymnasial utbildning påtagligt högre i *Slöjd och konsthantverk* samt i *Bild, form och målarkonst*, jämfört med kurserna i *Musik* och *Scenisk konst* – samtidigt som andelarna med högst grundskola och gymnasial utbildning är lägre. Detta kan höra samman med att deltagarna i musik och scenisk konst är yngre än i de övriga estetiska ämnena.

I figur 26 på nästa sida framgår skillnader avseende föräldrarnas utbildning.

FIGUR 26.
Föräldrarnas högsta avslutade utbildning bland deltagare i olika estetiska inriktningar inom särskild kurs 2017. Andelar (procent).

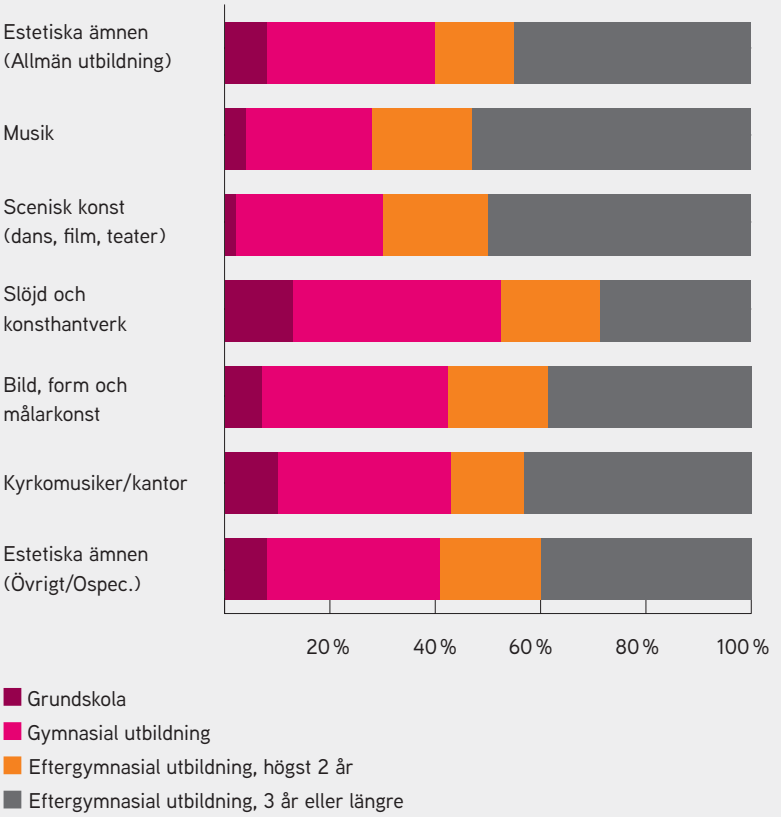

Här är skillnaden mellan olika estetiska kursriktningar omvänd jämfört med deltagarnas egen utbildningsbakgrund, med högst utbildning bland föräldrarna till deltagare i *Musik* och *Scenisk konst*. Här har 70–72 procent av föräldrarna eftergymnasial utbildning, medan andelen bland föräldrarna i *Slöjd och konsthantverk* och i *Bild, form och målarkonst* är 48 procent respektive 57 procent.

Stora köns- och åldersskillnader mellan olika ämnen

Sammantaget i de estetiska kurserna utgör männen en tredjedel av deltagarna, medan de är ungefär lika många som kvinnorna inom musikkurserna, alltså inom den största inriktningen. Att könsfördelningen är sned på ett

övergripande plan kommer av att kvinnor har ett starkare deltagande i de andra estetiska ämnena. Störst andel kvinnor återfinns i *Slöjd och konsthantverk* (79 procent) samt *Bild, form och målarkonst* (78 procent). Detta är en könsfördelning som såg likadan ut 2012.

Åldersmässigt finns stora skillnader. Framför allt *Musik* och *Scenisk konst* har en mycket ung deltagargrupp, med 65 procent respektive 79 procent av deltagarna som är 24 år eller yngre, jämfört med 20–39 procent inom övriga estetiska inriktningar.

FIGUR 27.
Åldersfördelning bland deltagare i olika estetiska inriktningar inom särskild kurs 2017. Andelar (procent).

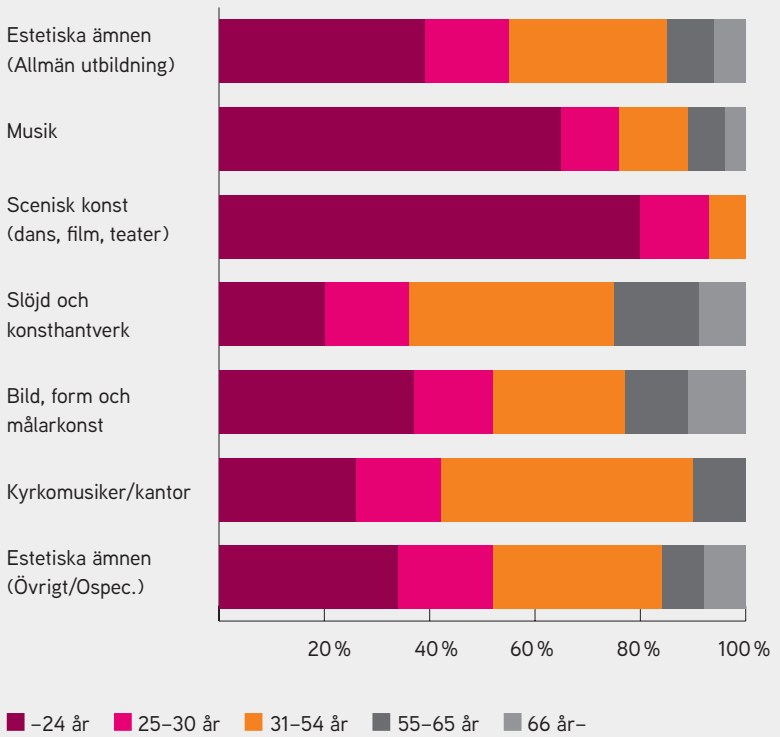

Äldst är deltagarna i *Slöjd och konsthantverk,* där 15 procent är 55 år eller äldre (jämfört med 1 procent av deltagarna i *Musik),* och nästan två tredjedelar är 31 år eller äldre (64 procent). Det är alltså kurser som har en hög andel kvinnor som också har en högre andel äldre deltagare.

Fältstudiernas bild – synsätt, arbetssätt och villkor för mångfald

STUDIEFÖRBUNDENS ARBETE MED KULTURINRIKTADE VERKSAMHETER

Övergripande om studieförbunden och fältstudierna

Den övergripande bilden som fältstudierna ger är att det finns en genuin vilja bland de verksamhetsansvariga att nå ut till nya målgrupper och kultursfärer. Våra informanter berättar dock att den så kallade ”timjakten”, där risken att tappa i bidrag om de rapporterade verksamhetstimmarna minskar (eller andra studieförbund ökar sin volym), gör att befintlig verksamhet ofta prioriteras. Uppsökande verksamhet och insatser för att bygga upp nya mötesplatser räknas inte som underlag för statsbidrag och blir därför riskfyllda åtaganden. Att ändå ge sig i kast med sådana satsningar kan förstås ge fler studiebidragsberättigade timmar längre fram, men kräver inledningsvis eget kapital eller externa medel från projekt och andra finansiärer.

De dominerande verksamheterna har ofta en mångårig tradition hos studieförbunden och i det svenska samhället. Det handlar bland annat om pop- och rockgrupper, konsthantverk och kulturverksamheter i folkrörelser och föreningar. Bilden som växer fram är att sådana verksamheter tenderar att mestadels intressera personer som finns i sociala och kulturella nätverk nära studieförbunden själva. Informanterna berättar att pop- och rockverksamheten fortfarande domineras av killar och män, även om mångåriga satsningar på kvinnor, ickebinära och andra deltagare har gjort att statistiken är i förändring. Vidare är det en västerländsk musiktradition som dominerar – och deltagarna kommer ofta från en svensk kulturkontext. I konsthantverkcirklarna och övrig estetisk verksamhet, liksom för folkbildningen generellt, dominerar kvinnorna, med en majoritet av deltagarna från svensk ”medel-” och ”arbetarklass”.

Det finns förstås deltagare med annan kulturell och etnisk bakgrund i den estetiskt inriktade verksamheten. Men det är enligt våra informanter i sam-

arbeten med föreningar som fokuserar på traditioner och kultur från andra länder som vi hittar en majoritet av deltagarna som är födda utrikes, eller som har föräldrar som är födda utrikes. Sådana föreningar kallas ibland ”kulturföreningar” eller ”etniska föreningar”, i studieförbundens interna och informella ordbok. De studieförbundsanställda vi pratar med menar att det finns en hel del kulturverksamhet i sådana föreningar, men att cirklarna och arrangemangen inte alltid ”kodas” som estetisk verksamhet när de rapporteras in – och man menar att det finns få kontaktytor med övrig estetisk verksamhet.

Detta gör det svårt att få en helhetsbild av hur de estetiska verksamheterna faktiskt ser ut. När vi tittar på aktiviteter som är kodade som estetisk verksamhet i studieförbundens rapportering är dock de mest omfattande arrangemangen inte så mångfacetterade som de verksamhetsansvariga själva skulle önska. Fortfarande, menar man, når inte den estetiska verksamheten tillräckligt många samhällsgrupper.

Det finns dock – ofta på större orter eller i städer – ett växande fokus på att nyanställa människor med andra nätverk och bred kulturkännedom. Detta leder ofta till verksamhet med andra målgrupper än vad som annars finns inom studieförbundens estetiska verksamheter. Det görs också en del speciella satsningar på exempelvis hiphop och på specifika verksamheter för kvinnor och ickebinära deltagare. Sådana verksamheter existerar då parallellt med de dominerande verksamheterna men utan att i grunden förändra dem.

Många av de verksamhetsansvariga vi har pratat med efterlyser egen budget och större möjligheter att ta egna strategiska beslut när det gäller den estetiska verksamheten, men istället måste de äska pengar från högre ort. Flera menar att på chefsnivå och i beslutande organ/styrelser är den interna mångfalden begränsad och man reser frågetecken kring hur demokratisk maktordningen egentligen kan anses vara när grupper och verksamheter som utgör en stor del av det totala antalet arrangemang och timmar inte på ett tydligt sätt finns representerade i ledande och beslutande positioner. Detta gäller inte minst för verksamheter som inte är organiserade i samarbete med studieförbundens medlemsorganisationer, exempelvis den tidigare nämnda pop- och rockverksamheten, eller som organiseras av föreningar och nätverk som har samarbetsavtal med studieförbunden, men som inte är formella medlemmar. Hit hör många av de så kallade ”etniska föreningarna”.

Samtalen med informanterna tyder på att det på flera håll saknas en del kulturell kompetens och erfarenheter bland studieförbundens anställda. Trots en vilja att nå fler och bredare leder den relativt homogena personalsam-

mansättningen till omedvetna utgångspunkter om vad som är ”det normala” eller ”det traditionella”. Verksamhet som syftar till att nå nya målgrupper blir ”vid sidan av”, det vill säga projektbaserad eller på annat sätt villkorad. Och personer som rekryteras för att de har annan kulturell kompetens och andra erfarenheter får bära ett stort ansvar där den personliga insatsen och arbetsbelastningen blir hög. Generellt menar man att studieförbundens verksamhetsansvariga är hårt belastade och det förekommer problem med stress och utbrändhet – något som delvis förklaras av att de flesta ser ett större uppdrag i att nå fler, samtidigt som de tyngs av ett hämmande regelverk där befintliga studietimmar måste värnas och administreras.

Olika villkor för estetisk verksamhet på landsbygd/mindre ort och stad/storstad

Förutsättningarna för att bedriva folkbildning i studieförbundens regi ser olika ut beroende på var i landet verksamheten sker, något som tydligt framgår i samtalen med våra informanter. Detta påverkar också utbudet och förutsättningarna för de anställda. I den här texten görs därför systematiskt en uppdelning mellan landsbygd/mindre ort och stad/storstad.

I städer och större städer finns i regel ett större antal potentiella deltagare, vilket ofta också resulterar i en totalt sett större verksamhet. Att det per automatik är lättare att nå många i en större stad är dock inte nödvändigtvis sant. Våra informanter menar att i en större stad konkurrerar studieförbunden också med andra kulturproducenter och med ett omfattande utbud av underhållnings- och bildningsmöjligheter, vilket kan göra det svårt att få deltagare till studieförbundens verksamheter. Att hålla god kvalitet och att profilera sig inom vissa områden får därför extra stor betydelse. Resultatet har blivit att studieförbunden gärna satsar extra på vissa specifika verksamheter där det finns utrymme att locka en särskild publik eller specifika deltagare. Personal som arbetar med sådan verksamhet har ofta särskilda kunskaper och erfarenheter som gör att kvaliteten kan höjas. Det är därför på större orter som vi oftare ser studieförbundspersonal som har nischade verksamhetsområden. Här kan man finna musikansvariga, filmkonsulenter, hiphop-ansvariga och mångfaldsutvecklare.

På små orter och på landsbygden berättar informanterna att studieförbunden ofta är ensamma kulturarrangörer, eller så är studieförbunden de enda aktörerna som kan hjälpa till att möjliggöra andra organisationers kultursatsningar. Den verksamhetsansvariga är i sådana miljöer ofta mångsysslare, vil-

ket innebär att man måste vara hyfsat insatt i många olika verksamheter. Det är inte ovanligt att ett studieförbund har kontor som bemannas av en ensam person – som då gör allt från att koka kaffe till att skriva lokalkontrakt. Ibland kan en verksamhetsansvarig även vara ansvarig för flera olika kontor, som då har varierande, begränsade öppettider. Den verksamhetsansvariga reser då mellan olika orter och kraven på att ”veta lite om mycket” ökar ytterligare.

De studieförbundsanställda vi pratar med berättar att under senare år har många studieförbund genomfört omorganiseringar. Ett möjligt skäl till detta är att ett regionorienterat tänkande gör det möjligt att arbeta mer kompetensbaserat inom olika verksamhetsområden. Mobil personal som täcker flera orter – och landsbygder – innebär att en person kan vara ansvarig för exempelvis musikverksamhet, medan en annan är ansvarig för teater och dans. Detta ställer dock nya krav på lokalkännedom och på hur kontakter distribueras i organisationen.

Förutsättningar för studieförbundens utbud av estetiska verksamheter

Landsbygd/mindre ort

Utbudet av kulturverksamheter på mindre orter och på landsbygden varierar från område till område, men präglas enligt våra intervjuer generellt av studieförbundens traditionella samarbetsorganisationer – där det finns etablerade samarbeten eller där organisationerna växt fram ur samma folkrörelser som studieförbundet – och av svenskt konsthantverk eller konsthantverk med rötter i västerländska och nordiska traditioner. Utbudet utgår från kunskaperna hos de aktiva cirkelledarna, vilka främst rekryteras i de verksamhetsansvarigas kontaktnät. Dessa miljöer är generellt ”vita” och ”arbetar-” eller ”medelklass”, med kvinnor i stark majoritet bland deltagarna.

Ett annat vanligt sätt att finna cirkelledare är att sätta upp anslag och affischer, exempelvis i den lokala matbutiken.

Förutsättningarna för studieförbunden vi besöker på mindre orter är snarlika, men organisationernas struktur varierar. En sak är dock gemensam i redogörelserna från våra informanter: de flesta studieförbundskontor på mindre orter tillhör en större avdelning eller regionalt verksamhetsområde. Det innebär att cheferna ofta finns på andra orter och att styrelsen befinner sig på avstånd från verksamheten. En sådan organisering kan fungera på olika sätt och för några av studieförbunden vi besökte – utan fast personal på orten – verkar arbetet mer sammanhängande, med ett tydligt och fungerande

regiontänk i planering och utbud. För andra verkar den här organiseringsmodellen mer bekymmersam. Som exempel besöktes ett kontor med sammanlagt en och en halv tjänst som var stationerade på det lokala kontoret – något som skulle kunna innebära att förutsättningarna för exempelvis uppsökande verksamhet och utåtriktade aktiviteter är goda. Men med reglerade arbetstider och fasta öppettider, där kontoret måste vara bemannat, blir personalens händer bakbundna. Det påverkar förutsättningarna att söka upp och engagera nya grupper och människor och möjligheterna att fånga upp lokala, spontant uppkomna verksamhetsidéer. Det blir också svårt att omsätta den upparbetade, ortspecifika kännedomen i faktiskt handlande.

Från våra samtal framkommer att utbudet i kulturverksamheten på mindre orter och på landsbygden i regel dikteras av två saker – de anställdas kontaktnät och de normer och traditioner som dominerar eller är mest synliga på orten och i organisationen. För att bryta de mönstren och potentiellt möta nya målgrupper menar informanterna att det krävs ett aktivt arbete med att skapa ett nytt utbud, något som enklast görs av personer som har kunskap och trovärdighet inom det fält man vill utveckla.

Flera poängterar att det tar tid att bygga upp nya verksamheter och att det inte omedelbart ger avkastning i form av rapporteringsbar, bidragsgrundande verksamhet (studietimmar och kulturarrangemang). Detta försvåras ytterligare på mindre orter och på landsbygden, där personalen för det mesta har fullt upp med att hålla igång den verksamhet som redan finns och där de dessutom måste arbeta med all verksamhet samtidigt, utan möjlighet att fördjupa sig inom exempelvis det estetiska området. Att avvika från den etablerade verksamheten innebär då en risk att förlora verksamhet och därmed pengar, vilket påverkar såväl det befintliga utbudet som lokaler och personal. Att lägga tid och kraft på att utforska nya verksamhetsområden och knyta nya kontakter innebär att det blir mindre tid för att bibehålla och underhålla redan existerande samarbeten.

Informanterna menar att det ekonomiska system som studieförbunden lever med gör det svårt att ställa om och testa nytt. För att göra det krävs sparade medel eller att initiativet kommer från en annan part. Detta blir extra tydligt på de orter eller områden där studieförbunden inte har fast personal. För att det ska bli ny verksamhet krävs då ofta ett nytt samarbete, eller en inbjudan från annan aktör. Dock ska tilläggas att studieförbundens anställda som alternerar mellan olika orter blir inriktade på att leta efter just sådana öppningar – menar några av informanterna som arbetar just på det sättet.

Eftersom personalen på studieförbundens kontor på landsbygden och på mindre orter generellt har sin bakgrund i en svensk kulturkontext, innebär det, som tidigare påtalats, att deras kontakter också vanligen har det. Man rör sig i en begreppsvärld som är avgränsad till de grupper/föreningar som är organiserade på orten och dessa gruppers kännedom om vad ett studieförbund är. Eftersom de anställda i stor utsträckning delar samma kulturella kontext och begreppsvärld blir bilden av vilken kultur eller vilka intressen som finns på orten begränsad och inkomplett, något som flera svarspersoner framhåller.

Samtidigt finns viljan att nå nya grupper. Flera anställda på de studieförbund vi besökte berättar att de regelbundet går igenom föreningsregistret för närliggande orter för att se om det har tillkommit möjliga samarbetspartners. Men befolkningsmängden och befolkningstätheten är ofta så låg att det bara är de större och etablerade medlems- eller samarbetsorganisationerna som lyckas samla tillräckligt många medlemmar för att vara aktiva. Det innebär att det är de traditionella och etablerade svenska folkrörelserna som kommer att utgöra basen för studieförbundens organiserade föreningssamarbeten. Att hitta aktörer och samarbeten utanför dessa kräver, enligt informanterna, stora uppsökande insatser.

Stad/storstad

På större orter och i städer finns i allmänhet fler kontaktytor mot föreningslivet och andra samhällsaktörer. Våra informanter berättar att här finns ofta gott om det som i studieförbundsvärlden kallas för ”kulturföreningar”, eller ibland ”etniska föreningar”. Oavsett vilken term som används så handlar det om föreningar som samlas kring ett visst lands kultur, eller som skapar aktiviteter för människor som har kommit till Sverige från en viss region. Genom sådana föreningar finns en tydlig och direkt väg för studieförbunden att nå människor som inte är födda i Sverige, och deras barn.

Studieförbunden på större orter framstår som mer benägna att skapa ny verksamhet med nya målgrupper. De anställda vi pratar med berättar att här pågår en ständig omvärldsbevakning – inte minst driven av behovet att inte ”förlora timmar” till andra studieförbund. Ibland får gammal och beprövad verksamhet stryka på foten om det visar sig att det finns mer relevant och lönsam folkbildning att göra på annat håll. Med varje regeländring i bidragssystemen sker också nya omprövningar av verksamheten.

I det annonserade utbudet (programcirklar) dominerar dock i regel fortfarande etablerade verksamheter inom det estetiska området, som exempel-

vis akvarellmålning, drejning eller nybörjarkurser i olika musikinstrument. Men regelbundet görs också försök att öppna upp för nya kulturyttringar – som cosplay, mangateckning eller musikproduktion. Utbudet tenderar att skifta, med de etablerade verksamheterna som bas och nya kulturformer som experiment, för att se vad som kan attrahera nya deltagare. De verksamhetsansvariga vi pratar med menar att det här är bra, men att en större fråga är hur studieförbunden når ut till olika grupper i samhället med sina olika folkbildningserbjudanden. Känslan hos informanterna är att det fortfarande finns stora grupper och områden som inte nås av studieförbundens kultur- och bildningsutbud.

Vem bestämmer över utbudet?

I samtalen med informanterna växer en bild fram – att utbudets utformning sker ad hoc, eller att det handlar om outtalade normer och strukturer. Som tidigare nämnts sker rekrytering av cirkelledare på landsbygden och på mindre orter ofta genom personliga kontaktnät eller genom att man undersöker vilka möjliga samarbetsparter som finns tillgängliga. I städer och större städer finns ofta mer etablerade verksamheter, särskilt med rock- och popgrupper, som då själva söker sig till studieförbunden för lokaler och spelmöjligheter.

Men de studieförbundsanställda vi pratar med berättar också att i städer och större städer finns ofta specifika insatser för att nå nya målgrupper eller bredda utbudet så att det attraherar deltagare på nya sätt. Om detta inte kräver stora ekonomiska satsningar ligger beslutet ofta hos den verksamhetsansvariga. Om det däremot krävs omfattande satsningar hamnar avgörandet hos chefen/rektorn/ombudsmannen – och förstås, hos styrelsen.

Landsbygd/mindre ort

Våra informanter berättar att i studieförbunden består styrelser ofta av personer från medlemsorganisationerna, även om undantag finns. Det innebär att styrelseledamöterna i allmänhet har specifika intressen som de bevakar, även om de också gör sitt bästa för studieförbundets generella utveckling. Enligt bilden vi får från informanterna finns det ofta ingen representation i de beslutande organen för exempelvis marginaliserade grupper. En del av informanterna indikerar att i en organisation där styrelsen dessutom ansvarar för stora områden riskerar också lokalkännedomen – om små orter och om landsbygden – att vara låg eller obefintlig. Det blir då de stora verksamheterna/orterna/medlemsorganisationerna som hamnar i fokus.

Det betyder inte att styrelsen är ointresserad eller negativt inställd till en ökad mångfald i den estetiska verksamheten, utan att förutsättningarna för lokala perspektiv är svaga.

När nya organisatoriska strukturer byggs eller omorganiseringar sker, menar flera informanter, kan en typ av mångfaldsarbete därför vara att se till att alla lokala orter finns representerade i styrelsen. Ett annat möjligt angreppssätt är att utgå från de kulturformer som finns i verksamheten (musik/hantverk/teater och så vidare) och se till att det finns kunskap om dessa i styrelser och andra beslutande organ. En annan utmaning är att styrelserna får en mer blandad sammansättning, med personer som har olika bakgrund och olika erfarenheter. Detta, menar man, skulle ge större kunskap om olika grupper och kontaktytor och ett ökat fokus på nya möjligheter.

Stad/storstad

Även i större städer är det vanligtvis personer från medlems- och samarbetsorganisationerna som sitter i studieförbundens styrelser. Det behöver inte vara så – och undantag finns – men i regel bibehålls den sammansättning som tidigare etablerats, även när nya styrelseledamöter väljs in, berättar flera av informanterna. Att organisationer som en gång varit med och grundat studieförbundet, och som man har ett långt och etablerat samarbete med, utgör majoriteten i de styrande organen är inte konstigt. Problem uppstår dock, menar flera av de studieförbundsanställda, när inte dessa organisationer längre står för merparten av den verksamhet som studieförbundet organiserar. I studieförbund där ”etniska föreningar” och kulturverksamheter som inte genomförs tillsammans med en extern samverkanspart står för den största delen av den totala verksamheten blir det svårt att motivera att dessa inte också representeras i styrelsen på ett proportionerligt sätt.

Hur påverkar interna överväganden, intern mångfald och interna normer utbudet?

Betydelsen av mångfald bland de anställda

I de samtal som förts med informanter har det inte framkommit några övergripande strategier eller åtgärder för att öka den interna mångfalden bland de anställda som ansvarar för estetisk verksamhet. Det är dock tydligt att ett sådant tänkande ändå finns, speciellt i städer och i storstäder. Med kontakter i civilsamhället lyckas studieförbunden ofta identifiera drivna kulturarbetare

som fungerar som en ingång till olika områden och samhällsgrupper. Det här är dock en effekt av de verksamhetsansvarigas vilja att nå nya grupper för att skapa mer verksamhet. Hur nya rekryteringar ska påverka den interna maktordningen eller inkorporeras i styrelser och beslutande organ är inte lika tydligt i samtalen med informanterna. Resultatet blir att dessa eldsjälar verkar i något av ett vakuum.

Den ”nya mångfalden” bidrar då på ett sätt till att stärka och vidmakthålla gamla maktstrukturer inom studieförbunden. Det innebär dock inte att den nya verksamheten som skapas uppfattas som dålig eller oviktig. För människorna som verkar i cirklar och kulturarrangemang är det avgörande att studieförbundens personal består av människor med olika bakgrunder och kompetenser. Men pusselbiten som saknas är en mer kritisk blick på den interna maktordningen – något som många av de studieförbundsanställda vi pratar med efterfrågar.

En risk, när verksamhet och mångfald vilar på individers engagemang, är vad som händer när personerna slutar eller går i pension. Faller då hela kontaktnätet? Och vad händer med studieförbundet om det är personen och inte organisationen som förknippas med viss verksamhet? Den anställda får här både ett stort ansvar och en informell maktposition, såväl gentemot det egna studieförbundet som mot samverkande föreningar och organisationer.

Landsbygd/mindre ort

För att nå en bredd av deltagare är det en fördel att kunna visa upp motsvarande bredd bland sin egen personal, menar flera av de studieförbundsanställda. För studieförbund som är verksamma på små orter finns dock ett uppenbart problem med den logiken: här är det få personer som arbetar på varje kontor och inte sällan har en verksamhetsansvarig dessutom hand om flera mindre orter samtidigt. Inom de studieförbund vi besöker på mindre orter och på landsbygden är en majoritet av personalen erfarna i studieförbundsvärlden, med många år i yrket. Det innebär också att de är något äldre (uppskattningsvis mellan 50 och 65). Samtliga är ”vita”, med en till synes traditionellt svensk kulturbakgrund.

När det gäller cirkelledare och övriga personer som representerar studieförbundet utåt är rekryteringen beroende av det kontaktnät som de verksamhetsansvariga redan besitter och som bygger på både formella och informella kontakter. På dessa orter handlar det om en ständig kamp för att behålla bemanningen i det lilla öppna utbud som redan finns och då är det personalens egna

kontakter som avgör. Med sådana förutsättningar blir resultatet troligen att det finns delar av befolkningen som aldrig kommer på tal för cirkelledaruppdrag, eftersom det saknas kontaktyta mellan dem och de verksamhetsansvariga.

Enligt informanterna finns det oftast inte heller strategier för rekrytering utifrån specifika mångfaldsmål. Att det finns en önskan och en vilja att nå och rekrytera bredare råder det dock ingen tvekan om. Men utan kontaktytor eller resurser för uppsökande insatser, och utan system för riktad personalrekrytering, blir resultatet alltjämt att de som rekryteras som cirkelledare redan finns i den kulturella sfär som de verksamhetsansvariga själva rör sig i.

Stad/storstad

På större orter och i städer däremot, träffar vi ett bredare spektrum av människor som på olika sätt och med olika ingångar bedriver folkbildningsverksamhet i studieförbundens regi. Ofta har det funnits en tanke att i rekryteringen av nya medarbetare aktivt söka kompetenser och erfarenheter som kan bidra till att expandera studieförbundets verksamhet och nå nya målgrupper eller skapa nya verksamheter. Detta inkluderar exempelvis arbete för att bredda personalsammansättningen utifrån etnicitet och kön. Ett studieförbund i en större stad, med stor verksamhet i förorterna, anställde en person med bakgrund utanför Europa redan för 25 år sedan för att han redan arbetade med ideella bildningsprojekt i närområdet. Idag överser den personen cirka en tredjedel av studieförbundets totala verksamhet i avdelningen. På samma sätt möter vi kvinnliga musiker som specifikt anställts för att skapa plattformar och arenor där andra tjejer, kvinnor och ickebinära deltagare kan ägna sig åt att skapa populärmusik – vilket markant höjt antalet kvinnliga deltagare i den verksamheten.

De verksamhetsansvariga vi pratar med på större orter och i städer har också olika bakgrunder, åldrar och erfarenheter. De är medvetna om jämställdhets- och jämlikhetsbegrepp – och resonerar i intervjuerna utifrån sådana målsättningar. Men innebär det att mångfalden inom studieförbundens estetiska verksamheter är helt och hållet realiserad i större städer? Våra informanter menar att så inte är fallet och att de dominerande verksamheterna ofta präglas av samma utmaningar som på landsbygden och på mindre orter.

Drivna och engagerade verksamhetsansvariga med kontakter i olika samhällsgrupper – och med en medvetenhet kring olika maktförhållanden – är nyckeln som gör att det finns relativt många deltagare som är utrikes födda hos de studieförbund vi besöker i och omkring större orter och städer. Men

det är också där mångfaldsarbetet slutar: i knät på den enskilda medarbetaren. Det allmänna, helhetsanpassade strategierna för en kontinuerlig och verksamhetsövergripande mångfald saknas ofta, eller beskrivs endast som värderingsbaserade framtidsmål.

Hur påverkar statens syften med stödet till folkbildningen utbudet?

Få av de informanter vi pratar med, både på landsbygden och på större orter/i städer, ifrågasätter statens syften med stödet till folkbildningen. Det som leder till diskussion är istället frågan om hur nuvarande regelverk gör det svårt att göra just sådana prioriteringar, som ligger i linje med statens syften. Den så kallade ”timjakten”, alltså att bibehålla eller öka antalet studietimmar i förhållande till andra studieförbund i området, är en daglig huvudvärk. Här finns en tydlig frustration – många verksamhetsansvariga talar passionerat om sin verksamhet och om hur den påverkar människor och skapar möjligheter i linje med statens syften. Samtidigt är de nedslagna över att de inte hinner, får eller kan göra andra satsningar, som de tror skulle få ännu större samhällseffekt.

En annan fråga som informanterna funderar över i relation till statens syften är i vilken mån studieförbunden vill eller kan ta sig an uppgiften att föra människor samman – att fungera som en mötesplats över olika sociala gränser. Borde studieförbunden göra det? Att skapa korsningar och mötesplatser för människor från olika delar av samhället skulle kunna vara ett sätt att bygga en större samhällelig sammanhållning. En sådan verksamhet är dock relativt svår att organisera, menar informanterna, och innebär därför en ekonomisk utmaning.

Hur påverkar folkbildningens regelverk utbudet?

Studieförbundens regelverk för att erhålla statsbidrag är någonting som har diskuterats flitigt, genom åren. Då och då sker också förändringar i regelverket, vilket ofta får två konsekvenser, enligt några av informanterna: på kort sikt vinner några studieförbund mark och andra tappar, men på längre sikt anpassar sig alla till de nya prioriteringarna och balansen återställs.

Våra informanter menar att den grundläggande problematiken, för studieförbunden, är att kakan alltid förblir densamma – det vill säga anslaget för verksamheten växer inte bara för att verksamheten växer. Det betyder att om ett studieförbund ökar i timmar måste de andra studieförbunden också göra det – om de vill behålla samma andel av statsanslaget som tidigare. Flera av våra informanter betonar att de insatser som krävs för att nå nya målgrupper

tar tid och behöver göras långsiktigt. Och för det arbetet finns ingen verksamhetsform som kan generera bidragsberättigade timmar. Satsar man på sådana initiativ riskerar man att förlora potentiella timmar som behövs för att hålla balansen mot de andra studieförbunden. Det innebär återigen att det är de etablerade och dominerande verksamheterna som ofta kommer att prioriteras.

När vi analyserar möjligheter och hinder, blir bilden ovan tydlig. Nya verksamheter som når nya målgrupper är oftast inte omedelbart statsbidragsberättigade. Att rekrytera rätt ledare, utrusta ändamålsenliga lokaler, knyta nya kontakter och vinna förtroende i lokalsamhället tar tid. Den som får externa medel eller som kan avsätta eget kapital har därför långt större möjligheter att göra detta, jämfört med ett studieförbund som bara kan röra sig med de medel som den faktiska verksamheten genererar. Att undersöka om och hur ett etableringsbidrag för ny verksamhet skulle fungera är således en intressant och spännande tanke, enligt majoriteten av de studieförbundsanställda vi pratat med.

Ett annat hinder i studieförbundens regelverk är, enligt svarspersonerna, de bidragsgrundande verksamhetsformerna: studiecirkeln, kulturprogrammen och annan folkbildningsverksamhet. Många menar att studiecirkeln inte är anpassad för hur människor idag väljer att träffas och interagera, och att även om möjligheter finns med distanscirklar så är osäkerheten kring denna variant fortfarande stor. Och, menar flera, för kulturformer där interaktionen sker i nätverk och mer växelvis, fungerar inte studiecirkeln överhuvudtaget. Men betyder det att de här typerna av verksamhets- och kulturformer inte innehåller element som skulle kunna vara god folkbildning? Som det är idag blir det studieförbundens verksamhetsansvariga som måste ”tvinga in” verksamhet i cirkelformen, för att stötta värdefull verksamhet som inte ryms inom ramarna för hur en studiecirkel ska se ut och genomföras. Många är de röster vi möter som menar att studiecirkeln som verksamhetsform därför behöver förnyas. Detta är relevant inte minst för verksamhet som exempelvis hiphop eller digital musikproduktion: kulturuttryck där människor med olika bakgrunder samarbetar utan att alltid träffas på samma tid och plats, varje vecka.

När det kommer till kulturprogrammen är utmaningen, enligt flera informanter, att formen är för generell, med samma ersättning för verksamhet med helt olika innehåll, syfte och kvalitet. Ett kulturhus som anordnar filmvisningar med efterföljande diskussion genererar – med en enda filmvisning – lika mycket statsbidrag som ungdomsgruppen som ordnar en konsert på det lokala torget i sin stadsdel eller på sin ort. Och detta trots att arbetsinsatsen

och samhällsnyttan är påtagligt annorlunda. Således blir det lättare för studieförbunden att samorganisera kulturprogram med etablerade aktörer som har en reguljär och återkommande verksamhet, samtidigt som det blir svårt eller omöjligt att ordentligt stötta nyskapande verksamhet, exempelvis med engagerade ungdomar. Ett sätt att göra det senare är om det finns extra kapital eller om en verksamhet inom studieförbunden är så lönsam att den kan finansiera en annan.

Sammanfattningsvis visar fältstudierna att formerna och regelverket påverkar möjligheterna för ökad mångfald i de estetiska verksamheterna.

Vem är kulturutbudet riktat till?

Det nuvarande verksamhetsutbudet inom kulturområdet riktas sällan på ett strategiskt sätt mot särskilda målgrupper hos de studieförbund som vi besöker. Snarare förefaller utbudet ofta vara resultatet av tradition och omedvetna val, det vill säga att informanterna svarar att ”de gör som de alltid har gjort”. Då blir målgruppen ofta den grupp som man också tidigare har vänt sig till.

Överlag förefaller det estetiska utbudet i stor utsträckning formas av de verksamheter som redan finns och de deltagare som redan är etablerade: en musikgrupp tipsar en annan om möjligheten att få hjälp och replokal hos studieförbunden. På en mindre ort letar den verksamhetsansvariga efter nya cirkelledare i sin egen bekantskapskrets – som i sin tur bjuder in vänner och bekanta att delta. Så kallade programcirklar presenteras i kataloger eller foldrar, som distribueras på samma sätt nu som för tio år sedan. Eller så presenteras utbudet bara på internet och om du inte känner till att studieförbunden finns kommer du inte att hitta det. Redan aktiva deltagare är dessutom flitiga. En informant berättar exempelvis om hur samma deltagare anmäler sig till keramikkurserna varje år – och kurserna därför blir fulla samma dag som de läggs ut.

Medlemsorganisationerna och samverkansorganisationerna använder studiecirklar och kulturprogram som en naturlig och återkommande del av sitt föreningsarbete, för sina egna medlemmar. Även när dessa verksamheter också är öppna för allmänheten är det inte säkert att allmänheten upptäcker dem.

Ingångar, synlighet och kontaktytor

Landsbygd/mindre ort

De verksamhetsansvariga vi talar med lägger mycket tid och kraft på att vara i kontakt med olika delar av lokalsamhället. För personal som har ansvar för

flera geografiska områden och inte är placerad på en ort, innebär det ett ständigt kontaktsökande med kommuner, föreningar, bibliotek och andra aktörer. Utan kontor på orten – eller med begränsade öppettider – blir sådana arenor avgörande. På samma sätt vill studieförbunden finnas med i diskussioner om lokala projekt och ansökningar, vilket ofta är en ingång till ny verksamhet och nya målgrupper. Den här typen av marknadsföring och kontaktytor blir dock av praktiska skäl ofta begränsade till de etablerade mötesplatser som redan finns i lokalsamhället.

Även annonser i lokaltidningar, reklamblad och enklare foldrar är vanligt förekommande när studieförbunden vill nå ut med sin verksamhet.

Ändå verkar den mest effektiva metoden för att rekrytera deltagare vara ”mun till mun-metoden”, det vill säga att tidigare deltagare tipsar vänner och bekanta om studieförbundens olika utbildningsmöjligheter. Samtidigt finns väletablerade kommunikationskanaler via medlemsorganisationer och samverkansorganisationer som gärna sprider informationen vidare till sina medlemmar.

I regel genomförs ingen särskild informationsspridning med mångfaldsfokus, men undantag förekommer, som i exemplet nedan.

Under ett av våra besök hos lokala studieförbund hör vi om ett projekt där studieförbunden har etablerat ny verksamhet i ett visst geografiskt område – med redan etablerad lokalkultur – och därigenom också skapat nya kontaktytor med olika samhällsgrupper. Verksamheten bedrivs i ett större samarbete mellan olika studieförbund och samordnas genom det lokala länsbildningsförbundet. Genom externa projektpengar och ytterligare externa resurser blir det möjligt att satsa på utåtriktade insatser och kontaktskapande som i sin tur gör det möjligt att nå nya målgrupper.

I det här exemplet knyter studieförbunden till sig redan engagerade eldsjälar som har status och trovärdighet i lokalsamhället – och inom de aktuella målgrupperna – något som är avgörande för att bygga förtroende.

Många av de vi pratar med på studieförbunden önskar att det skulle finnas speciella medel, öronmärkta för att kunna arbeta uppsökande mot nya målgrupper.

Stad/storstad

I städer finns fler kontaktytor och mötesplatser än på landsbygden. De olika studieförbunden tenderar här, enligt våra informanter, att vara nischade inom olika delar av kulturlivet – eftersom man inte vill konkurrera med var-

andra genom att specialisera sig på samma sak. I städer och i storstäder driver studieförbunden musikklubbar och replokalhus, och det finns föreläsningsprogram, filmstudior och teaterlokaler. Här finns keramikverkstäder och bokbinderiverksamhet. Mycket av det här är välbesökta verksamheter, men deltagarprofilerna tenderar att förbli oförändrade. Att nå ut med etablerad verksamhet till nya målgrupper eller personer är inte alltid något som prioriteras. Ett skäl är att de här stora verksamheterna kräver mycket arbetstid och resurser och att det dessutom kan vara svårt att hinna med att marknadsföra på nya sätt eller på nya arenor.

En strategi för att nå nya individer kan istället vara att ge sig in på nya kulturområden. Att nå nya målgrupper innebär då en speciell utmaning, eftersom studieförbunden blir nya som aktörer – de har varken erfarenhet eller etablerad verksamhet här. Att etablera förtroende och intresse är ett långsiktigt åtagande som inte omedelbart resulterar i rapporterbara timmar. En väg att bygga upp den här typen av nya verksamheter är att ta hjälp av personer som redan har kontaktnät och trovärdighet i olika kulturmiljöer. Personalrekrytering och kontaktnät blir alltså en avgörande faktor.

Våra informanter berättar att i städer och storstäder finns i regel väletablerad kulturverksamhet där rekryteringen av nya deltagare är i princip självgående, exempelvis inom pop- och rockverksamheten. När ett band slutar eller flyttar ut ur studieförbundens replokalshus tipsar de ett annat band – som omgående flyttar in. På samma sätt är vissa kurser i det annonserade utbudet fulltecknade år efter år. Och utbildningssamarbeten tillsammans med medlemsorganisationer och med andra etablerade föreningar och organisationer rullar på terminsvis.

I geografiska områden där det inte finns kontor och verksamhetslokaler är rekryteringen svårare. Om en verksamhet sker i centrum kan människor från olika områden åka dit för att delta, men att skapa nya kontaktytor kräver lokal närvaro, exempelvis i förorter och i andra stadsdelar. Om inte personer i ett visst område vet att studieförbunden finns, kommer de inte heller att åka till centrum för att delta i verksamheten. Ett sätt att då sprida information är via föreningar som redan samarbetar med studieförbunden och som finns i förorter eller runtom i olika stadsdelar. I vilken utsträckning som deltagare i föreningsverksamhet också deltar i estetiska cirklar är dock oklart. Två exempel från fältstudierna visar dock på hur sådan verksamhet kan utformas:

Ett studieförbund som arbetar mycket med ”etniska föreningar” har etablerat så kallade ”kulturcenter” i flera förortsområden. Här finns undervis-

ningssalar, kontorsutrymmen, datorer och annan utrustning som föreningarna kan använda. Idén bygger på att två eller flera föreningar delar på – och ansvarar för – resurserna. Kulturcentret blir en knytpunkt i samhället och driver interaktion och samarbete mellan olika föreningar. De samverkande parterna planerar och genomför folkbildningen tillsammans med studieförbundet. Ju mer verksamheten växer, desto större resurser och möjligheter kan finnas på kulturcentren.

Ett annat studieförbund beskriver hur man arbetar med hiphop för att få deltagare från olika stadsdelar och bakgrunder att mötas i ett gemensamt koncept. Genom att utbildningen har hög status och kvalitet medför deltagandet i den också en viss stolthet – och verksamheten blir i sig något som alla inblandade vill värna och sluta upp kring. Samtidigt driver verksamheten på den lokala utvecklingen av hiphop-scenen.

Formella och informella krav för deltagande?

Att deltagandet ska vara fritt och frivilligt är en grundläggande förutsättning inom studieförbundens folkbildningsverksamhet. Lika viktigt är att studieförbunden ska göra det möjligt för vem som helst att delta i cirklar och kulturarrangemang – ”vill du så får du”, helt enkelt. Det innebär att studieförbundens folkbildningsverksamheter sällan eller aldrig kommer paketerad med specifika kunskapskrav. Men betyder det att det inte finns några villkor alls? I samtalen med våra informanter finns indikationer på att det skulle gå att argumentera för att villkoren är andra – och dolda. Det handlar om att vara bevandrad i den kultursfär som studieförbunden verkar i. Och känna till de arenor och kommunikationskanaler som används för att arrangera verksamheten.

Även om det inte finns formella krav på exempelvis svenska, så blir det svårt att delta i en studiecirkel om exempelvis kreativt skrivande, om du inte behärskar språket. I större städer erbjuds dock den typen av cirklar ibland även på andra språk, exempelvis på engelska. Och i föreningscirklar förekommer skrivcirklar och annan verksamhet på det språk som dominerar i föreningen.

Att delta i annonserade studiecirklar kostar i regel en slant – men samtidigt är studieförbunden den aktör som erbjuder språkkurser eller musik- och konstkurser till absolut lägst pris på marknaden, enligt våra informanter. För kamratcirklar och föreningscirklar medför samarbete med ett studieförbund dessutom tillgång till kostnadsersättning, vilket blir en möjliggörande faktor för estetisk verksamhet.

Ansökning och antagning

Det är mycket sällsynt med antagningsförfaranden till studieförbundens estetiska verksamheter. Undantag finns dock – i fall där studieförbunden driver annan typ av verksamhet, som scen- eller dansskolor. Den verksamheten ligger dock ofta utanför den statsbidragsberättigade folkbildningen. Givetvis finns också krav på vissa förkunskaper om en deltagare exempelvis vill börja läsa ”Spanska B” utan att först ha läst ”Spanska A”, i studieförbundens programförda utbud.

Det finns också musikklubbar och tävlingar i studieförbundsregi, där det kan sägas förekomma en viss form av selektion eller antagning. Kriterierna är då ofta att grupperna ska ha nått en viss kvalitet i sitt utövande – som passar för en scen som har kommersiella krav.

Vad görs och vad görs inte för att öka mångfalden?

De verksamhetsansvariga bär ofta på en vilja att nå ut till nya grupper och att bredda det egna utbudet med nya kulturformer och sceniska uttryck. Förutsättningarna för att göra det ser dock olika ut. På landsbygden och på mindre orter har anställda ofta fullt upp med att bibehålla och sköta den verksamhet som redan finns. Det blir riskabelt att satsa på nyheter eller uppsökande verksamhet när varje förlorad studietimme kan innebära en risk för att kontoret kanske rentav stängs.

I städer verkar det i allmänhet finnas en annan flexibilitet. Här rekryteras personal oftare utifrån att de besitter kontakter och kunskaper som kan ge tillgång till nya målgrupper och kulturella sfärer. Och här kan sedan nya verksamheter och profiler växa fram. I städerna finns särskilda satsningar på exempelvis hiphop – och här finns också mer eller mindre nischade musiksatsningar för tjejer, kvinnor och ickebinära deltagare. Men utöver vissa rekryteringar och specifika satsningar finns få tydliga och övergripande strategier för att jobba med mångfaldsfrågor i den estetiska verksamheten, enligt våra informanter.

Det finns dock undantag. Vissa studieförbund jobbar strategiskt för att profilera olika kulturuttryck på scener och platser där de annars inte äger tillträde. Det kan handla om kulturuttryck från människor med utomeuropeisk bakgrund – och om att lyfta fram sådan kultur på etablerade kulturscener som annars mest erbjuder kultur från en nordisk eller västerländsk tradition. Det här handlar om strategiska punktinsatser, ofta initierade på nationell nivå inom studieförbunden. Hur dessa insatser påverkar den lokala verksamheten

är svårt att säga. Kanske påverkar de ingenting idag, men blir avgörande för framtiden? Kanske påverkar de på ett sätt som inte blir omedelbart synligt, men som ändå har effekt?

Vad innebär mångfald?

Landsbygd/mindre ort

En avgörande fråga för att förstå såväl studieförbundens befintliga mångfaldsarbete som synen på begreppet – och behovet av nya initiativ – är att fråga vad mångfald innebär. Vad lägger man in i begreppet? En sådan fråga möjliggör nya tolkningar av begreppet och synliggör insatser som vi inte omedelbart kopplar till mångfaldsarbete. Frågan kan också visa på begränsningar i hur studieförbunden tacklar sitt uppdrag.

När vi ställde frågan i mindre orter och på landsbygden följde svaret nästan alltid samma mönster, nämligen att vår informant redogjorde för de insatser som studieförbundet genomfört för och med asylsökande, och speciellt då med de särskilda medel som skapades under och efter 2015, när många människor på flykt kom till Sverige.

I samtalen med studieförbundsanställda på mindre orter och på landsbygden blir mångfaldsarbete därför ofta synonymt med etableringsverksamhet och språkcirklar för nyanlända. Logiken är att personer som precis kommit till Sverige inte kan väntas ta del av studieförbundens estetiska verksamheter på samma sätt som någon som är född i Sverige, eller som har bott i landet under en längre tid. En stor del av utbildningsutbudet för människor som precis har kommit till Sverige består idag av kurser och information med syfte att förklara hur Sverige fungerar – och tanken är att deltagarna ska kunna tillskansa sig så många verktyg som möjligt för att göra sig själva förstådda. I sådana utbildningsinsatser blir språk och kulturkännedom centralt. Visserligen kan estetiska inslag inkorporeras i en sådan verksamhet – och det finns möjligheter till kulturutbyten – men det är inte huvudsyftet.

Det andra området som ofta tas upp när vi ställer frågan om mångfaldsarbete är samarbeten och verksamheter för människor med funktionsnedsättningar. I flera studieförbund finns upparbetade samarbeten med föreningar och organisationer inom funktionshindersrörelsen – vilket gör att tillgänglighetsarbetet är en återkommande prioritet, även på en liten ort. Att dessa organisationer också kommer från en svensk folkrörelsetradition gör dock möjligen att även de – i sin tur – har svårt att nå människor som kommer från andra länder.

Hbtq-frågor var ingenting som kom upp organiskt under våra samtal om mångfaldsbegreppet – alltså frågor som huruvida exempelvis heteronormen eller tvåkönsnormen påverkar hur välkommen en individ känner sig hos studieförbunden.

Större orter och städer

Synen på mångfald är avgörande för vilka insatser som skapas och för hur de bedrivs. På större orter verkar det finnas en relativt stark vilja hos studieförbunden att samarbeta med ”etniska föreningar”. Det arbetet ger också en ökad mångfald i den totala statistiken över deltagare. Men mångfald betyder i det här fallet inte nödvändigtvis möten. Cirklar och arrangemang som i den totala verksamheten bidrar med mångfald kan i den faktiska cirkeln vara tämligen homogen, med personer som – i linje med föreningarnas syften – delar språk, bakgrund och kultur. Faktum är att sådana cirklar följer samma mönster som många andra verksamheter inom studieförbunden, där människor bildar studiecirkel för att lära sig tillsammans. På samma sätt som exempelvis musikverksamheten lockar vissa grupper av deltagare oftare än andra – jämförelsevis många relativt unga män som är födda i Sverige – kan estetiska cirklar och annan verksamhet i ”etniska föreningar” också bli påfallande homogena.

Att de så kallade pop- och rockcirklarna är homogena, med en majoritet ”vita” män från ”medel-” och ”arbetarklass”, är något som flera studieförbund i större städer har försökt ändra på – men då i första hand utifrån kön och inte utifrån etnicitet. ”Vita” killar och män är vana och bekväma i den här verksamheten och omedvetet eller medvetet skapas då en jargong och en tonalitet som kan exkludera. Att ”verksamheten är öppen för alla” fungerar inte när verksamheten inte känns som att den är till för alla. Lösningen har därför ofta blivit att bygga alternativa och parallella verksamheter, vid sidan av. Ett studieförbund beskriver hur man för mer än tio år sedan började med en sådan musikverksamhet, specifikt för tjejer och ickebinära deltagare. Utvecklingen gick till en början långsamt och satsningarna var kostsamma – med specifika, utrustade lokaler och kvalificerade cirkelledare. Under många år var detta en förlustverksamhet, som gav lite i timmar och som inte nämnvärt förändrade statistiken inom musikverksamheten. Men i det tysta började någonting att växa – ett ”community” med ledare och deltagare som började känna att de nu hade en egen plattform att växa från. Idag är satsningen en integrerad del av studieförbundets musikverksamhet, med flera lokaler, många deltagare och dedikerade ledare. Och statistiken reflekterar detta, då antalet kvinnor

har ökat. Det som krävdes var möjlighet och vilja att inta ett längre perspektiv. Nya verksamheter tar ibland lång tid att bygga upp.

FOLKHÖGSKOLORNAS ARBETE MED KULTURINRIKTADE VERKSAMHETER

Övergripande om folkhögskolan och fältstudierna

I fältstudierna har vi fokuserat på särskilda kurser inom estetiska ämnen, eftersom det är i dessa kurser som det mesta estetiska utövandet inom folkhögskolan sker.

Vi ser i fältstudierna samma verklighet som statistiken visar på. Lärare och rektorer berättar att det ofta är en överrepresentation av deltagare med inrikes bakgrund på de estetiska kurserna jämfört med befolkningen i stort, och att deltagarna oftare kommer från familjer där framför allt föräldrar har relativt lång, formell utbildning. Informanterna använder inte sällan begreppet ”vit medelklass” för att beskriva deltagarnas bakgrund.

Åldersmässigt beskrivs deltagarna som mestadels unga vuxna, ofta yngre än deltagarna på andra kurser. När det gäller könsfördelning svarar informanterna att grupper kan vara homogena på olika sätt, där det till exempel inom området textil studerar fler kvinnor än män, medan vissa musikutbildningar har fler män än kvinnor.

Det förekommer stora variationer mellan olika skolors estetiska verksamheter när det kommer till vilka som studerar där. En stor del av skolorna säger att de har mycket homogena grupper med avseende på socioekonomisk bakgrund och födelseland. Det kan röra sig om hela klasser där alla är födda i Sverige, troligtvis även deltagarnas föräldrar, eller om en skola med flera olika estetiska kurser där det totalt sett endast finns några enstaka deltagare med utrikes bakgrund. Samtidigt ingår i vår fältstudie också ett mindre antal skolor och kurser där miljöerna är mindre homogena, men som ändå inte kan spegla samhället statistiskt. Det finns också någon klass som är heterogen när det kommer till socioekonomisk bakgrund men homogen i bemärkelsen att nästan alla har inrikes bakgrund.

Till sist finns det i fältstudierna också två skolor som tycks nå en mer heterogen deltagarsammansättning i de estetiska kurserna jämfört med övriga skolor, både när det kommer till socioekonomiska förutsättningar och födelseland. Lärarna och rektorerna beskriver där att andelen studerande med utrikes bakgrund i den estetiska verksamheten är ungefär densamma som

andelen med utrikes bakgrund i befolkningen i stort. Det finns även vissa estetiska klasser där betydligt fler har utrikes bakgrund än befolkningen i stort och vissa klasser där lite färre har det. Det som de två skolorna har gemensamt är att de finns i en förort eller del av staden i ett storstadsområde där det bor många som har utrikes bakgrund.

För de två skolorna som sticker ut är det viktigt att poängtera att det överlag inte saknas studerande från familjer med inrikes bakgrund på de estetiska kurserna. Tvärtom berättar till exempel intervjupersonerna om möten mellan personer från förorter och med bakgrund utanför Norden eller Europa, och personer uppvuxna på landsbygden med inrikes bakgrund. De två skolorna rekryterar också deltagare med utrikes bakgrund från ett flertal olika länder och olika världsdelar. Dessa två skolor sticker alltså inte bara ut genom att de når fler personer ur de grupper som generellt sett är underrepresenterade i den estetiska verksamheten, de utgör även mer heterogena miljöer, där deltagarna möter en större mångfald av personer med avseende på födelseland.

Det är alltså vanligast att informanterna på de skolor som ingår i fältstudierna berättar att man på de särskilda estetiska kurserna har bara, eller nästan bara, deltagare som man uppfattar som ”vit medelklass”. Men situationen varierar så till den grad att det finns två skolor inom pendlingsavstånd från varandra som har kurser inom samma estetiska område, där det på den ena knappt finns någon deltagare alls med utrikes bakgrund, medan det finns betydligt fler deltagare med utrikes bakgrund än i befolkningen i stort på den andra skolans kurs. Det faktum att det inte alls rör sig om en likartad situation på alla skolor i fallstudien underlättar när vi i den kommande genomgången ska undersöka mönster kring vilka faktorer som kan främja eller hindra mångfald.

När det kommer till dem som arbetar med kurserna så visar informanternas svar sammantaget att de allra flesta är ”medelklass” och har inrikes bakgrund. Med avseende på kön och ålder är lärarlagen ofta mer heterogena och sammansättningen varierar också mer från skola till skola.

Utbudet av estetisk verksamhet på skolorna framstår generellt som varierat, i bemärkelsen att många olika konstformer finns representerade sammantaget, så som musikutbildningar inom flera genrer, skrivarkurser, konstkurser, teaterkurser, hantverkskurser, osv. Det rör sig främst om ett utbud av estetiska ämnen som varit vanliga och etablerade under lång tid inom den svenska folkhögskolan och som utgår från en västerländsk konsttradition eller från konstnärliga uttryck där informanterna bedömer att de flesta utövarna i samhället i stort utgörs av ”vit medelklass”. Ett utbud som plockar upp för folkhögskolan

nya estetiska uttryck och mer riktar sig mot nya gruppers intressen, alternativt omfattar en större bredd än vad som är vanligt inom den aktuella genren/ämnet, förefaller mer ovanligt men förekommer på några håll.

Utbudet av estetiska kurser på folkhögskola

Vilka bestämmer folkhögskolans utbud av estetiska kurser?

Utifrån vad informanterna berättar bestäms utbudet på olika sätt på olika skolor. På någon skola kommer initiativen till nya kurser från rektorn, på en annan kommer initiativen från lärarlaget. Detta kan gälla både vilka kurser som skolan ska ge och var de ska förläggas – på huvudskolan eller en filial. Någon form av dialog och förhandling förekommer för det mesta mellan rektor och lärare. På någon skola beskriver rektorn istället hur rektorn och skolans styrelse avgjort vilken kurs som skulle erbjudas. Vi har även sett att för en nystartad skola kan det estetiska utbudet avspegla syftet hos den förening som är skolans huvudman. Förslag till att starta estetiska kurser har i något fall också kommit från aktörer utanför skolan, till exempel en högskola.

Vem som är huvudman och vilka skolan därmed samverkar med kan spela roll, till exempel genom de kontaktnät skolan har. På en skola ges till exempel kortkurser i samarbete med samverkansföreningar inom estetiska områden som föreningarna valt.

På många skolor tycks inte det estetiska utbudet ha ändrats nämnvärt under lång tid. Här kan det på en rörelsefolkhögskola till exempel vara så att utbudet en gång har tillkommit utifrån tankar om samhället som varit vanliga inom rörelsen när skolan startade.

Lärarna har vanligen inte sista ordet när det kommer till att starta eller lägga ner kurser, men har ändå i praktiken inflytande över innehållet i den kurs som ges. Vilken typ av teater ska man till exempel utöva på en teaterkurs? Vilken litteratur tar man upp på en skrivarkurs och hur organiserar man ett skrivande rum? Den typen av frågor verkar lärarna ofta ha relativt stor frihet att själva besvara. Det betyder också att även deltagarna kan ha ett visst inflytande över kursernas övergripande inriktning, om lärarna väljer att ge dem det.

Hur interna överväganden, intern mångfald och interna normer påverkar utbudet

På skolor som funnits länge verkar det estetiska utbudet i många fall inte ha förändrats påtagligt det senaste decenniet eller decennierna. En anledning

till detta är att personalen vid flera av skolorna vi besökt ser sitt estetiska kursutbud som bärare av en för skolan viktig tradition. De skolor som värnar om sin tradition genom att bevara samma kursutbud över tid uppger samtidigt att de på grund av utbudets utformning har svårt att nå nya grupper, särskilt personer med utrikes bakgrund. Resultatet blir att dessa skolor ser det som att personer med utrikes bakgrund och/eller från en mindre gynnad socioekonomisk bakgrund bäst kan nås av någon annan aktör, eftersom man upplever att den egna skolan inte har så bra förutsättningar.

Men fältstudierna i sin helhet visar samtidigt att de aktörer som har valt att utforma sitt utbud för att försöka nå ut till personer med utrikes bakgrund eller från hem där man har kortare utbildning totalt sett är få. De exempel som finns kan röra en relativt nystartad skola som inte har någon lång tradition och som har startat upp sina estetiska kurser med en intention att nå ut brett. Men det finns också en skola med lång tradition, där en av de estetiska kurserna är relativt nytillkommen och når fler deltagare ur en på övriga kurser underrepresenterad grupp. Det finns alltså exempel på att det går att ha kurser med lång tradition och samtidigt förnya en del av det estetiska utbudet för att nå nya grupper.

De inre normerna kring hur tradition bevaras och vems tradition som bevaras ser ut att höra samman med personalsammansättningen. De grupper som utbudet och skolans tradition inte riktar sig mot finns oftast inte heller väl representerade i de estetiska lärarlagen. En av de besökta skolorna särskiljer sig genom att ha estetiska kurser med inriktningar som få eller inga andra skolor har, och inom ämnen där informanterna menar att det generellt i samhället finns många utövare med utrikes bakgrund eller från hem där man har kort utbildning. Där är även lärarlaget mer heterogent än på andra håll när det kommer till utrikes bakgrund. Utifrån hur helheten ser ut i fältstudierna kan man tänka sig att det finns en växelverkan – det är troligen både så att ett mer heterogent lärarlag skapar ett kursutbud som riktar sig mot flera intressen, och att ett mer heterogent kursutbud leder till att man rekryterar ett mer heterogent lärarlag.

Ett annat tankemönster vi mött är att skolorna inte gärna vill ändra på en kurs som ”fungerar” och har fungerat länge. Med fungerar menar informanterna att kursen har tillräckligt många deltagare år efter år, oavsett vilka som deltar. Informanterna är genomgående mycket positiva till mångfald som fenomen. Men trots att man å ena sidan är positiv till mångfald, så verkar man å andra sidan inte betrakta kursens förmåga att nå en bredare deltagargrupp som en aspekt i bedömningen av huruvida kursen ”fungerar”.

Vanligt är att rektorer, eller lärare, när de får frågan om vems kulturtraditioner kurserna utgår från, svarar ”de västerländska”, och dessa val verkar inte många ifrågasätta. Att lärarlagen och även kursdeltagarna ofta kommer enbart eller nästan uteslutande från en västerländsk kulturtradition kan vara en bidragande orsak till att en del personalgrupper inte tidigare har reflekterat över de estetiska kursernas innehåll i relation till vems konsttradition som representeras. De traditioner som inte bärs av deltagare och lärare i utbildningen har kanske varit så frånvarande att personalen inte har lagt märke till det urval som skett? [45]

Det finns i fältstudiematerialet också undantag. I ett av fallen, där skolan inte har utgått från enbart en västerländsk konsttradition, har flera av lärarna bakgrund utanför Norden eller Europa. Även i några av de lärarlag där alla lärare har inrikes bakgrund förekommer det att lärarna även undervisar utifrån konsttraditioner från andra delar av världen. Ett lärarlag där alla kommer från samma del av världen behöver alltså inte nödvändigtvis undervisa enbart utifrån sin egen konsttradition.

Hur folkbildningens regelverk påverkar utbudet

Som framgått i tidigare delar verkar skolornas prioritering att bevara sin egen tradition ofta innebära att utbudet utformas så att det har små förutsättningar att nå nya grupper. Det är intressant att undersöka kopplingen mellan dessa normer (om att bevara traditionen) och villkoren för hur skolan tilldelas pengar för att göra verksamheten.

Varje folkhögskola har ett visst antal så kallade deltagarveckor som man tilldelas statliga medel för att genomföra.[46] Skolan måste genomföra de veckor som den tilldelats för att få lika stora anslag kommande år. Misslyckas skolan två år i rad med att genomföra alla sina deltagarveckor så förlorar den de veckor den inte har fullgjort, och hela skolans verksamhet krymper varaktigt. Det här leder i praktiken till att skolor som har kurser som år efter år fylls med deltagare gynnas av att fortsätta att erbjuda dessa.

En inriktning mot att uppfylla statens kultursyfte, att nå nya grupper, medför dock per automatik ett visst risktagande från skolans sida. Startar skolan en ny verksamhet inom ett område som ingen ger utbildningar inom i

---

45 En annan situation är att kursdeltagarna utövar en estetisk uttrycksform som visserligen har sina rötter i andra delar av världen, men där de allra flesta utövarna i Sverige idag har inrikes bakgrund. Så är det till exempel inom flera olika musikutbildningar.

46 Med ”deltagarveckor” avses *antal deltagare och deras deltagande i antal veckor*.

nuläget, men där man hoppas att nå nya deltagargrupper, så tar skolan en risk då det inte finns någon beprövad erfarenhet att luta sig mot, som säger att det kommer att gå att rekrytera en full kurs inom två år.

Att göra verksamhet som missgynnar mångfald, år efter år, får i nuvarande ekonomiska fördelningssystem inga konsekvenser. Nyrekrytering i termer av ständig utfyllnad av platser är centralt, men vem som tar platserna är i nuvarande fördelningssystem inte relevant.

Normen som finns på många skolor, att en verksamhet som har ett stabilt söktryck är fullt fungerande även om den inte når nya grupper, kan alltså förstås i relation till att skolans förmåga att garantera ett stabilt söktryck är vad som ger fördelar i det ekonomiska fördelningssystemet. Men givetvis finns det troligtvis också andra delar som väger in, utöver ekonomi. Den egna traditionen verkar till exempel vara genuint viktigt för självbilden på många skolor, antagligen också bortom ekonomiska incitament.

Det finns alltså i nuläget en konflikt där statens syfte att nå nya grupper med kulturverksamheter indikerar att många skolor borde ägna sig åt innovation och förnyelse – och ta risken att försöka göra något nytt – medan systemet för hur skolorna tilldelas anslag istället är designat så att aktörerna alltid måste kunna garantera ett förutsägbart och stabilt söktryck.

Estetiskt utbud och ökad mångfald

På de besökta skolorna tycks man inte så ofta prioritera att bredda intresset för skolans estetiska verksamhet genom att skapa ett utbud som underlättar för att nå nya grupper. Informanterna verkar överlag anse, som framgått, att verksamheten fungerar även om den inte når nya grupper, så länge som den når samma grupper igen.

Dock finns det några exempel i utvärderingen där skolorna faktiskt har utformat det estetiska utbudet för att kunna nå grupper som vanligen är underrepresenterade i folkhögskolans estetiska verksamhet som helhet eller på de aktuella skolorna. Det handlar bland annat om en av de två skolorna som finns i storstad i ett område där många med utrikes bakgrund bor, som genomgående har ett utbud av konstuttryck som informanterna tror att många med utrikes bakgrund och med ”arbetarklassbakgrund” utövar, till exempel hiphop och urban konst. På dessa utbildningar finns också relativt många deltagare med utrikes bakgrund och som informanterna beskriver som ”arbetarklass”.

Men det finns en faktor till som också troligen spelar in, att det estetiska lärarlaget på skolan består av personer som kommer från olika delar av världen.

Bland de utvalda skolorna finns också ett exempel på hur verksamhet kan startas i ett område där många med utrikes bakgrund bor och i dialog med personer från de grupper skolan vill nå. Skolan i exemplet ville starta en kurs inom ett visst estetiskt område för att nå fler ur de grupper som ofta är underrepresenterade på den typen av kurs. Lärarna på kursen kom inte från de aktuella grupperna, men här utvecklades en dialog kring vad kursen skulle innehålla. Under ett års tid innan kursstart höll en av kursens blivande lärare, i samarbete med lokala ledare som hade förtroende hos människor i den aktuella förorten, regelbundna workshops. De genomförde estetisk verksamhet i workshopform och förde samtidigt dialog med workshopdeltagarna kring vad den längre utbildningen skulle kunna innehålla. Inbjudan att delta i workshoparna gick ut till många aktörer, bland annat kopplade till konstformen, i den aktuella förorten. Det fanns utmaningar med att finansiera den här dialogen men skolan löste det med hjälp av medel som inte kom från det statliga anslaget till folkbildningen. Första året rekryterades flera av de som varit inblandade i dialogen som deltagare till kursen. Efter den första årskullen kom deltagare mer från andra delar av staden, men mönstret att många med utrikes bakgrund deltar i kursen har fortsatt.[47]

Flera försök att utforma och lokalisera kurser så att nya grupper nås verkar ha fått det utfall som skolan ifråga har önskat, men inte alla. När en skola väl väljer att placera en estetisk verksamhet inne i staden med förhoppningen att nå personer till exempel med utrikes bakgrund, samtidigt som kontaktytorna mot kulturintresserade personer är otillräckliga, kan problem med förankring uppstå. Saknas representation i lärarlaget och skolan samtidigt saknar kontakter med *kulturföreningar och andra lokala kulturaktörer* blir det svårt att nå ut och svårt med legitimitet bland de människor skolan vill nå. Skolan kan i ett sådant läge även komma att sakna rätt kompetens för att utforma ett estetiskt utbud som tilltalar de människor som man hoppas nå.

Ett annat mångfaldsgrepp är när skolor skapar nischade kurser som riktar sig till enbart en specifik, i den estetiska verksamheten underrepresenterad, grupp och på så vis bidrar till att skapa ett mer heterogent deltagande

47 Relevant att nämna i relation till ovanstående exempel är att dialogen verkar ha lett till en på vissa sätt konventionell kurs, i bemärkelsen lik andra kurser i folkhögskolan i samma ämne. På andra sätt ledde det till en bred kurs som försöker ta avstamp i det universella. Men det är alltså inte alltid så att de nya grupperna alltid önskar ett utbud som är särskilt annorlunda än det som redan finns. Frågan kring om och hur utbud behöver göras om eller inte för att tilltala nya grupper får svar genom dialog med de personer skolan vill nå.

i folkhögskolans estetiska verksamhet som helhet. Ett exempel på detta är en längre deltidsutbildning som riktar sig mot pensionärer, inom ett estetiskt område där skolan i fråga även har andra kurser som mest når unga vuxna. Några av skolorna erbjuder också estetiska utbildningar speciellt riktade mot personer med vissa typer av funktionsnedsättningar.[48]

Ett tredje sätt att bredda deltagargruppen handlar om att skapa ett bredare, mindre definierat kursinnehåll än vad som är vanligt, till exempel genrelösa musikutbildningar. Vanligen har musikutbildningarna en inriktning, som jazz, folkmusik, osv. Men för att få en bredd av sökande så har två skolor utformat utbildningar som är genremässigt mer heterogena än vanligt utifrån deltagarnas önskemål. På en av skolorna har det lett till att studerande från förorten sökt till utbildningen. På den utbildningen finns nu fler deltagare med utrikes bakgrund än vad som är vanligt i annan estetisk verksamhet på folkhögskolor. På den andra kursen, som ges på landsbygden, har det genrelösa konceptet inte lett till att personer med utrikes bakgrund söker. Däremot finns det där många kvinnor på den genrelösa musikkursen, till skillnad från på skolans övriga musikutbildningar där majoriteten av deltagarna är män.

Ingångar, synlighet och kontaktytor

Framträdanden och utåtriktade samarbeten

Offentliga arrangemang av olika slag, där deltagarna på folkhögskolans estetiska kurser framträder genom exempelvis uppläsningar, föreställningar och konserter, är vanliga. Dessa sker ofta på den egna skolan, men det förekommer också att deltagare framträder på andra platser såsom scener, fritidsgårdar, klubbar och andra skolor än den egna. Därtill genomför en del skolor också samarbeten, där deltagare utövar konst tillsammans med andra grupper såsom föreningar, ungdomsverksamheter och liknande.

Vårt intryck är att det är vanligt att framträdanden och gemensamt konstutövande sker i sammanhang där många i publiken eller bland de externa del-

48 En fråga som inte kan besvaras i den här utvärderingen är vad de riktade utbildningarna gör med helheten? Minskar ansträngningarna att försöka anpassa "alla" kurser efter ett bredare spektrum av olika behov, så att så många som möjligt har möjlighet att studera på den kurs man själv önskar? Eller blir dessa nischade kurser ett bra komplement till övrig verksamhet som även den anpassas? Det bör också tilläggas att i exemplen på nischade kurser som finns i fältstudiematerialet har skolan nått deltagare som skiljer sig från skolans vanliga deltagargrupp i bara ett specifikt avseende. På kurserna studerar således pensionärer och personer med funktionsnedsättningar med i första hand inrikes bakgrund.

tagarna tillhör samma grupper som kursdeltagarna. Informanterna uppger till exempel att en stor publik kommer till skolan för att ta del av deltagarnas återkommande framträdanden, men de tror att få i publiken (liksom på kursen) har utrikes bakgrund. Och när man har valt ut vilka gymnasieskolor som deltagarna ska framträda på har det ofta rört sig om gymnasier där det finns estetisk inriktning och där publiken har varit homogen i samma bemärkelse som kursdeltagarna.

Själva syftet med utåtriktade framträdanden kan vara olika från skola till skola. För en del skolor är det främst att deltagarna får stå på scen och allmänheten får ta del av kultur, andra skolor ser framträdandet som en del i sitt rekryteringsarbete till kursen. Oavsett vilket syfte som skolan har verkar det mindre vanligt att man har tänkt över vilka som nås av den utåtriktade närvaron – och medvetet riktat in sig mot att nå nya grupper.

I vår studie finns undantag där skolorna aktivt och ofta medvetet har inlett en rad samarbeten med aktörer som når grupper som annars mer sällan tar del av folkhögskolans estetiska verksamhet. I ett fall, på en av skolorna där relativt många på de estetiska kurserna har utrikes bakgrund, har deltagare till exempel framträtt på fritidsgårdar i den förort där skolan finns. Skolan har även samarbetat med lokala kulturaktörer i gemensam workshopverksamhet förlagd till strategiska platser i förorten. Kvällsverksamhet för allmänheten med möjlighet att prova på olika estetiska verksamheter har även skett på skolan. Informanterna beskriver dessa insatser som helt nödvändiga för att de estetiska klasserna ska förbli heterogena.

En annan skola framstår också som ett undantag, i bemärkelsen att den ofta medverkar på konstscener där många i publiken har utrikes bakgrund och – enligt informanterna – kommer från ”arbetarklassen”. Men man beskriver inte detta som en uttalad strategi för att nå fler. Snarare ser man det som något som spontant har vuxit fram utifrån var och hur vissa av de konstformer som skolan ger kurser inom – hiphop och urban konst – utövas. Verksamheten är också belägen på en plats där många boende i närheten har utrikes bakgrund.

Arenor och nätverk för informationsspridning om den estetiska verksamheten

Det absolut vanligaste svaret på hur deltagarna hittar till de estetiska kurserna är genom tips från tidigare deltagare. Den så kallade ”mun till munmetoden” där nuvarande och tidigare deltagare tipsar personer i sina bekant-

skapskretsar, gör att kurserna når nya personer varje år. Det är också standard att skolan har en hemsida och ofta också en Facebooksida, och är aktiva på ytterligare sociala medier. Några deltagare hittar till kurserna den vägen, eller via folkhögskolornas samordnade sida för informationsspridning, *folkhogskola.nu*.[49]

Utöver insatserna ovan, som i första hand når människor via deltagarnas och lärarnas kontaktnät i vid bemärkelse, kan det förekomma till exempel reklam i kollektivtrafiken och informationsbesök på gymnasieskolor.

Det förefaller mer ovanligt att man på skolorna i vår studie har tänkt över hur den estetiska verksamheten kan nå specifika nya grupper, och där detta skett verkar det ännu ovanligare att man faktiskt har genomfört sådana insatser.

Med få undantag berättar informanterna att när spridningsarbetet går till ungefär som beskrivits ovan, dvs. utan riktade insatser för att nå nya grupper, har det inte heller skett någon större förändring av deltagarsammansättningen på kurserna över tid. De som arbetar på en skola kan tro att en förändring mot större mångfald kommer att ske av sig själv i takt med att samhället förändras, men om man ser bakåt i tiden tycks detta bara ha skett vid enstaka tillfällen.

Istället är det vanligast att de spridningsstrategier som beskrivs ovan leder till att fler personer ur de grupper som redan är överrepresenterade hittar till kurserna, dvs. inrikes födda deltagare som kommer från familjer där man har lång utbildning. Den spridning av information som sker via deltagarna och lärarnas nätverk innebär att man når ”fler av samma”.

För *folkhogskola.nu*, skolornas hemsidor och skolornas egna sociala medier gäller i allmänhet att man antingen redan innan måste veta om att den här typen av kurser finns, eller ingå i skolans befintliga nätverk. Skolorna verkar relativt ofta vara av uppfattningen att människor ur de grupper som är underrepresenterade på kurserna nog troligen inte vet om att de estetiska kurserna finns.

Oavsiktligt har skolorna alltså skapat ett system för informationsspridning som jobbar enligt principen ”fler av samma”, och därmed har små chanser att nå nya grupper. Det här har bidragit till att klasserna på folkhögskolornas estetiska kurser på många håll har förblivit homogena under lång tid, oavsett yttre samhällsförändringar.

---

49 *Folkhögskola.nu* är de svenska folkhögskolornas egen webbplats och ansvarar för den samlade informationen om landets alla 155 folkhögskolor och deras kurser.

Allmän kurs för informationsspridning och rekrytering?

Allmän kurs har generellt sett betydligt fler deltagare med utrikes bakgrund samt deltagare med socioekonomiskt mindre gynnad bakgrund än de särskilda kurserna med estetisk inriktning. De allmänna kurserna kan även ges med en estetisk inriktning, där deltagarna under ett antal avsatta timmar i veckan ägnar sig åt estetisk verksamhet medan de läser in behörighet till gymnasiet eller högstadiet. På de skolor vi besökt verkar det vara så att de särskilda kurserna håller högre konstnärlig nivå och därmed mer förbereder ett eventuellt fortsatt utövande efter utbildningen. Den särskilda kursen ger också mer tid för utövning och för att utvecklas inom konstformen. Bättre mångfald i de estetiska verksamheterna på allmän kurs kan därför inte kompensera för bristen på mångfald på de särskilda kurserna.

På skolorna finns ibland en uppfattning att ökad mångfald på de särskilda kurserna med estetisk inriktning kommer att uppstå av sig själv, i och med att deltagarna på allmän kurs, eller andra kurser där fler med utrikes bakgrund studerar, kommer att tipsa sina kompisar om de särskilda estetiska kurserna. Men detta tycks hittills inte ha skett någonstans om man ser bakåt i tiden. Det sker enstaka rekryteringar och övergångar från skolans allmänna kurs, särskilt om den har estetisk inriktning, men inte i en utsträckning som gör att deltagarsammansättningen på de särskilda kurserna nämnvärt förändras.

Anledningen kan vara att rekrytering till särskilda estetiska kurser generellt kräver antingen att skolan når ut till ett mycket stort antal personer – för att genom slump hitta de som är tillräckligt intresserade av det aktuella estetiska uttrycket – eller att skolan nischar sig och når ut i specifika kulturkretsar utifrån vilka verksamheter den har. Att deltagarna på skolans egen allmänna kurs har kännedom om de estetiska kurserna svarar inte mot något av de behoven.[50]

Utåtriktade spridningsinsatser kan nå nya grupper

Det som har visat sig kunna öka mångfalden på fältstudieskolorna är när skolan har gjort riktade spridningsinsatser för att specifikt nå kulturintresserade personer ur de underrepresenterade grupperna. Några av skolorna har genomfört sådana insatser för att nå fler personer med bakgrund utanför

50 Undantaget är skolor som har en liknande estetisk profil på en allmän kurs och en särskild kurs. Men enligt de exempel vi sett tycks inte heller då de övergångar som har skett varit så omfattande att dessa ändrat deltagarsammansättningen nämnvärt på den särskilda kursen.

Norden och Europa med den estetiska verksamheten. Vår bild är att skolorna ofta har lyckats utifrån sin intention, men om andra faktorer, som exempelvis var skolans estetiska verksamhet äger rum och vilken typ av estetiskt utbud skolan erbjuder, har varit ogynnsamma har skolan kanske inte lyckats så bra som man hade önskat. Det finns också några skolor som har gjort insatser för att öka andelen kvinnor på kurser där flest män har studerat. Insatserna har fungerat till viss del i några fall, oväntat bra i något fall och inte alls, i ett fall.[51]

De riktade spridningsinsatserna verkar i allmänhet ha gett utslag endast utifrån den mångfaldsaspekt skolorna aktivt har försökt påverka. Till exempel där förändringsarbetet har inriktats mot att påverka könsfördelningen i en kurs, där i huvudsak deltagare med inrikes bakgrund deltar, har skolorna fått en bättre könsfördelning men överrepresentationen av personer med inrikes bakgrund har förblivit oförändrad.

Endast på en mindre andel av de besökta skolorna pågår ett riktat arbete med att sprida estetisk verksamhet mot någon eller några underrepresenterade grupper. Våra intervjupersoner där har gett många exempel på hur fungerande spridningsinsatser kan se ut. Skolor har satt upp affischer för de estetiska kurserna på strategiska platser där kulturintresserade personer ur de underrepresenterade grupperna finns, såsom gymnasieskolor, anslagstavlor, fritidsgårdar, kulturhus och föreningar i olika förorter. Vi har fått höra om en deltagare som såg en affisch på sin dåvarande gymnasieskola, det rörde sig om en utbildning inom deltagarens stora intresse i livet, och hen sökte till folkhögskolekursen utan att tidigare ha vetat om kursen eller haft kännedom om skolformen.

Även i sociala medier har riktade insatser gjorts för att nå utanför skolans nuvarande följarskara. Det kan till exempel röra sig om att dela information om de estetiska kurserna i utvalda Facebookgrupper där många kulturintresserade – till exempel med bakgrund utanför Norden eller Europa – är aktiva. På så sätt ökas spridningen utanför skolans nuvarande nätverk. Det har även förekommit ”utrop” i sociala medier där skolor explicit har bett sina nuvarande följare om hjälp med att nå personer som skolan själv inte når ut till.

Ytterligare exempel är där skolor tagit nya kontakter via mejl med föreningar och andra aktörer som når kulturintresserade personer som skolans estetiska kurser inte når i nuläget, och bett dem tipsa sina medlemmar. För att

51 Det finns i vårt material inga berättelser om insatser för att nå fler män på kurser där kvinnor är överrepresenterade.

få idéer om var det är lämpligt att sprida information har lärare även pratat med deltagare från de underrepresenterade grupperna som redan finns på kurserna, eller man har fått hjälp med spridningsarbetet av dessa. I ett fall har en deltagare spelat in en film och spritt via sina egna sociala medier, alltså en kombination av god representation i materialet och bra kanaler för att nå ut.

En hel del tyder på att mänskliga möten är ett bra komplement till spridning i digitala kanaler och på papper. En fungerande spridningsinsats kan till exempel ha gjorts som en kombination av riktade insatser i sociala medier och möten med utomstående kulturaktörer som når de underrepresenterade grupperna.

För att spridningsinsatser ska fungera väl är det av vikt att se över tilltalet i det material som sprids. På många hemsidor som vi har gått igenom presenteras de estetiska kurserna med hjälp av bilder på endast ”vita” personer. Samtidigt har fungerande spridningsinsatser, som nått för skolan nya målgrupper, ofta innefattat en kombination av rätt kanaler för att nå ut och ett aktivt arbete för att skapa ett brett tilltal.

Den estetiska verksamhetens placering

Våra fältstudier tyder sammantaget på att estetisk verksamhet som placeras i områden där många med bakgrund utanför Norden eller Europa eller från hem där man har kort utbildning bor, lättare kan nå deltagare ur de grupperna. Det är en bedömning som informanterna själva gör, både informanter på skolor som finns i sådana områden i städerna och informanter på skolor som finns på landsbygden. Det är också så att de båda skolor som ingår i fältstudien och som är placerade i sådana områden i storstad, också är de skolor som sticker ut genom att nå en större andel personer med utrikes bakgrund med sin estetiska verksamhet.

Orsakerna till att verksamheternas placering spelar roll kan vara flera. Det verkar dels som att skolorna som finns i dessa områden kan ha lättare att bygga kontaktnät med lokala kulturföreningar då skolan finns i närheten och därför har trovärdighet som aktör i området, dels underlättas möten, konstnärliga samarbeten och liknande. Det blir också lättare att nå personer med utrikes bakgrund med offentliga framträdanden, öppet hus och liknande som sker i skolans lokaler, om den estetiska verksamheten äger rum i områden där många med utrikes bakgrund bor. Några informanter resonerar också kring att verksamhetens placering ger ett symbolvärde som kan skapa vissa mönster för vilka som rekryteras. Om en kurs är belägen till exempel i en förort

kan det vara lättare att rekrytera personer som bor eller har bott i förorter överhuvudtaget, även alltså från andra förorter än den skolan är belägen i, eftersom verksamheten får en trovärdighet genom vilken typ av område den finns i.

Det förefaller inte som att det, i de fyra geografiska områden som vi har fokuserat på i våra fältstudier, är särskilt vanligt att skolorna skapar nya ingångar och kontaktytor till estetisk verksamhet genom att placera verksamheten där många med utrikes bakgrund eller från hem där man har kort utbildning bor.

Vi har till exempel besökt flera skolor i två av landets tre storstäder och inför urvalet av skolor också gått igenom det samlade utbudet av estetisk verksamhet i de aktuella storstäderna på *folkhögskola.nu*.[52] Såvitt vi känner till utifrån informanternas berättelser och vår genomgång finns det i dessa två storstäder i nuläget endast två folkhögskolor som erbjuder ett utbud av särskilda estetiska kurser i områden där många med bakgrund utanför Norden bor, och som även har sin huvudverksamhet där. Alltså i områden där deltagarsammansättningen kan tänkas påverkas. Det finns fler skolor än så som har sin huvudverksamhet i sådana områden, men de erbjuder inte något utbud av långa estetiska kurser där såvitt vi känner till.[53]

Berättelserna från skolorna vi besökt och genomgången av utbudet i de två storstäderna på *folkhögskola.nu* antyder också att det är vanligt att skolor som inte har sin huvudverksamhet i en stad har startat filialer där och placerat viss verksamhet där för att nå nya grupper, till exempel personer med bakgrund utanför Europa och Norden eller med kortare utbildning. Den verksamhet man vanligen placerat så är allmän kurs, och olika typer av kurser som fokuserar på att deltagarna ska förbättra sin svenska. Det kan också röra sig om yrkesutbildningar. Vårt intryck är att skolorna sällan har placerat särskilda kurser med estetisk inriktning i sådana områden – det finns i fältstudiematerialet bara något enstaka exempel där skolan har gjort så.

Fältstudierna tyder alltså på att det är lättare att skapa rätt kontaktytor för att nå deltagare med utrikes bakgrund eller från hem där man har kortare utbildning om verksamheten finns i områden där många ur grupperna bor.

---

52 I urvalet till fältstudierna ingick en storstad, samtidigt som den mindre stad som också ingick i urvalet låg i närheten av en annan storstad. Eftersom fältstudierna också har berört städernas omgivande regioner har besök skett vid folkhögskolor i eller i anslutning till två av landets tre storstäder.

53 Ytterligare en skola med huvudverksamhet i ett sådant område erbjuder dock en (1) särskild kurs med estetisk inriktning på deltid vissa delar av terminen.

Men våra intervjuer visar samtidigt att även skolor som väljer att göra estetisk verksamhet utanför städerna eller i andra typer av områden i städerna åtminstone till en viss del kan förändra sammansättningen i sina deltagargrupper genom riktat spridningsarbete och genom arbete med att utöka kontaktytorna.

Formella och informella krav för deltagande

Det kan förekomma olika typer av villkor för att delta i den estetiska verksamheten på folkhögskolorna. Kunskaper i det svenska språket är ett sådant villkor. Alla långa kurser vid fältstudiens skolor ges huvudsakligen på svenska, i alla fall formellt. Det finns flera berättelser där kravet på svenskkunskaper blivit ett hinder så att personer inte har kunnat delta trots att de varit intresserade av den aktuella kursen. Förhållningssätten på skolorna skiljer sig åt. På en skola berättar lärarna om flera pedagogiska strategier för att underlätta när människor kan olika mycket svenska, som till exempel att aktivt fördela och tilldela ordet för att underlätta för dem som behöver tid på sig för att formulera sig, eller att läraren talar engelska i de fall där undervisningen sker med bara en deltagare, eller att låta deltagare översätta åt varandra i klassrummet, och så vidare. Det här rör sig om en av de skolor som har fler deltagare med utrikes bakgrund än genomsnittet i den estetiska verksamheten. På andra skolor saknas strategier. En del informanter har inställningen att svenska kan deltagarna lära sig på plats. I andra fall blir det i praktiken ett krav att ha ganska stora språkkunskaper i svenska redan när man kommer till kursen.

En annan faktor som kan villkora deltagandet på de estetiska kurserna är ekonomi. Att studera på folkhögskola är gratis, men skolorna kan ha olika avgifter för kopiering, studieresor och liknande. På en del skolor rör det sig om flera tusen kronor varje termin för studieresor och annat som deltagaren själv ska betala. En skola, en av de som har relativt många deltagare i den estetiska verksamheten från hem där man har lägre inkomster eller med utrikes bakgrund, berättar att skolan har fattat beslut om att ingenting ska kosta extra, ingen deltagare betalar för något till skolan. Informanterna där tror också att avgifterna som finns för till exempel studieresor på andra skolor kan hindra människor från att kunna studera och att det faktum att deltagarna inte betalar för något på deras skola kan gynna mångfalden.

Andra hinder som informanterna berättar om är kopplade till funktionsnedsättning. På några kurser saknas hiss där det finns trappor vilket antingen

hindrar personer som inte kan gå i trapporna från att delta helt och hållet eller medför att dessa förlorar självständighet då man måste bäras in. Det kan också vara sådant som att undervisningen inte är organiserad så att den vanligen fungerar för människor med vissa typer av neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, till exempel med skoldagar som inte är så förutsägbara som en del personer med autism behöver. Det kan också handla om att deltagarna behöver vara hörande för att hänga med i kommunikationen i en undervisningssituation som bygger mycket på verbalt samspel. Den här utvärderingen har dock inte haft huvudfokus på deltagare med funktionsnedsättning och kan inte ge någon mer omfattande bild av hur hindren ser ut eller kan minskas.

När det kommer till sociala villkor spelar mindre mätbara aspekter in. Det finns i fältstudiematerialet flera berättelser som tyder på att makt och normer i klassrummet kan bli avgörande för vilka som deltar och inte. Berättelserna rör situationen för personer med bakgrund utanför Norden eller Europa, hbtq-personer och kvinnor. En skola berättar till exempel att hbtq-personer på en viss kurs inte har vågat eller velat vara öppna med det i gruppen, och lärarna upplever att det finns en tendens bland hbtq-personer att istället välja en annan skola som har rykte om sig att vara ”bra för hbtq-personer”. Informanterna på en skola berättar att man för ett antal år sedan fick klagomål från studerande kvinnor om genusnormerna på den aktuella utbildningen, det var också få kvinnor som studerade där. Skolan tog efter det in en utomstående aktör som höll temadagar med deltagare och personal och rektorn upplever att det har blivit bättre efter det. En skola berättar att en person med bakgrund utanför Europa inte fick vänner i en klass där få eller inga andra hade utrikes bakgrund, vilket kan ha spelat en roll i personens beslut att sluta på kursen.

En viktig aspekt här är att det finns många estetiska kurser som är så homogena att det saknas ”normbrytare” av flera slag, och därför saknas det också berättelser om hur det skulle gå om fler grupper fanns representerade.[54]

Kompetensnivån på skolorna ett hinder?

Fältstudierna som helhet visar att kunskapsnivån och vilka antaganden som görs i folkhögskolans estetiska verksamhet – kring deltagare med bakgrund

54 En annan begränsning är att vi har talat med rektorer och lärare, och därför har vi inte hela bilden, då vi inte har talat med de som formellt sett har minst makt i folkhögskolan, nämligen deltagarna. Det är rimligt att anta att lärarna och rektorerna inte alltid är medvetna om de normer som genomsyrar skolans undervisning och kursupplägg.

utanför Norden eller Europa, eller från hem där man har kortare utbildning – varierar mycket från skola till skola. Detta påverkar troligen möjligheterna till deltagande och mångfald.

På en skola som har få studerande med utrikes bakgrund i den estetiska verksamheten, kan lärarna till exempel vara av uppfattningen att personer med utrikes bakgrund generellt inte är intresserade av det aktuella estetiska uttrycket. Samtidigt kan det på en estetisk kurs med liknande inriktning på en annan skola finnas fler personer än i befolkningen som har utrikes bakgrund. Där kan lärarna föra resonemang kring vilka olika grupper inom den större gruppen personer med utrikes bakgrund kursen når eller inte når i nuläget, och hur kursen ska kunna nå ut ännu bredare. Lärarna kan till exempel fundera kring vilka med utrikes bakgrund kurserna når med avseende på socioekonomisk situation, vilken världsdel personerna har bakgrund i, var personerna idag lever och vilken religiös tillhörighet personerna har.

Ett annat exempel på hur kunskapsnivån varierar är att man på en skola kan utgå från många olika kulturtraditioner från hela världen i undervisningen inom ett estetiskt område, medan man på en annan skola kan anse att det helt enkelt inte finns någon kulturtradition utanför Europa inom samma estetiska område.

Fältstudierna som helhet visar att kunskapsnivån är ojämn och att detta på en del skolor utgör ett hinder för ökad mångfald. Detta gäller även när det kommer till strategier för att sprida verksamheten och öka mångfalden. När en skola ser att det är meningsfullt att försöka nå ut bredare med sin estetiska verksamhet så saknas på många håll kunskap om hur detta spridningsarbete konkret kan gå till.

För att undanröja hinder i form av begränsande inre normer genomför relativt många skolor insatser för att arbeta med hbtq-frågor och/eller genusfrågor i form av temadagar och utbildningsdagar för lärare och/eller deltagare i estetisk verksamhet. Lärare beskriver också på en del av dessa skolor hur de tagit med sig det arbetet in i den ”vanliga” undervisningen. Kunskapshöjande temadagar eller andra insatser som kan förändra normer som påverkar förutsättningarna för deltagare med utrikes bakgrund verkar inte anordnas i samma utsträckning.

Fältstudierna tyder på att det har skett ett arbete i folkhögskolan på ganska många håll det senaste decenniet, med att förändra normer kring genus och hbtq-frågor i den estetiska verksamheten. Man har också på en del håll påbörjat ett arbete kring rasistiska normer i verksamheten, men det verkar

inte ha skett i samma utsträckning. Undantaget är de skolor som har flest deltagare med utrikes bakgrund i sin estetiska verksamhet. Lärarna beskriver där undervisningssituationen och i vissa fall rekryteringsarbetet som i sig utbildande i hur man kan skapa ett rum där alla kan ingå på lika villkor. Det här säger ingenting om hur bra eller dålig verksamheten på dessa skolor är i relation till rasistiska normer, men informanterna pratar om situationer där det verkar ske ett lärande.

Ansökan och antagning

Det verkar utifrån våra intervjuer vanligt att man söker till folkhögskolans estetiska kurser genom att sända in ett personligt brev och/eller arbetsprover, eller kommer till skolan för antagningsprov och/eller intervju. Informanterna berättar att när deltagargruppen i en kurs är homogen så är oftast också gruppen sökande som helhet homogen. [55]

Där det finns fler ur de underrepresenterade grupperna som söker upplever lärarna dessutom ibland att dessa sökande oftare än andra faller bort, genom att inte sända in arbetsprover eller inte komma till skolan när man kallats. En skola berättar att lärare har mycket kontakt med de sökande för att öka chanserna att de fullföljer sin ansökan. Lärare kan exempelvis välja att ringa om de tror att den sökande ogärna skriver på svenska och att ett telefonsamtal då kan upplevas enklare.

När det kommer till själva antagningsprovet så berättar några skolor om hur man försöker anpassa situationen för att fler ska kunna delta på ett bra sätt – oavsett förförståelse för situationen. Här förekommer olika strategier. En skola beskriver att man tydligt anvisar vad personen ska framföra, för att underlätta om personen inte har kunskaper kring vad den aktuella skolan anser är kända och relevanta verk. En annan skola är istället inne på öppenhet inför vad som kan göras under antagningsprovet och försöker uppmuntra de sökande att göra något som anknyter till vad personen hittills har gjort i sin vardag, inte nödvändigtvis inom konstformen.

Söktrycket är mycket varierat till fältstudieskolornas estetiska kurser, från att skolan har svårigheter att fylla platserna, till att kurserna har flera gånger fler sökande än platser. Kurserna kräver också olika mycket förkunskaper –

---

55 Eftersom det oftast är så att det är få personer ur de underrepresenterade grupperna som överhuvudtaget söker så kan fältstudierna inte ge något svar på om personerna i de grupperna också tenderar att falla bort i urvalsprocessen. Det finns för lite material för det.

från inga alls till kunskaper som motsvarar omfattande tidigare utövande och professionell handledning. Framför allt inom musikutbildningarna verkar det vara relativt vanligt att man behöver ha spelat eller sjungit i den aktuella genren länge för att ha en chans att komma in. Det här leder till att en hel del folkhögskolekurser i praktiken är tillgängliga bara för sökande som är aktiva sedan länge, och som då ofta varit aktiva under god handledning. Skevheten i rekryteringen till kulturskolan och de estetiska gymnasierna nämns som en försvårande faktor när det kommer till att förändra deltagarsammansättningen i den egna skolans estetiska verksamhet. Det verkar också generellt vara så att dessa utbildningar, som kräver mycket tidigare utövande, ofta anordnas inom kulturområden där informanterna bedömer att utövarna i samhället i stort ofta är ”vit medelklass”.

Det är också viktigt att poängtera att det totalt sett finns gott om estetiskt inriktade kurser på folkhögskolorna som inte kräver att deltagarna har omfattande förkunskaper, eller där deltagarna kan ha tillägnat sig förkunskaper även utan professionell handledning. Dessutom är folkhögskolorna fria att designa sitt utbud som de själva vill. Även om det estetiska utövandet är homogent i andra kulturverksamheter i samhället, så är det inte ett oöverstigligt hinder för att skapa större mångfald i folkhögskolans estetiska kurser. Tvärtom visar fältstudierna som helhet att skolorna i många fall kan påverka situationen genom att göra aktiva spridningsinsatser, och att förändringar i utbud och lokalisering av verksamheten kan ha god påverkar på mångfalden.

Vad görs och vad görs inte för att öka mångfalden?

Insatser för att öka mångfalden bland de som arbetar med kurserna

Som framgått tidigare är mångfald bland personalen i de estetiska kurserna viktig för att uppnå mångfald även bland deltagarna. Den inre mångfalden spelar roll för vilka kontaktnät skolan har – och vilket kursutbud och kursinnehåll skolan har eller kan bygga. Vidare tror informanterna på en del skolor också att heterogena lärarlag är viktigt för att nå nya deltagargrupper, i och med att de som söker till kurserna påverkas av vilka förebilder de kan finna bland dem som arbetar med kurserna. Det betyder att skolorna kan få ett trovärdighetsproblem bland potentiella deltagare när de har alltför homogena lärarlag.

Insatser för att öka den inre mångfalden bland personalen på de estetiska kurserna verkar inte vara särskilt vanliga. Men det finns exempel på några

håll på insatser som har gjorts. Bland annat har några skolor medvetet gått in för att nå kvinnliga jobbsökande vid pensionsavgångar i lärarlag där det har varit flest män. Det har här rört sig om personer med inrikes bakgrund. När det kommer till att försöka nå fler med utrikes bakgrund, rör de exempel vi har i första hand gästlärare med utrikes bakgrund. Detta i situationer där skolorna i någon mån försökt kompensera för att de tillsvidareanställda lärarna – som har störst inflytande och mest arbetstid avsatt – har inrikes bakgrund. De kan också ha anställts gästlärare med utrikes bakgrund utan att det har varit en medveten strategi att nå personer ur gruppen.

Överlag berättar skolorna att personalen i den estetiska verksamheten gärna arbetar kvar länge, så det kan ta tid att förändra lärarlagen. En vanlig uppfattning är att man behöver invänta pensionsavgångar. Men det är också flera skolor som berättar om pensionsavgångar där skolan har haft en medveten strategi kring könsfördelningen, men ingen berättar att pensionsavgångar har lett till en förändring när det kommer till utrikes bakgrund. Så det ser utifrån vårt begränsade material inte heller ut som att lärarlagen förändras med avseende på utrikes bakgrund när möjligheten till förändring finns. Ett undantag från det är en skola, som är relativt nystartad i storstad, som har ett betydligt mer heterogent lärarlag än övriga skolor och som har utformat sitt estetiska utbud så att det kan underlätta ett mer heterogent deltagande.

Anledningar till att förändringar inte sker kan, förutom låg personalomsättning, vara att skolan inte vet hur den ska nå jobbsökande med utrikes bakgrund och rätt kompetens, då skolornas nätverk är begränsade. Det kan även finnas en osäkerhet kring om det ens finns personer med utrikes bakgrund med rätt kompetens inom en aktuell kulturbransch. Samtidigt finns det andra skolor i fältstudierna som uppger att de har många gästlärare med utrikes bakgrund, verksamma inom den aktuella kulturbranschen.

Insatser för att öka mångfalden bland deltagarna

Sammanfattningsvis så sker det på många skolor i nuläget få eller inga riktade insatser för ökad mångfald bland deltagarna i den estetiska verksamheten. Samtidigt är informanterna på alla skolor positiva till mångfald som fenomen.

På några skolor har det skett eller sker insatser för att öka antalet kvinnor på kurser där det mest studerat män. Det här rör sig ofta om miljöer med en stor överrepresentation av deltagare med inrikes bakgrund, men de här insatserna har bara omfattat kön. Arbetet som görs kan till exempel vara en kombination av spridningsarbete och arbete med genusnormer på skolan.

När det kommer till insatser för att öka mångfalden med avseende på utrikes bakgrund så görs insatser endast vid en mindre del av de skolor som ingår i fältstudierna. Där dessa insatser sker, gör man ofta flera typer av insatser på samma skola. Som framgått kan detta till exempel handla om att kursutbudet anpassas för att riktas mer mot underrepresenterade grupper eller mot estetiska områden där det saknas utbildningar hos andra aktörer. Det kan också vara samarbeten med andra kulturaktörer som gör att skolorna kan nå nya grupper, vilket leder till bredare rekrytering till folkhögskolans estetiska kurser. Skolor använder sig också av riktad spridning i sociala medier eller affischering på strategiska platser.

Som framgått fungerar insatserna överlag, men i varierande utsträckning, och troligen fungerar de än mer om de kombineras med varandra och om andra faktorer, som den estetiska verksamhetens placering, är gynnsamma. Där inga insatser görs sker vanligen ingen eller mycket liten förändring över tid när det kommer till andelen studerande med utrikes bakgrund.

Det finns alltså ingen skola i fältstudien som inte är positivt inställd till mångfald rent generellt. Det är därför viktigt att också fundera över varför insatser inte görs?

Det finns flera olika förklaringar. En ganska vanlig motivering är brist på tid för lärarna. En rektor säger till exempel att hen inte kan be sina lärare att lägga tid på att nå nya grupper, de behöver tiden till sin undervisning. På flera håll är personalen inne på att arbete med att knyta nya kontakter för att nå nya grupper eller sprida material strategiskt tar arbetstid, och tid kräver pengar som i nuläget inte finns och inte heller går att söka och få från folkbildningens medel.

En annan förklaring är kunskapsbrist. Informanterna vet inte alltid vad skolan kan göra för att nå nya grupper. Man har på en del skolor svårt att se framför sig några konkreta strategier. På några håll verkar bristen på kunskap också ha lett till att man inte i någon större utsträckning har reflekterat över mångfald i den estetiska verksamheten, trots att kultursyftet pekar mot ett behov av mångfald i specifikt denna. Som exempel så kan informanterna på en skola som har mycket få deltagare med utrikes bakgrund i sin estetiska verksamhet lyfta fram att de är stolta över mångfalden sett till skolans alla kurser sammantaget snarare än problematisera bristen på mångfald i specifikt den estetiska verksamheten.

På några skolor föreställer man sig också att personer med utrikes bakgrund eller från hem där man har kortare utbildning oftast inte vill eller kan

läsa estetiska kurser på heltid, eller att hela samhället ser likadant ut och folkhögskolan som aktör inte kan rå på de större mönstren.

Det kan vara så att personer med utrikes bakgrund eller från hem med kortare utbildning oftare än andra har svårt att studera estetiska kurser på heltid varför möjlighet till deltidsstudier på fler håll skulle kunna underlätta. Men fältstudierna som helhet visar samtidigt att det finns exempel på kurser som ges på heltid och som når en större andel med utrikes bakgrund eller från hem med kort utbildning än vad som finns i befolkningen. Studieomfattning ser alltså inte ut att vara en avgörande faktor för om deltagare ur nämnda grupper kan rekryteras, det som ser ut att vara avgörande är istället den estetiska verksamhetens kontaktytor och lokalisering.

Sammanfattande slutsatser

ÖVERGRIPANDE OM RAPPORTENS SAMMANFATTANDE SLUTSATSER

Underlagen till den här utvärderingen består av två delar: en registerstudie som baseras på befolknings- och folkbildningsstatistik från SCB och Folkbildningsrådet, och fältstudier på fyra orter. Inom ramen för fältstudierna har 74 personer intervjuats, i första hand lokala folkbildningsföreträdare.

Det är dessa underlag som rapportens resultat och slutsatser vilar på. Det vill säga på nationell statistik och folkbildningens lokala villkor på fyra orter – speglade genom informanternas personliga bilder och uppfattningar, och presenterade i enlighet med utvärderargruppens uttolkning.

VILKA ÄR DELTAGARNA OCH VILKA MÖTER DE I SINA KURSER OCH CIRKLAR?

Det första syftet med den här utvärderingen är att ge en bild av deltagarna i folkbildningens kulturinriktade verksamheter utifrån ett mångfaldsperspektiv, främst avseende deltagarnas (och deras föräldrars) utbildning och födelseland.[56]

Deltagare från Norden från familjer med lång utbildning

Registerstudien bekräftar den bild som getts i tidigare undersökningar av deltagare/utövare inom kulturområdet, både inom folkbildningen och inom kultursektorn överlag. Det är en förhållandevis ung grupp jämfört med del-

56 Det finns även andra sätt att se på mångfald, folkbildning och kultursyftet. Breddat intresse och ökat inflytande skulle till exempel även kunna tolkas som att personer som bor långt från större städer med större kulturutbud har möjlighet att utöva kultur utan att behöva flytta eller utan att behöva resa långt. Här har flera av aktörerna på landsbygden en roll genom det estetiska utbud de valt att förlägga på landet, långt från storstäderna. Detta är dock inte ett tema som vi fördjupar oss i inom denna utvärdering.

tagare i övriga cirklar och särskilda kurser, och större andel av deltagarna än i det övriga utbudet är födda i Sverige eller i övriga Norden. Situationen är ungefär densamma som 2012.

Folkhögskolans deltagare

Jämförelsevis många av folkhögskolans deltagare i de estetiskt inriktade kurserna är födda i Norden, med föräldrar som också är födda i Norden. Registerstudien visar att andelen utomnordiskt födda deltagare är betydligt mindre än i övriga särskilda kurser, 9 procent jämfört med 15 procent, och ännu mindre jämfört med befolkningen (18 procent). Sedan 2012 har andelarna som är födda utanför Norden ökat något i samtliga ovanstående grupper.

Deltagarnas föräldrar har i allmänhet längre utbildning än både befolkningen och föräldrarna i övriga särskilda kurser, framför allt har många av dem eftergymnasial utbildning. Deltagarna själva är yngre än i andra särskilda kurser. De har med andra ord inte hunnit skaffa sig särskilt lång utbildning, så deras utbildningsnivå är ungefär densamma som deltagare i övriga särskilda kurser och i befolkningen.

Studieförbundens deltagare

När vi tittar på vilka det är som deltar i studieförbundens estetiska cirklar finner vi att andelen cirkeldeltagare som är födda utanför Norden är betydligt lägre *inom de estetiskt inriktade cirklarna* jämfört med i övriga cirklar – 12 procent jämfört med 34 procent för övriga cirklar, och något lägre än i befolkningen i helhet (18 procent). Cirkeldeltagarna i estetisk verksamhet har också överlag längre utbildning än andra deltagare – endast 17 procent har grundskola som högsta utbildningsform jämfört med 27 procent för övriga cirklar – samtidigt som den disponibla årsinkomsten är högre och deltagarna är jämförelsevis unga.

Möten mellan likar?

Statistiken visar att den estetiska verksamheten totalt sett lockar många personer och även om vissa deltagargrupper är underrepresenterade jämfört med befolkningen eller övrig verksamhet så finns en relativ bredd sett till helheten. Men statistiken visar också att denna bredd eller mångfald i olika avseenden är begränsad till just detta övergripande plan. Den återfinns inte alltid inom de enskilda ämnena. Därmed blir den än mer osannolik i enskilda arrangemang. Således påverkas även möjligheten till möten mellan olika grupper av människor i de faktiska verksamheterna. Den enskilde deltagaren

upplever alltså inte nödvändigtvis mångfald i det egna mötet med folkbildningen – i en kurs eller i en studiecirkel.

Folkhögskolans deltagare

Av fältstudierna framgår att det finns en hel del estetiska särskilda kurser där ingen deltagare eller lärare med bakgrund utanför Norden finns i klassrummet, och där de flesta kommer från hem där man har lång utbildning. Det finns också enstaka verksamheter där sammansättningen är mer som befolkningen i stort och något exempel där majoriteten, men inte alla, har bakgrund utanför Norden. I det senare fallet rör det sig då om personer med bakgrund i flera olika världsdelar. Denna bild kan sättas i relation till Folkbildningsrådets rapport *Folkbildningens betydelse för samhället 2019*. Här framgår att i 74 procent av folkhögskolans samtliga särskilda kurser 2018 möttes troligen inte inrikes och utrikes födda deltagare. I 69 procent av kurserna var högst 10 procent av deltagarna utrikes födda, och i 5 procent var högst 10 procent inrikes födda.[57] [58]

Studieförbundens deltagare

Folkbildningsrådets siffror visar att även cirklarna ibland är homogena (främst avseende deltagarnas födelseland och juridiska kön).[59]

- I 72 procent av samtliga cirklar möttes troligen inte utrikes och inrikes födda deltagare (i 54 procent av cirklarna fanns högst 10 procent utrikes födda deltagare och i 18 procent var högst 10 procent inrikes födda).
- 50 procent av cirklarna var i princip enkönade (i 27 procent av cirklarna fanns högst 10 procent kvinnliga deltagare och i 23 procent av cirklarna fanns högst 10 procent manliga deltagare).

  Denna homogenitet bekräftas i fältstudierna.

SYNSÄTT, ARBETSSÄTT OCH VILLKOR SOM PÅVERKAR MÅNGFALDEN

Utvärderingens andra syfte är att identifiera faktorer som främjar respektive motverkar mångfald i folkbildningens kulturinriktade verksamheter.

---

57 Folkbildningsrådet 2020, s. 18.

58 Folkbildningsrådets uppgifter bör bara med försiktighet jämföras med de uppgifter som presenteras i den här rapporten: Folkbildningsrådets statistik avser 2018 och de bakgrundskategorier som används är utrikes/inrikes födda deltagare. Statistiken avser därtill samtliga särskilda kurser (alltså inte enbart de estetiska) inom folkhögskolan och samtliga studiecirklar (inte bara estetiska) inom studieförbunden.

59 Folkbildningsrådet 2020, s. 17.

Skillnad mellan syften och praktik

I de syften och mål som regeringen formulerat för folkbildningspolitiken och det statliga stödet finns skrivningar som handlar om att *ge alla möjligheter, nå en ökad mångfald människor, bredda intresset* och *öka delaktigheten*. Det så kallade kultursyftet betonar att statens medel ska *bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet*.

Men undersökningar inom både kultursektorn i vid mening och folkbildningen specifikt visar att det på många håll verkar finns ett glapp mellan politiska syften och mål å ena sidan, och verksamheterna i praktiken å den andra. Och det gäller även för denna utvärdering, som därtill visar att det på de flesta skolor vi har tittat på tycks saknas ett aktivt arbete för att nå personer ur de grupper som skolornas estetiska kurser hittills inte når. Det finns ingen anledning att tro att situationen ser annorlunda ut på andra folkhögskolor. Även på flera håll inom studieförbunden – framför allt på landsbygden – har vi haft svårt att finna exempel på strategiskt arbete för att öka mångfalden inom kulturverksamheterna.

Vår slutsats är att faktorer som främjar eller motverkar ökad mångfald i folkhögskolornas och studieförbundens kulturinriktade verksamheter i första hand handlar om:

- utbudets innehåll och utformning
- inre mångfald
- utbudets lokalisering
- ingångar, synlighet och kontaktytor
- ekonomiska förutsättningar och statsbidragsvillkor.

Folkhögskolans kulturinriktade verksamheter

Utbudets innehåll och utformning

I sin utvärdering av folkbildningen problematiserar Statskontoret de homogena deltagaragrupperna inom de särskilda kurserna, och framhåller att ”För att bredda rekryteringen kan folkhögskolorna behöva utveckla utbudet”.[60] Nylander med flera drar liknande slutsatser i rapporten *Kulturell bildning i folkhögskolans regi* – utbudet är en nyckelfråga. [61]

60 Statskontoret 2018, s. 23.
61 Folkbildningsrådet 2018.

Våra fältstudier bekräftar de tidigare rapporterna. Utbudet av estetiska kurser verkar i första hand bestå av estetiska uttryck som funnits inom folkhögskolan länge. Kurserna ges ofta inom konstuttryck där informanterna tror att utövarna i samhället i stort i första hand utgörs av ”vita personer från medelklassen” och det är vanligt att det estetiska utbudet på en skola förhåller sig enbart till den västerländska kulturtraditionen.

Att kursutbudet ofta inte är utformat så att det underlättar för att nå nya grupper ges av informanterna ofta som en förklaring till varför deltagarsammansättningen förblir sned, men det verkar på skolorna för det mesta inte ses som ett incitament till att förändra kursutbudet. Samtidigt visar fältstudierna att insatser som faktiskt görs där utbudet anpassas ofta får resultat.

Inre mångfald – lärargruppens sammansättning och kulturella kompetens

Att kursutbudet ser ut som det gör har även att göra med vilka lärarna är, alltså den inre mångfalden, menar våra informanter. Lärarnas bakgrund påverkar deras egna kulturella preferenser, deras kunskap om kulturtraditioner i olika delar i samhället och världen, och deras kontaktnät och kanaler för informationsspridning.

På fältstudieskolorna saknar lärarlagen ofta personer med bakgrund utanför Norden, något som även verkar vara fallet generellt i den estetiska kursverksamheten. Av den enkätstudie som genomfördes inom utvärderingen *Kulturell bildning i folkhögskolans regi* framgår att endast cirka 1 procent av lärarna inom de estetiskt inriktade särskilda kurserna hade växt upp i ett utomeuropeiskt land.[62]

Våra fältstudier tyder på att få eller inga strategiska insatser görs för att nå jobbsökande med bakgrund utanför Norden till de estetiska kurserna. Undantaget verkar vara gästlärare. Det finns skolor som har rekryterat gästlärare med bakgrund utanför Norden. Gästlärare ur de underrepresenterade grupperna kan dock inte uppväga ett ordinarie lärarlag som är homogent, inte minst för att gästlärarna oftast har ett mycket begränsat inflytande över kursutbudet.

Ett annat sätt att öka mångfalden bland lärarna skulle kunna vara att börja i andra änden, det vill säga genom att starta kurser inom estetiska uttryck som är nya för folkhögskolan, och som innebär att man behöver nyrekrytera lärare

62 Ibid.

med bakgrund utanför Norden eller Europa för att få rätt kompetens till det nya utbudet. Detta verkar med något undantag inte ha skett vid de besökta skolorna.

Den nuvarande situationen kan förstås som att en homogen lärargrupp styr över hur statens stöd till folkbildningen används inom de estetiska verksamheterna, något som inte verkar helt funktionellt i relation till de förväntningar på mångfald och allas deltagande som syftena innebär.

Utbudets lokalisering

Att deltagargrupperna ofta är homogena har enligt Statskontorets utvärdering även att göra med att tillgängligheten till folkhögskolornas kurser varierar i landet.[63] Även våra fältstudier visar att det spelar roll var verksamheten är lokaliserad: Estetisk verksamhet som finns i områden där många med bakgrund utanför Norden eller med kort utbildning bor verkar ha större förutsättningar att rekrytera deltagare ur de här grupperna än estetiskt inriktade kurser på andra platser. Samtidigt antyder fältstudierna och förberedelserna inför dessa att just estetisk verksamhet sällan äger rum i sådana områden i nuläget.[64]

Folkbildningsrådets rapport *Folkbildningens betydelse för samhället 2019* visar att folkhögskolan har etablerat sig i flera områden där många med bakgrund utanför Norden och med relativt kort utbildning bor. Många skolor har dessutom under de senaste åren startat filialer i dessa områden. Folkbildningsrådets statistik och våra fältstudier tyder dock på att man endast i undantagsfall har placerat särskilda kurser med estetisk inriktning där.[65] [66]

Våra fältstudier tyder starkt på att placering av estetisk verksamhet i områden där många som man vill nå bor, inte i sig är tillräcklig för att påverka deltagarsammansättningen på ett avgörande sätt. Den estetiska verksamheten behöver dessutom ha ett väl uppbyggt kontaktnät med *kulturintresserade/kulturaktörer* ur de grupper man vill nå.

---

63 Statskontoret 2018.

64 I förberedelserna inför fältstudierna ingick en genomgång av *folkhögskola.nu* och fältstudieskolornas hemsidor, samt utbudet i de orter eller regioner som ingick i fältstudierna.

65 Folkbildningsrådet 2020.

66 Folkbildningsrådet genomförde hösten 2017 en enkätundersökning som handlade om folkhögskolornas filialer och utlokaliserade verksamheter. Undersökningen visade att sammantaget var de kurstyper som riktas till utrikes födda deltagare vanliga på filial, dvs. etableringskurs vid folkhögskola, svenska från dag 1 och sfi. Det var också jämförelsevis vanligt att skolorna placerade studiemotiverande folkhögskolekurs, med drygt 50 procent utrikes födda deltagare, på filial.

Ingångar, synlighet och kontaktytor

Informanterna berättar att när deltagargruppen i en kurs är homogen så är oftast också gruppen sökande som helhet homogen. Det ser alltså ut som att det i första hand är insatser för att nå *fler sökande* ur de underrepresenterade grupperna som krävs för att öka mångfalden.[67]

Fältstudierna tyder på att de estetiska kurserna i första hand är kända och synliga bland kulturintresserade personer i de grupper som redan dominerar bland kursernas deltagare – det är i grupper med inrikes födda personer och från hem där man har lång utbildning som de nuvarande ingångarna och kontaktytorna finns.

När det handlar om att nå fler deltagare som är utomnordiskt födda är det viktigt att poängtera att nästan alla skolor vi besökt tar upp att de har nätverk av olika slag som involverar personer med utrikes bakgrund utanför skolan. Detta är logiskt då många skolor har sfi, erbjuder verksamhet för asylsökande, och då det generellt finns många deltagare med utrikes bakgrund på de allmänna kurserna. Men fältstudierna som helhet visar att sådana nätverk på skolorna inte verkar ha någon större betydelse för mångfalden på *de estetiska kurserna*.

Det som har visat sig påverka mångfalden är istället insatser där specifikt det estetiska utbudet på en skola sprids mot kulturintresserade personer med utrikes bakgrund eller från hem där man har kortare utbildning. Det verkar vara få skolor som i nuläget arbetar aktivt med att bredda kontaktytorna för den estetiska verksamheten – samtidigt som de insatser som faktiskt görs ofta visar sig påverka deltagarsammansättningen. Störst resultat verkar det bli om kurserna är placerade i områden där det bor många ur de grupper man velat nå och om personer ur dessa grupper har haft inflytande över utbudets utformning. Där inga insatser görs märks i allmänhet ingen nämnvärd skillnad över tid. Där ser deltagargrupperna likadana ut år efter år.

En vanlig förklaring till varför skolorna inte arbetar mer aktivt för att stärka mångfalden inom den estetiska verksamheten är att de är osäkra på hur man ska gå tillväga för att utöka sina kontaktytor, för att nå till exempel personer med bakgrund utanför Norden.

---

67 Då gruppen sökande oftast är homogen kan utvärderingen inte svara på om det också finns andra hinder för att öka mångfalden än bristande spridning av verksamheten. Om fler skolor förbättrar sitt spridningsarbete så att gruppen sökande blir mer heterogen så kan skolorna eventuellt även komma att behöva förändra sitt ansökningsförfarande så att fler kommer till sin rätt i det.

Ekonomiska förutsättningar och statsbidragsvillkor

Som framgått i kapitlet om fältstudierna så behöver en skola inom ramen för det nuvarande statsbidragssystemet säkra en stabil rekrytering av deltagare över tid för att inte riskera att få sin totala verksamhet krympt. Förnyelse av utbudet – som att testa nya och oprövade kurser – innebär då ett risktagande. Systemet premierar kontinuerlig utfyllnad av platserna och vem som tar platserna saknar betydelse.[68] Systemet har under låg tid gynnat ett oföränderligt utbud där skolans tradition värnas. Situationen kan förstås som att systemet bidragit till att utbudet cementerats över tid, samtidigt som det i nuläget saknas en balanserande kraft inom bidragssystemet som underlättar så att nya verksamheter, som kan svara mot fler mångfaldsbehov, kan startas.

Ett annat hinder för förändringsarbete, som många av informanterna i fältstudien tar upp, är att spridning mot nya grupper tar tid och därför kostar pengar. Relativt många uppger att ett av skälen till att de inte gör insatser för att nå nya grupper med sitt estetiska utbud är att de inte anser sig ha råd. De initiativ som tagits har till exempel handlat om riktade spridningsinsatser i sociala medier, dialogprocesser med lokala kulturaktörer och föreningar, eller prova-på-workshopar på strategiska platser. Skolorna har genomfört dessa insatser utan extra finansiering eller med andra medel än det statliga folkbildningsanslaget. I nuläget finns ingen speciellt avsatt finansiering inom ramen för folkbildningsanslaget för att nå till exempel personer med bakgrund utanför Norden, eller med kort utbildning, med skolans estetiska utbud.

Inom systemet finns inte heller medel för kompetensutveckling på skolorna kring hur arbetet med att nå nya grupper med estetisk verksamhet kan gå till, eller för kompetensutjämning mellan skolor.

Resurstilldelningssystemet verkar med andra ord ge få incitament för förnyelse inom det här området och det medför inte heller några ekonomiska konsekvenser att år efter år erbjuda (estetisk) verksamhet med brister i mångfalden. Även om befolkningens sammansättning, intressen och behov förändras över tid finns det i systemet inga drivkrafter för att också det estetiska kursutbudet vid landets folkhögskolor ska förändras och förnyas, till exempel utifrån ett mångfaldsperspektiv, så att för folkhögskolan nya konstuttryck kan inkorporeras.

---

68 Alla deltagare behöver dock uppfylla de generella villkoren för behörighet/tillträde som bidragsvillkoren stipulerar.

Studieförbundens kulturinriktade verksamheter

Utbudets innehåll och utformning

I det folkbildningspolitiska målet och i statens syften med stödet till folkbildningen finns tydliga krav på studieförbundens estetiska verksamheter som, för att kunna erhålla statsbidrag, behöver organiseras på ett sådant sätt att de är aktuella, relevanta och tillgängliga för en bred majoritet av befolkningen. En slutsats är att utbudet av estetisk verksamhet därmed behöver innehålla många olika kulturformer och kulturuttryck, för att kunna locka många människor och samhällsgrupper.

I våra fältstudier har det framkommit att det finns en tydlig vilja bland studieförbundens anställda att sprida kulturverksamhet till nya målgrupper. Men många menar samtidigt att det inte sker i så stor utsträckning som vore önskvärt.

Ett skäl är att det estetiska utbudet sällan verkar planeras i förhand, eller med utgångspunkt i strategier för att nå och tilltala olika målgrupper. Till stor del är det deltagarna själva och diverse samarbetsparter – föreningar, organisationer och nätverk – som skapar verksamhetens riktning och utbudet växer på så sätt fram organiskt. Detta är i sig i linje med folkbildningens särart – fri och frivillig, idéburen och deltagarstyrd. Det som begränsar utbudet är därmed inte studieförbundens ambitioner eller strategier, utan snarare deras nätverk och kontaktytor. De deltagare och samarbetsparter som studieförbunden redan har kommer att avgöra vilket utbud de får. Utan riktade insatser för att utöka kontaktytorna förändras knappast deltagarsammansättningen på ett avgörande sätt.

Inre mångfald – de anställdas nätverk och kulturkännedom

Fältstudierna tyder på att studieförbundens personal och ledare med ansvar för den estetiska verksamheten ofta delar samma bakgrund och kulturella kontext. Många är inrikes födda eller födda i Norden, med kontaktnät i traditionellt svenska eller nordiska kulturuttryck, eller i verksamheter där inrikes födda eller personer som är födda i Norden utgör en majoritet. Det här kan enligt informanterna själva vara problematiskt, eftersom de då saknar kontaktytor till, och bara har begränsad kännedom om, andra kulturella kontexter. [69]

69 I den här utvärderingen har vi inte tittat på några faktiska siffror eller något underlag för hur personalsammansättningen ser ut på studieförbunden. Bilden av den interna mångfalden kommer istället från fältstudierna och från de besök som gjorts hos lokala studieförbund. Det ska sägas att det centralt/regionalt inom studieförbunden ibland kan finnas projekt, satsningar och initiativ för att påverka rekrytering och personalsammansättning. Fältstudierna har dock fokuserat på de lokala besöken – och på den verklighet som beskrivs i de samtalen.

På landsbygden och på mindre orter växer dessutom det estetiska utbudet ofta fram genom de anställdas kontakter i det lokala kultur- och föreningslivet. Om alla inblandade har liknande bakgrund och samma referensramar begränsas utbudet och blir statiskt – och deltagarsammansättningen förblir i princip densamma som tidigare.

Fältstudierna tyder dock också på att studieförbunden allt oftare rekryterar med ökad mångfald som resultat, speciellt i större städer. När detta sker verkar det dock i första hand bero på individuella prioriteringar, gjorda av enskilda verksamhetsansvariga på enskilda kontor. På de lokala besök vi gjort har ingen hänvisat till en fastslagen och applicerad plan för ökad mångfald genom personalrekrytering.

Utbudets lokalisering

Under senare år har villkoren för studieförbundens lokala arbete förändrats, visar Folkbildningsrådet i *Folkbildningens betydelse för samhället 2019*. Antalet lokalavdelningar har minskat från 830 till 140 under perioden 1997–2019. Den lokala organisationen har minskats kraftigt och befintliga avdelningar täcker ofta betydligt större geografiska områden än tidigare.[70]

De lokalt anställda ansvarar med andra ord ofta för större geografiska områden. Samtidigt visar fältstudierna att det är genom lokal närvaro, lokal kännedom och lokal verksamhet som studieförbunden når nya målgrupper. Hur går det ihop?

Fältstudierna visar att nya geografiska förutsättningar inte nödvändigtvis behöver vara ett hinder för lokal förankring. Samtalen med informanterna indikerar att mindre fokus på fysiska kontor och mer mobil personal på landsbygden kan leda till större fokus på *kontaktsökande* – som ett sätt att bygga relationer med nya målgrupper. De nya förutsättningarna gör att det inte går att vila enbart på etablerade kontakter och nätverk. Mobil personal som aktivt söker nya kontakter över större geografiska områden kan alltså vara en möjlighet till utveckling för framtidens estetiska studieförbundsverksamhet på landsbygden.

I större städer verkar situationen och förutsättningarna vara annorlunda. Fältstudierna indikerar att även här spelar lokaler och placering stor roll, men på andra sätt. I städerna verkar det vara så att där lokaler och personal finns stationerade långsiktigt, där ökar också möjligheterna att samarbeta

70 Folkbildningsrådet 2020.

med föreningar, nätverk och kulturbärare som finns i området, kring estetisk verksamhet.

Idag är många kurslokaler och studieförbundskontor centralt belägna i städerna och de större städerna, och det tar tid för studieförbunden att etablera närvaro i nya miljöer, för att på så sätt skapa förutsättningar att nå nya deltagargrupper. Uppsökande insatser och personal med rätt kompetens är viktiga komponenter när man söker sig till nya orter eller stadsdelar, men även med dessa förutsättningar på plats är arbetet tidskrävande.

Ingångar, synlighet och kontaktytor – befintliga deltagare är centrala

Enligt fältstudierna är ”mun till mun-metoden” den mest effektiva marknadsföringen för de estetiska verksamheterna, det vill säga att deltagare berättar för vänner, familj och bekanta. Det kan tolkas som ett gott betyg, eftersom deltagarna väljer att rekommendera studieförbundens estetiska verksamheter på eget bevåg. Men det betyder också att informationsspridningen blir begränsad, eftersom den riskerar att stanna i samma samhällssfär – det vill säga att nya deltagare sannolikt kommer att likna befintliga deltagare när det kommer till bakgrund, utbildningsnivå och inkomstnivå.

Ekonomiska förutsättningar och statsbidragsvillkor

I sin utvärdering av folkbildningen drar Statskontoret slutsatsen att studieförbunden verkar ha begränsade incitament för ökad mångfald. I rapporten lyfter man särskilt fram regelverket för statsbidragsfinansierad folkbildning och menar att detta påverkar studieförbunden på ett sådant sätt att de prioriterar en utökning av befintlig verksamhet snarare än att söka nya vägar och förnyelse i verksamheten. Anledningarna till detta är ofta praktiska: Det finns ingen tid för uppsökande verksamhet, att söka nya målgrupper tar resurser från befintlig verksamhet och det kan vara ett ekonomiskt risktagande att skapa nya verksamheter. [71]

En majoritet av våra informanter beskriver reglerna och systemet för statsbidragsberättigad folkbildning som hinder för mångfaldsarbetet – och i förlängningen för att uppnå statens syften med stödet till folkbildningen, inklusive de estetiska verksamheterna.

En utmaning är att i nuvarande statsbidragsfördelningssystem måste satsningar och initiativ snabbt resultera i studiecirklar, kulturprogram eller så

71 Statskontoret 2018.

kallad annan folkbildningsverksamhet, eftersom det bara är sådana aktiviteter som är statsbidragsberättigade. Om inte insatser resulterar i någon av dessa verksamhetsformer går de inte att finansiera med statsbidrag.

Att bygga nya verksamheter, med nya samhällsgrupper och på nya platser, tar tid och kräver startkapital. Uppsökande verksamhet och etableringsinsatser kommer möjligen efter en tid att resultera i ordinarie verksamhet som ryms inom nuvarande former för statsbidraget, men det är svårt eller omöjligt att nå dit utan att först hitta andra finansieringsvägar, menar våra informanter. Många efterfrågar därför ett system där uppsökande verksamhet och etableringsinsatser ger statsbidrag på samma sätt som studiecirkeltimmar och kulturprogram.

En annan problematik som flera nämner i fältstudierna handlar om *studiecirkeln som form*: Studiecirkeln ska innehålla minst tre sammankomster och minst nio studietimmar och bara sammankomster med minst tre godkända deltagare, inklusive ledaren, kan rapporteras som underlag för statsbidrag. En studiecirkel måste ha minst tre och högst 20 deltagare och omfattningen per vecka får högst innefatta tre sammankomster om vardera fyra studietimmar (á 45 minuter). Även för kulturprogram och annan folkbildningsverksamhet finns ett antal villkor för hur verksamheterna får se ut.[72]

En annan utmaning handlar om behovet av att upprätthålla volym. I nuvarande bidragssystem är det så att om ett studieförbund tappar timmar eller får färre deltagare i relation till övriga studieförbund får man även mindre statsbidrag. Därför är det riskabelt att prioritera ny verksamhet framför att utöka eller bibehålla etablerad verksamhet.

VÄGAR MOT ÖKAD MÅNGFALD

Den sneda deltagarsammansättningen – vad säger statistiken inte?

Inledningsvis är det viktigt att konstatera att alla aspekter av mångfald inte alltid går att avläsa ur statistiken, eller att det som ser ut som mångfald verkligen är det. Det är med andra ord möjligt att förändra deltagandemönstret i

72 Flera av våra informanter menar att det ibland verkar viktigare hur verksamheten rapporteras än vad verksamheten faktiskt åstadkommer. En informant nämnde specifikt frustrationen i att hen inte kunde göra mer för en ung arrangörsgrupp från ett förortsområde, som ville göra en spelning i en park. I regelsystemet är detta likvärdigt med en filmvisning, med efterföljande samtal. I verkligheten innebär det dock ett mycket större åtagande – och möjligen också mer lärande och en potentiellt större samhällseffekt. Sådana värden, menar vår informant, ger inte utslag i statsbidragssystemet.

estetisk verksamhet som helhet eller inom olika ämnen utan att det innebär ökad heterogenitet i enskilda kurser och cirklar. Insatser i form av kurser eller cirklar som riktar sig till särskilda målgrupper kan skapa ökad mångfald i den typen av statistik vi ser i denna rapport, men det innebär inte per definition att personer ur olika grupper möts i sitt folkbildningsdeltagande. Motsatsen gäller också – att bryta homogeniteten i enskilda kurser eller cirklar kommer inte nödvändigtvis slå igenom i deltagarstatistiken på ett övergripande plan.

Det är också så att när det gäller folkbildningens organisationer och verksamheter så är inte all under- eller överrepresentation i enskilda verksamheter per definition ett tecken på bristande mångfaldsarbete. Folkbildningen är idéburen och olika delar av folkbildningen och folkbildningens utbud svarar mot olika behov och intressen, och når därför olika grupper i befolkningen.

Frågan om vilket innehåll i utbudet som svarar mot vilka deltagargrupper är också komplex. Man ska inte cementera en föreställning om att vissa grupper har vissa intressen. Alla grupperingar i befolkningen består av individer med många olika intressen, samtidigt som människors intressen kan förändras. Det är därför viktigt att poängtera att även om folkhögskolornas och studieförbundens estetiska utbud ofta består av uttryck där informanterna tror att de flesta utövarna i samhället är ”vita personer från medelklassen”, så finns det såklart människor ur andra grupper som skulle vara intresserade av det nuvarande utbudet – om de bara fick kännedom om att det finns.

Utbudets lokalisering, kontaktytor och förankring – vad är möjligt att göra?

I rapporten *Folk utanför folkbildningen – en studie om dem som inte deltar i studieförbundens verksamheter* lyfter författarna fram att folkbildningen inte bara ska rikta sig till olika grupper, den ska också svara mot den enskildes behov, alltså mot en efterfrågan. En slutsats är att:

> Om man lyckas eller inte beror både på utbud och efterfrågan. Hur studieförbunden organiserar sitt utbud påverkar vilka deltagare man får. Men deltagande i folkbildning beror också på människors val och prioriteringar, som i sin tur hör samman med hur deras tillvaro ser ut. [73]

73 Folkbildningsrådet 2017b, s. 27.

Exempel från rapporterna *Folkbildning i marginaliserade stadsdelar* och *Folkbildningens betydelse för samhället 2019* visar att deltagare som är utrikes födda i första hand ägnar sig åt studier i samhällskunskap, religion och språk. Och enligt statistik som redovisas i den här rapporten är andelen utomnordiskt födda betydligt större i studieförbundens icke-estetiska cirklar än i befolkningen.

Vår statistik tyder också på att de cirkeldeltagare som invandrat till Sverige väljer annan cirkelverksamhet *innan* de deltar i estetiska cirklar. Det är först efter relativt många år i Sverige som man tar del av till det estetiska utbudet.

Men det går ju inte att efterfråga ett utbud om man inte vet att det existerar. Och den som väljer att delta i en studiecirkel eller folkhögskolekurs tar inte bara ställning till huruvida man vill delta i en estetisk sådan eller i en annan typ av folkbildning. Det är även det specifika estetiska ämnet som känns relevant – eller inte. I våra fältstudier visade samtalen på betydelsen av *utbudets lokalisering*, *kontaktytor* och ett *förankrat utbud* för att nå ut till nya deltagare och öka mångfalden i den estetiska verksamheten.

När det gäller studieförbunden hittar vi flera exempel på hur nya estetiska verksamheter har vuxit fram organiskt och med nya målgrupper genom en kombination av medveten personalrekrytering och lokal närvaro och kännedom. När studieförbunden rekryterar medarbetare och verksamhetsansvariga med olika erfarenheter och bakgrunder ger det i allmänhet tydliga avtryck i utbudet, något som framför allt märks hos studieförbunden i större städer. På de orter där den estetiska verksamheten inkluderar relativt många deltagare med utomnordisk bakgrund, har i regel också personalrekryteringar gjorts med det specifika målet att hitta personer med kompetens om olika kulturyttringar från olika delar av staden och världen. När studieförbunden utökar och förändrar sina kontaktytor ökar också antalet människor som vill och kan prata om studieförbundens verksamhet med vänner och bekanta – och ”mun till mun-metoden” får nya avsändare och adressater.

I fältstudierna finns även exempel på folkhögskolor som har sin huvudverksamhet på platser i städerna där många som är utomnordiskt födda bor nära skolorna, och som startat estetisk verksamhet där i kontakt med lokala kulturaktörer. Här ser också deltagarsammansättningen annorlunda ut jämfört med andra skolor, framför allt andelen deltagare som är utomnordiskt födda är större. Här finns också nätverk av kulturaktörer som når de underrepresenterade grupperna, eller lärarlag där personer med bakgrund utanför Norden ingår.

En annan väg kan vara att skolor som *inte* har sin huvudverksamhet i dessa områden startar estetisk verksamhet på filial där, i samarbete med lokala *kulturaktörer*. För dessa skolor skulle dock en hel del arbete tillkomma med att etablera och förankra verksamheten lokalt.

Många av våra informanter menar att en ökad närvaro med estetisk verksamhet i städernas förorter skulle ge ökade kontaktytor med nya målgrupper, och detta gäller för både studieförbund och för folkhögskolor. Detta får också stöd i rapporten *Folkbildning i marginaliserade stadsdelar*, som slår fast att 76 procent av deltagarna i förortsområden är utrikes födda eller födda i Sverige med en eller två utrikes födda föräldrar. I den studieförbundsverksamhet med större mångfald som presenteras där har ofta ett grundligt och långsiktigt arbete genomförts för att knyta kontakter med lokala kulturaktörer, nätverk och föreningar. Arbetet har gjorts av anställda med god lokalkännedom och förankring – och som ofta har sin arbetsplats fysiskt placerad i området.[74]

Eget eller gemensamt ansvar?

Man kan ställa frågan om utmaningen med bristande inre mångfald bäst kan hanteras av varje enskild skola och studieförbundsavdelning? Eller om centrala initiativ skulle kunna bidra – initiativ som sätter olika folkhögskolor och studieförbund i kontakt med människor och nätverk som bär på andra kulturkunskaper och erfarenheter – för kunskapsutbyte mellan olika lärare och olika cirkelledare, men också för att skolorna och studieförbunden ska kunna komma i kontakt med nya potentiella lärare, ledare och resurspersoner med nya kompetenser.

Mångfaldsfrågorna verkar överhuvudtaget, även när det kommer till deltagarsammansättningen, hanteras i första hand på lokal nivå, av anställda vid varje enskild skola eller studieförbundsavdelning. Vi har inte fått kännedom om några kompetensutjämnande insatser eller något centralt framtaget, gemensamt material om hur spridningsarbete mot nya grupper av deltagare kan gå till. [75]

Att skolorna och avdelningarna fungerar som ”isolerade öar” i det här avseendet leder till att kunskap inte får spridning mellan dem. Det kan också leda till att man kommer att se sin egen specifika situation som ”naturlig”.

---

74 Folkbildningsrådet 2017b.

75 Flera av studieförbunden har centrala utbildningar som adresserar fokusområden som jämställdhet, hbtq-frågor och antirasism. Att delta i sådana initiativ är dock ingen självklarhet för individuella avdelningar – och är en fråga om ekonomiska och tidsmässiga prioriteringar.

Personalen blir blind för det egna utbudets och kontaktnätets begränsningar och ser inte behovet av att bredda utbud, kontaktnät eller ingångar.

Även *det faktiska arbetet* med att nå nya grupper till den estetiska verksamheten tycks i första hand hanteras på lokal nivå. Informanterna i våra fältstudier har på folkhögskolorna enbart berättat om lokalt utfört spridningsarbete, för studieförbunden finns ett liknande men inte lika uttalat mönster.[76]

En fråga man kan ställa sig är om det mest funktionella är att varje lokal aktör i framtiden själv ska ansvara för att utveckla kompetens och sprida estetisk verksamhet mot nya målgrupper, eller om kompetensutveckling och spridningsarbete också samtidigt kan utföras centralt?

I nuläget verkar det, utifrån den bild vi fått, inte finnas någon central eller gemensam *strategi* inom folkbildningen för att lokalisera den estetiska verksamheten på ett mer varierat sätt – för att den ska nå fler personer med bakgrund utanför Norden eller med kort utbildning. Vi har inte funnit några gemensamma strategier överhuvudtaget som syftar till att påverka mångfalden i de estetiska verksamheterna.

En fråga är därför om det finns anledning att på systemnivå stödja de folkhögskolor och studieförbund som vill erbjuda estetisk verksamhet i områden där man har förutsättningar att nå nya deltagargrupper – alltså i områden där många ur de underrepresenterade grupperna bor? Eller som överhuvudtaget prioriterar ökad mångfald i den estetiska verksamheten, till exempel genom att ge personer ur underrepresenterade grupper inflytande över det estetiska kurs- och cirkelutbudet?

I det här sammanhanget har fältstudiernas samtal ofta kommit in på systemen för statsbidrag till studieförbund och folkhögskolor, alltså de ekonomiska förutsättningarna. Både studieförbund och folkhögskolor har ifrågasatt den så kallade volymjakt som gör att de riskerar att tappa eller minska sin verksamhet om de satsar på nya verksamheter, samtidigt som de efterlyser riktade stöd för uppsökande verksamhet, spridningsarbete och etablering av nya verksamheter. Att kunna erhålla statsbidrag för uppsökande verksamhet skulle ge större frihet att ändra prioriteringar och utforska nya verksamheter. Dessutom behövs *startkapital*, menar framför allt studieförbunden, för faktisk etablering – det vill säga lokaler, projektanställningar och utrustning.

---

76 Det finns studieförbund som har genomfört centrala, tillfälliga kampanjer, exempelvis med fokus på kultur i förorter.

De studieförbundsanställda har också pekat på att de villkor som reglerar formerna för framför allt studiecirklarna riskerar att fungera kontraproduktivt. Man menar att idag skapas kultur ofta på sätt som inte rimmar med studiecirkelformen. Flera framhåller att det finns folkbildning som inte går att rapportera inom nuvarande bidragssystem – och att detta riskerar att begränsa vilka deltagare som studieförbunden når med den kulturinriktade verksamheten.[77]

Av kultursyftet och övriga tre syften som är knutna till statens folkbildningsanslag framgår att statens stöd till folkbildningen, även inom kulturverksamheten, är avsett att användas för att nå en ökad mångfald av människor. Mångfaldsaspekten är central. Man kan då fråga sig om det är funktionellt att anslaget fördelas enligt principer som tycks leda till att skolor och studieförbundsavdelningar som arbetar med att öka mångfalden i kulturverksamheten riskerar att få sämre ekonomi? Samtidigt som andra skolor och studieförbundsavdelningar upplever att de inte har råd att utföra mångfaldsarbete? Att tradition och oföränderlighet premieras på bekostnad av förändring? Ska det även fortsättningsvis behövas externa medel, som inte kommer från det statliga anslaget, för att kunna uppfylla syftena som det statliga anslaget är avsett för?

Samtidigt kan man ifrågasätta det rimliga i att det finns skolor och studieförbundsavdelningar som knappast tycks utföra något konkret arbete alls för att nå grupper som är underrepresenterade i kulturverksamheterna. Vilket generellt ansvar har de enskilda folkhögskolor och studieförbundsavdelningar som tar emot statliga pengar för att finansiera sin kulturverksamhet, pengar som delvis är villkorade just för arbete med mångfald?

77 Människor arbetar exempelvis med musik tillsammans, men över nätet. De skickar filer till varandra och kommunicerar i forumtrådar eller i kommentarer och noteringar. På samma sätt kan en konstnärsgrupp jobba på en gemensam utställning utan att det nödvändigtvis är samma tre personer som träffas varje gång. Skapandet i olika estetiska uttryck sker på många olika sätt – och mycket mindre statiskt än vad som ryms på en cirkellista. Men det kan ändå finnas folkbildande element i dessa arbetssätt.

Referenser

Bengtsson, J. (2018). *Brobyggare eller vattendelare? En rapport om kulturen och ojämlikheten*. Landsorganisationen i Sverige.

Folkbildningsrådet (2017a). *Cirkeldeltagare från andra länder.* Folkbildningsrådet utvärderar No 1 2017.

Folkbildningsrådet (2017b). *Folk utanför folkbildningen – En studie om dem som inte deltar i studieförbundens verksamheter*.

Folkbildningsrådet (2018). *Kulturell bildning i folkhögskolans regi. Deltagare och lärare på estetiska profilkurser.* Folkbildningsrådet utvärderar No 1 2018.

Folkbildningsrådet (2019). *Folkbildning i marginaliserade stadsdelar*.

Folkbildningsrådet (2020). *Folkbildningens betydelse för samhället 2019. Folkbildningsrådets samlade bedömning.*

Kulturanalys Norden (2017). *Kultur med olika bakgrund. Utländsk bakgrund bland anställda på statligt finansierade kulturinstitutioner i Norden.* Nordisk kulturfakta.

Kulturanalys Norden (2017). *Vem får vara med? Perspektiv på inkludering och integration i kulturlivet i de Nordiska länderna*. Nordisk kulturfakta.

Myndigheten för kulturanalys (2015). *Kultur av vem? En undersökning av mångfald i den svenska kultursektorn*. Rapport 2015:2.

Myndigheten för kulturanalys (2018). *Kulturvanor i Sverige 1989–2018*. Kulturfakta 2019:2.

Myndigheten för kulturanalys (2019). *Kulturens geografi. Tillgång till kulturutbud i landets kommuner*. Kulturfakta 2019:3.

Myndigheten för kulturanalys (2020). *Kulturanalys 2020. En lägesbedömning i relation till de kulturpolitiska målen.* Rapport 2020:1.

Proposition 2013/14:172. *Allas kunskap – allas bildning.*

SOU 2018:23. *Konstnär – oavsett villkor*. Betänkande av Konstnärspolitiska kommittén.

Statskontoret (2018). *En folkbildning i tiden – en utvärdering utifrån syftena med statsbidraget*. Slutrapport. 2018:10.

Bilaga 1: Registerstudiens dataunderlag

DATABASENS KÄLLOR OCH VARIABLER

Folkbildningsaktörerna förser årligen SCB med deltagarinformation vilket inkluderar personnummer. Urvalet till den här utvärderingen har baserats på samtliga folkbildningsdeltagare registrerade med personnummer under åren 2012 och 2017, därefter har dessa kopplats samman med olika registerdata. De variabler vi inkluderat i analysen kommer från tre källor: 1) Longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier, LISA, 2) Registret över totalbefolkningen, RTB, samt 3) Registret över befolkningens utbildning, UREG.[78] Därmed är ett avidentifierat individmaterial upprättat.

Den upprättade databasen inkluderar alltså både information om den folkbildningsverksamhet den enskilde deltagit i samt information om den enskilde. Variabelinnehållet i registren som vi använt består av demografiska variabler, familjevariabler, utbildnings- och sysselsättningsvariabler samt inkomstvariabler. Beställningen till SCB har inkluderat fler variabler än de som redovisas i rapporten – i vissa fall har analys gjorts men utan att ge någon relevant information och i andra fall har analys nedprioriterats till förmån för mer grundläggande kategoriseringar.

Merparten av variablerna är hämtade ur LISA, som också bygger på RTB varur vi hämtat information om invandringsdatum och respektive förälders födelseland. Detta urval har kompletterats med utbildningsdata från UREG för respektive förälder.[79] Av de variabler vi använt i utvärderingen behöver

---

78 Även deltagande under 2016 inkluderades för att kunna göra bedömningar och begränsningar i att använda registerdata från 2016 för deltagare 2017. Fördelen med deltagandet för 2017 i relation till 2016 är såklart dess aktualitet och ökade distans gentemot deltagandet 2012.

79 Sammantaget ingick följande variabler i beställningen från SCB: juridiskt kön, postnummer, folkbokföringskommun, kommungrupp, civilstånd, familjetyp, datum för invandring, födelseland, moderns födelseland, faderns födelseland, utländsk/svensk bakgrund, högsta utbildningsnivå, moderns högsta utbildningsnivå, faderns högsta utbildningsnivå, studiedeltagande, sysselsättningsstatus, disponibel inkomst per konsumtionsenhet, antal flyttningar inom riket, antal flyttningar över kommungräns och DESO-område för folkbokföring.

ingen närmare förklaring utom möjligen disponibel inkomst per konsumtionsenhet. Det måttet utgår från inkomst men beräknas genom att summan av samtliga, i familjen ingående, medlemmars disponibla inkomst divideras med familjens totala konsumtionsvikt (ekonomiska behov).

För vårt syfte behövs information om såväl individen som den verksamhet där individen deltagit. För studieförbunden omfattar statistiken verksamhetsformerna studiecirkel och annan folkbildningsverksamhet, och för folkhögskolorna kurstyperna allmän kurs, särskild kurs och kort kurs. Den kombinationen av information innebär att studieobjektet inte längre är individen utan det enskilda deltagandetillfället. Mikrodata utgår alltså från deltagandetillfällen och det betyder att även om materialet ligger på individnivå består det inte av unika personer. En och samma person räknas som deltagare varje gång som han eller hon deltar i folkbildningsverksamhet. Det betyder att antalet deltagare blir större än antalet enskilda personer som faktiskt deltagit.

Det är viktigt att hålla isär deltagare och unika personer. Under år 2012 fanns 2 381 656 deltagare inom studieförbunden, och 2017 hade antalet ökat till 2 520 696. Det är i huvudsak annan folkbildningsverksamhet, och inte studiecirkeln, som fått fler deltagare. Är vi istället intresserade av unika personer var dessa 925 464 år 2012 och 955 108 fem år senare. (Det rör sig alltså om ca 2,57 deltagandetillfällen per person under 2012 respektive 2,63 under 2017.)

Antalet deltagare i folkhögskolans allmänna kurs, särskilda kurs och korta kurs uppgick under 2012 till 143 695, motsvarande siffra för 2017 är 139 803. Det rör sig om 103 797 respektive 99 974 unika deltagare. Hos folkhögskolan skiljer sig siffran för unika deltagare mindre från det totala deltagandet än i studieförbundens verksamheter.

BEGRÄNSNINGAR OCH BORTFALL

Statistiken har begränsningar visavi projektets frågeställningar samt ett visst bortfall som är viktiga att belysa. För att mikrodata (dvs. icke-aggregerat individbaserat material) ska kunna lämnas ut görs en sekretessprövning och i detta fall har bedömts att uppgifter om specifika studieförbund (samt distrikt och avdelningar) och folkhögskolor avidentifieras till förmån för ingående information om enskilda deltagare samt deltaganden. Vi kan därför inte säga något om mångfalden eller fördelning i deltagande bland olika grupper hos enskilda studieförbund eller skolor.

På grund av utformningen är det också alltför tids- och kompetenskrävande att aggregera materialet till gruppnivå i syfte att kunna säga något om

mångfalden i enskilda möten såsom studiecirklar eller kurser vilket hade berikat utvärderingen.

Styrkan hos hela materialet ligger främst i att det utgör en totalundersökning och på så vis är statistiken inte behäftat med slumpfel. Det betyder att skillnaden mellan grupper, antal, andelar etc. är reella, förutsatt att det inte finns andra felkällor som påverkar resultaten. På det stora hela är materialet mycket tillförlitligt men det finns olika anledningar till att det saknas uppgifter för vissa deltagare.

Statistiken bygger på att register över deltagare i folkbildningen matchas med register hos SCB. I denna matchning finns ett bortfall, dvs. det finns folkbildningsdeltagare för vilka vi har uppgifter om deltagande (verksamhet, ämne, termin etc.) men som inte återfinns i en eller flera av de register ur vilka vi plockat övrig information från (såsom ålder, utbildning, födelseland etc.).

På ett övergripande plan kan man säga att det beror på: 1) olika åldersgränser mellan folkbildningsdeltagande och förekomst i register, 2) olika årtal mellan deltagande och register (gäller specifikt för statistiken avseende 2017) samt 3) olika felkällor kopplade till registret hos SCB.

Totalt 9,8 procent av de unika deltagarna återfinns inte i LISA, 7,7 under 2017. LISA bygger på RTB men där finns såklart även de som är yngre än 15-årsgränsen för LISA. Genom att studera denna grupp utifrån ålder och förekomst i RTB kan vi konstatera att nästan alla som inte kunde matchas helt enkelt var för unga medan resterande, 1 411 unika deltagare (motsvarande 1,5 procent), saknas i RTB och därmed inte ingår i LISA. När det gäller år 2017 är andelen som saknas i RTB något högre (3,8 procent). Att en person förekommer i ett register innebär dock inte att information är garanterad eftersom det också kan finnas interna bortfall eller så kan variabeln, exempelvis egen utbildningsnivå, inkludera värdet ”uppgift saknas”. För vissa variabler, till exempel juridiskt kön, finns det så gott som inget bortfall, medan det för till exempel moders utbildningsnivå saknas uppgift för ca hälften av individerna.

Fokus i rapporten ligger på särskild kurs hos folkhögskolan eftersom merparten av den estetiskt inriktade verksamheten finns där och studiecirkeln hos studieförbunden då det är den större verksamhetsformen. Av de för vilka uppgift saknas deltog 17,6 procent i studiecirkel och 82,4 procent i annan folkbildningsverksamhet. Detta verkar huvudsakligen bero på åldern hos deltagarna, där de som är för unga för att ingå i LISA deltagit i annan folkbildningsverksamhet medan de som saknas i folkbokföringen vid mättillfället

deltagit i studiecirkel. Merparten av bortfallet drabbar alltså inte studiecirkelstatistiken, men studiecirkelbortfallet är mer problematiskt eftersom anledningarna är multipla och omöjliga att säga något definitivt om.

Deltagandet i folkhögskolans kärnverksamhet (allmän kurs, särskild kurs och kort kurs) uppgick under 2012 till 143 695, motsvarande siffra för 2017 är 139 803. Det rör sig om 103 797 respektive 99 974 unika deltagare. Hos folkhögskolan skiljer sig siffran för unika deltagare mindre från det totala deltagandet, men det är ju trots allt inte ovanligt att läsa mer än en kurs under ett kalenderår. Av de unika deltagarna var det 3,6 procent under 2012 och 5,9 procent under 2017 som inte återfanns i LISA. Merparten av skillnaden mellan åren beror på att det är fler deltagare under 2017 som är för unga för att ingå i LISA (det är alltså ungefär samma antal som saknas i RTB). Uppgifter för enskilda deltagare är också ojämnt fördelad över verksamhetstyperna. Det är främst inom kort kurs som vi hittar dem – hela 73 procent år 2012 och 75 procent år 2017. Precis som hos studieförbunden tycks dessa skillnader hänga samman med ålder, dvs. det beror på folkbildningsregelverkets utformning avseende ålder (där yngre deltar i kort kurs, medan de som inte kunde matchas mot LISA i allmän respektive särskild kurs i huvudsak tycks saknas i registret av andra skäl).

I Statistiska Centralbyråns serie Bakgrundsfakta, som går att hitta på SCB:s hemsida, presenteras det material som ligger till grund för deras statistik. I ”Arbetsmarknad och Utbildning Bakgrundsfakta 2016:1, Longitudinell integrationsdatabas för Sjukförsäkrings- och Arbetsmarknadsstudier (LISA) 1990–2013” presenteras variabler ur LISA med information om mättillfällen, värden och bortfall. I LISA finns från och med 2010 data för samtliga personer som är 15 år eller äldre och som varit folkbokförda i Sverige den 31 december respektive år. De flesta variabler från de administrativa registren har hela året som mätperiod med befolkningspopulationen den 31 december. Variabler som anger sysselsättning har november månad som mättidpunkt, medan högsta utbildning avser vårterminen och studiedeltagande avser höstterminen. Mättillfällena påverkar såklart tillförlitligheten i materialet på så vis att en situation kan föreligga när mätning sker och en annan när individen deltog i folkbildningen.

Som tidigare påtalats så innebär inte förekomsten av en individ i SCB:s register att information som söks är garanterad. Kortfattat kan sägas att felkällor kopplade till registret utgör anledningar till att det kan vara för många eller för få personer i statistiken jämfört med reell befolkning i landet. Först

och främst föds och dör människor under årets lopp. Ett par felkällor som kan ha viss betydelse i denna rapport är utvandring, invandring och ändring av personnummer.

BEARBETNING, PRESENTATION OCH TOLKNING

De flesta variabler har bearbetats i någon mån för att underlätta analys och presentation. Ålder och inkomst har exempelvis strukturerats i intervaller och för flera andra variabler har vissa kategorier slagits samman, t.ex. forskarutbildning och högskoleutbildning 3 år eller mer. Detta är vanliga modifieringar.

Resultaten framställs i korstabeller där fördelningen av två eller fler variabler redovisas. Det är ett format som anses vara lätt att förstå för läsaren. Denna framställning säger dock inget om hur sambandet ser ut mellan de variabler som presenteras. Sambandet kan vara direkt eller så kan det gå via mellanliggande variabler.

När vi undersöker fördelningen av olika grupper över verksamheter, eller uttryckt på ett annat sätt, fördelningen av deltagande hos olika grupper, hur kan vi veta om data visar på mångfald? Olika gruppers deltagande måste förstås i relation till dess storlek i befolkningen, och inte sällan även lokalt snarare än nationellt. Variabler har olika stor förmåga till intern variation; juridiskt kön har liten variation (man, kvinna) medan födelseland eller numeriska variabler (som ålder och inkomst) varierar i högre grad. Kön uppvisar en lägre intern mångfald, men eftersom det finns ungefär lika många män som kvinnor och dessa grupper är omfattande så är det inte svårt (ur ett statistiskt perspektiv) att hitta hela spektrumet representerat även i små grupper vilket inte är fallet för vissa andra variabler där enskilda grupper procentuellt dominerar.

Därtill är det också så att fördelningen av olika värden i befolkningen i stort inte är jämn. Till exempel finns ingen anledning att tro att intresset för olika estetiska aktiviteter är proportionerligt fördelat. Dessa beaktanden är tolkningar. Hårda fakta är på så vis inte så hårda trots allt. Så långt som möjligt har vi utgått från tanken att befolkningens sammansättning bör återspeglas i folkbildningen i stort och i den estetiska verksamheten som helhet.

Bilaga 2: Tabellbilaga

TABELL 1 ..... **142**
Andelen studiecirklar och annan folkbildningsverksamhet med estetisk respektive annan inriktning i varje kommuntyp, samt i fallstudiekommunerna. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

TABELL 2 ..... **143**
Respektive studieförbundens estetiska utbud jämfört med verksamhet med annan inriktning. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

TABELL 3 ..... **144**
De estetiska studiecirklarna fördelade efter ämne inom respektive studieförbund. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

TABELL 4 ..... **146**
Studieförbundens deltagare i estetisk verksamhet fördelade efter kön och ålder, jämfört med andra inriktningar och befolkningen. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

TABELL 5 ..... **148**
Studieförbundens deltagare i estetiska kurser fördelade utifrån bakgrund och antal år efter invandring till Sverige, jämfört med andra inriktningar och befolkningen. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

TABELL 6 ..... **150**
Studieförbundens deltagare i estetisk verksamhet fördelade efter egen och föräldrars högsta avslutade utbildning, jämfört med andra inriktningar och befolkningen. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

TABELL 7 ..... **152**
Studieförbundens deltagare i estetisk verksamhet fördelade efter disponibel årsinkomst, jämfört med andra inriktningar och befolkningen. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

TABELL 8 ..... **154**
Studieförbundens deltagare fördelade efter kön och familjetyp i estetisk verksamhet, jämfört med andra inriktningar. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

TABELL 9 ..... **156**
Studieförbundens cirkeldeltagare i olika estetiska ämnen fördelade efter kön och ålder. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

TABELL 10 ..... **158**
Studieförbundens cirkeldeltagare i olika estetiska ämnen fördelade efter bakgrund samt år efter invandring till Sverige. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

TABELL 11 ..... **160**
Studieförbundens cirkeldeltagare i olika estetiska ämnen fördelade efter egen och föräldrars högsta avslutade utbildning. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

TABELL 12 ..... **162**
Studieförbundens cirkeldeltagare i olika estetiska ämnen fördelade efter hushållets disponibla årsinkomst. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

TABELL 13 ..... **164**
Studieförbundens cirkeldeltagare i olika estetiska ämnen fördelade efter kön och familjetyp. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

TABELL 14 ..... **166**
Folkhögskolans deltagare i estetisk verksamhet fördelade efter kön och ålder, jämfört med andra inriktningar och befolkningen. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

TABELL 15 ..... **168**
Folkhögskolans deltagare i estetiska kurser fördelade efter bakgrund och antal år efter invandring till Sverige, jämfört med andra inriktningar och befolkningen. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

TABELL 16 ..... **170**
Folkhögskolans deltagare i estetisk verksamhet fördelade efter egen och föräldrars högsta avslutade utbildning, jämfört med andra inriktningar och befolkningen. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

TABELL 17 ..... **172**
Folkhögskolans deltagare i estetisk verksamhet fördelade efter kön och familjetyp, jämfört med andra inriktningar och befolkningen. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

TABELL 18 ..... **174**
Folkhögskolans deltagare i olika estetiska ämnen inom särskild kurs fördelade efter kön och ålder. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

TABELL 19 ..... **176**
Folkhögskolans deltagare i olika estetiska ämnen inom särskild kurs, fördelade efter bakgrund samt år efter invandring till Sverige. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

TABELL 20 ..... **178**
Folkhögskolans deltagare i olika estetiska ämnen inom särskild kurs, fördelade efter egen och föräldrars högsta avslutade utbildning. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

TABELL 21 ..... **180**
Folkhögskolans deltagare i olika estetiska ämnen inom särskild kurs, fördelade efter kön och familjetyp. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

TABELL 1.

Andelen studiecirklar och annan folkbildningsverksamhet med estetisk respektive annan inriktning i olika kommungrupper, samt i fallstudiekommunerna. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

	2017				2012			
	STUDIECIRKLAR		ANNAN FOLKBILDNINGS-VERKSAMHET		STUDIECIRKLAR		ANNAN FOLKBILDNINGS-VERKSAMHET	
	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING
Kommungrupp								
Landsbygdskommun	59 %	41 %	29 %	71 %	47 %	53 %	36 %	64 %
Landsbygdskommun med besöksnäring	57 %	43 %	34 %	66 %	50 %	50 %	40 %	60 %
Lågpendlingskommun nära större stad	54 %	46 %	35 %	65 %	49 %	51 %	38 %	62 %
Mindre stad/tätort	46 %	54 %	37 %	63 %	54 %	46 %	44 %	56 %
Pendlingskommun nära mindre stad/tätort	56 %	44 %	31 %	69 %	48 %	52 %	42 %	58 %
Pendlingskommun nära storstad	47 %	53 %	46 %	54 %	53 %	47 %	50 %	50 %
Pendlingskommun nära större stad	51 %	49 %	35 %	65 %	52 %	48 %	43 %	57 %
Storstäder	41 %	59 %	51 %	49 %	58 %	42 %	51 %	49 %
Större stad	46 %	54 %	40 %	60 %	57 %	43 %	46 %	54 %
Ej specificerad	69 %	31 %	41 %	59 %	48 %	52 %	53 %	47 %
Fallstudiekommuner								
Lågpendlingskommun nära större stad	45 %	55 %	26 %	74 %	49 %	51 %	38 %	62 %
Landsbygdskommun	33 %	67 %	23 %	77 %	38 %	62 %	26 %	74 %
Storstad	69 %	31 %	47 %	53 %	65 %	35 %	46 %	54 %
Pendlingskommun nära större stad	51 %	49 %	52 %	48 %	47 %	53 %	37 %	63 %

TABELL 2.

Respektive studieförbunds estetiska utbud jämfört med verksamhet med annan inriktning. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

	2017				2012			
	STUDIECIRKLAR		ANNAN FOLKBILDNINGSVERKSAMHET		STUDIECIRKLAR		ANNAN FOLKBILDNINGSVERKSAMHET	
	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING
Studieförbund 1	52 %	48 %	39 %	61 %	51 %	49 %	48 %	52 %
Studieförbund 2	53 %	47 %	34 %	66 %	53 %	47 %	39 %	61 %
Studieförbund 3	41 %	59 %	33 %	67 %	49 %	51 %	42 %	58 %
Studieförbund 4	58 %	42 %	31 %	69 %	57 %	43 %	40 %	60 %
Studieförbund 5	63 %	37 %	48 %	52 %	61 %	39 %	54 %	46 %
Studieförbund 6	55 %	45 %	64 %	36 %	58 %	42 %	76 %	24 %
Studieförbund 7	58 %	42 %	55 %	45 %	63 %	37 %	63 %	37 %
Studieförbund 8	37 %	63 %	34 %	66 %	45 %	55 %	43 %	57 %
Studieförbund 9	87 %	13 %	88 %	12 %	67 %	33 %	93 %	7 %
Studieförbund 10	3 %	97 %	4 %	96 %	1 %	99 %	1 %	99 %

TABELL 3.

De estetiska studiecirklarna fördelade efter ämne inom respektive studieförbund. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

	MUSIK	DANS	TEATER OCH ÖVRIG SCENKONST	BILD- OCH FORMKONST	MEDIE-PRODUKTION (GRAFISK FORMGIVNING)	FORMGIVNING OCH KONST-HANTVERK	SKRIVAR-CIRKEL	MUSIK-, DANS-, FILM- OCH TEATER-VETENSKAP /-HISTORIA
2017								
Studieförbund 1	58 %	7 %	3 %	8 %	1 %	21 %	1 %	1 %
Studieförbund 2	50 %	8 %	6 %	8 %	1 %	25 %	0 %	1 %
Studieförbund 3	76 %	5 %	2 %	4 %	0 %	12 %	0 %	0 %
Studieförbund 4	74 %	5 %	7 %	4 %	1 %	8 %	0 %	0 %
Studieförbund 5	75 %	2 %	4 %	3 %	1 %	12 %	0 %	0 %
Studieförbund 6	46 %	9 %	9 %	13 %	3 %	15 %	2 %	1 %
Studieförbund 7	67 %	6 %	4 %	6 %	3 %	10 %	1 %	1 %
Studieförbund 8	59 %	8 %	3 %	5 %	2 %	19 %	1 %	2 %
Studieförbund 9	54 %	13 %	1 %	2 %	5 %	5 %	0 %	20 %
Studieförbund 10	18 %	10 %	12 %	6 %	0 %	28 %	3 %	15 %
2012								
Studieförbund 1	54 %	7 %	4 %	9 %	1 %	25 %	1 %	1 %
Studieförbund 2	47 %	9 %	6 %	8 %	3 %	27 %	0 %	1 %
Studieförbund 3	78 %	5 %	2 %	3 %	1 %	10 %	0 %	0 %
Studieförbund 4	73 %	4 %	7 %	5 %	2 %	9 %	0 %	0 %
Studieförbund 5	73 %	3 %	6 %	4 %	2 %	12 %	1 %	0 %
Studieförbund 6	44 %	10 %	8 %	14 %	8 %	14 %	1 %	1 %
Studieförbund 7	55 %	5 %	4 %	7 %	12 %	11 %	6 %	0 %
Studieförbund 8	52 %	6 %	5 %	6 %	5 %	24 %	1 %	2 %
Studieförbund 9	54 %	16 %	1 %	1 %	1 %	6 %	0 %	21 %
Studieförbund 10	4 %	8 %	15 %	8 %	4 %	54 %	0 %	8 %

TABELL 4.

Studieförbundens deltagare i estetisk verksamhet fördelade efter kön och ålder, jämfört med andra inriktningar och befolkningen. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

	2017					
	STUDIECIRKLAR			ANNAN FOLKBILDNINGS-VERKSAMHET		
	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	BEFOLKNING	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	BEFOLKNING
Kön						
Kvinna	51 %	60 %	50 %	70 %	61 %	50 %
Man	49 %	40 %	50 %	30 %	39 %	50 %
Ålder						
-24 år	14 %	14 %	16 %	11 %	13 %	24 %
25–30 år	12 %	8 %	10 %	7 %	8 %	9 %
31–54 år	33 %	30 %	37 %	30 %	36 %	33 %
55–65 år	13 %	14 %	15 %	19 %	16 %	13 %
66 år–	28 %	35 %	22 %	33 %	28 %	20 %

	2012					
	STUDIECIRKLAR			ANNAN FOLKBILDNINGS-VERKSAMHET		
	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	BEFOLKNING	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	BEFOLKNING
Kön						
Kvinna	52 %	62 %	50 %	70 %	62 %	50 %
Man	48 %	38 %	50 %	30 %	38 %	50 %
Ålder						
-24 år	19 %	11 %	18 %	12 %	16 %	24 %
25–30 år	11 %	7 %	9 %	6 %	7 %	8 %
31–54 år	30 %	28 %	37 %	32 %	35 %	34 %
55–65 år	13 %	15 %	16 %	19 %	16 %	14 %
66 år–	27 %	38 %	21 %	30 %	27 %	19 %

TABELL 5.

Studieförbundens deltagare i estetiska kurser fördelade utifrån bakgrund och antal år efter invandring till Sverige, jämfört med andra inriktningar och befolkningen. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

2017

	STUDIECIRKLAR			ANNAN FOLKBILDNINGSVERKSAMHET		
	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	BEFOLKNING	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	BEFOLKNING
Bakgrund (eget och föräldrars födelseland)						
Född i Norden, föräldrar födda i Norden	76 %	55 %	72 %	81 %	68 %	71 %
Född i Norden, en/båda föräldrar födda i Europa	4 %	2 %	3 %	4 %	4 %	4 %
Född i Norden, en/båda föräldrar födda utanför Europa	4 %	3 %	3 %	4 %	6 %	4 %
Född i Norden, uppgift om föräldrar saknas	5 %	6 %	5 %	3 %	3 %	4 %
Född i Europa (utanför Norden)	4 %	7 %	7 %	3 %	4 %	6 %
Född utanför Europa	8 %	27 %	11 %	4 %	15 %	11 %
År efter invandring till Sverige (födda utanför Norden)						
Mindre än 2 år	3 %	5 %	20 %	5 %	8 %	21 %
2 till 5 år	14 %	24 %	29 %	19 %	33 %	30 %
6 till 10 år	15 %	22 %	27 %	16 %	20 %	27 %
Mer än 10 år	68 %	48 %	24 %	60 %	40 %	22 %

2012

	STUDIECIRKLAR			ANNAN FOLKBILDNINGS VERKSAMHET		
	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	BEFOLKNING	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	BEFOLKNING
Bakgrund (eget och föräldrars födelseland)						
Född i Norden, föräldrar födda i Norden	77 %	61 %	73 %	82 %	71 %	73 %
Född i Norden, en/båda föräldrar födda i Europa	3 %	2 %	3 %	4 %	4 %	3 %
Född i Norden, en/båda föräldrar födda utanför Europa	3 %	3 %	2 %	4 %	6 %	3 %
Född i Norden, uppgift om föräldrar saknas	7 %	11 %	8 %	5 %	6 %	7 %
Född i Europa (utanför Norden)	4 %	7 %	6 %	3 %	4 %	6 %
Född utanför Europa	6 %	17 %	8 %	3 %	9 %	8 %
År efter invandring till Sverige (födda utanför Norden)						
Mindre än 2 år	3 %	6 %	10 %	4 %	6 %	10 %
2 till 5 år	10 %	18 %	18 %	12 %	21 %	19 %
6 till 10 år	14 %	17 %	14 %	18 %	20 %	15 %
Mer än 10 år	72 %	60 %	58 %	66 %	53 %	56 %

TABELL 6.

Studieförbundens deltagare i estetisk verksamhet fördelade efter egen och föräldrars högsta avslutade utbildning, jämfört med andra inriktningar och befolkningen. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

2017

	STUDIECIRKLAR			ANNAN FOLKBILDNINGSVERKSAMHET		
	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	BEFOLKNING	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	BEFOLKNING
Deltagares högsta avslutade utbildning						
Grundskola	17 %	27 %	21 %	12 %	16 %	21 %
Gymnasial utbildning	41 %	38 %	44 %	32 %	41 %	44 %
Eftergymnasial utbildning högst 2 år	18 %	14 %	14 %	19 %	16 %	14 %
Eftergymnasial utbildning 3 år eller längre	24 %	21 %	22 %	37 %	26 %	22 %
Föräldrars högsta avslutade utbildning						
Grundskola	15 %	25 %	17 %	12 %	17 %	16 %
Gymnasial utbildning	39 %	39 %	44 %	32 %	37 %	42 %
Eftergymnasial utbildning högst 2 år	16 %	14 %	15 %	15 %	15 %	15 %
Eftergymnasial utbildning 3 år eller längre	31 %	22 %	24 %	42 %	30 %	27 %

2012

	STUDIECIRKLAR			ANNAN FOLKBILDNINGSVERKSAMHET		
	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	BEFOLKNING	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	BEFOLKNING
Deltagares högsta avslutade utbildning						
Grundskola	21 %	26 %	24 %	15 %	20 %	24 %
Gymnasial utbildning	43 %	40 %	44 %	35 %	43 %	44 %
Eftergymnasial utbildning högst 2 år	16 %	14 %	13 %	18 %	15 %	13 %
Eftergymnasial utbildning 3 år eller längre	21 %	20 %	19 %	33 %	22 %	19 %
Föräldrars högsta avslutade utbildning						
Grundskola	16 %	26 %	21 %	14 %	19 %	19 %
Gymnasial utbildning	39 %	41 %	44 %	34 %	40 %	43 %
Eftergymnasial utbildning högst 2 år	16 %	13 %	14 %	15 %	15 %	14 %
Eftergymnasial utbildning 3 år eller längre	29 %	20 %	21 %	37 %	27 %	23 %

TABELL 7.

Studieförbundens deltagare i estetisk verksamhet fördelade efter disponibel årsinkomst, jämfört med andra inriktningar och befolkningen. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

	STUDIECIRKLAR			ANNAN FOLKBILDNINGSVERKSAMHET		
	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	BEFOLKNING	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	BEFOLKNING
2017						
100 000 kr eller lägre	6 %	10 %	7 %	4 %	6 %	7 %
100 100–200 000 kr	36 %	42 %	29 %	27 %	31 %	29 %
200 100–300 000 kr	33 %	27 %	32 %	34 %	35 %	32 %
300 100–400 000 kr	16 %	12 %	18 %	20 %	17 %	18 %
400 100 kr eller högre	10 %	8 %	14 %	16 %	11 %	14 %
2012						
100 000 kr eller lägre	7 %	10 %	9 %	4 %	6 %	9 %
100 100–200 000 kr	42 %	46 %	36 %	33 %	38 %	36 %
200 100–300 000 kr	33 %	28 %	33 %	36 %	36 %	33 %
300 100–400 000 kr	12 %	10 %	14 %	17 %	13 %	14 %
400 100 kr eller högre	6 %	6 %	8 %	10 %	7 %	8 %

TABELL 8.

Studieförbundens deltagare fördelade efter kön och familjetyp i estetisk verksamhet, jämfört med andra inriktningar. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

	STUDIECIRKLAR				BEFOLKNING	
	ESTETISK INRIKTNING		ANNAN INRIKTNING			
	MAN	KVINNA	MAN	KVINNA	MAN	KVINNA
2017						
Ensamstående	44 %	41 %	36 %	39 %	37 %	35 %
Gift/Sambo	17 %	28 %	24 %	26 %	21 %	20 %
Ensamstående, minderårigt barn	3 %	5 %	5 %	7 %	3 %	7 %
Ensamstående, myndigt barn	5 %	4 %	3 %	4 %	4 %	5 %
Gift/Sambo, minderårigt barn	23 %	15 %	26 %	19 %	26 %	26 %
Gift/Sambo, myndigt barn	9 %	7 %	7 %	6 %	9 %	7 %
2012						
Ensamstående	42 %	40 %	36 %	41 %	36 %	34 %
Gift/Sambo	16 %	27 %	28 %	27 %	21 %	21 %
Ensamstående, minderårigt barn	3 %	5 %	3 %	5 %	3 %	7 %
Ensamstående, myndigt barn	5 %	4 %	3 %	3 %	4 %	5 %
Gift/Sambo, minderårigt barn	23 %	17 %	22 %	17 %	26 %	25 %
Gift/Sambo, myndigt barn	10 %	7 %	8 %	6 %	10 %	8 %

	ANNAN FOLKBILDNINGSVERKSAMHET				BEFOLKNING	
	ESTETISK INRIKTNING		ANNAN INRIKTNING			
	MAN	KVINNA	MAN	KVINNA	MAN	KVINNA
2017						
Ensamstående	37 %	38 %	33 %	35 %	37 %	35 %
Gift/Sambo	33 %	27 %	26 %	25 %	21 %	20 %
Ensamstående, minderårigt barn	2 %	4 %	3 %	6 %	3 %	7 %
Ensamstående, myndigt barn	3 %	4 %	3 %	4 %	4 %	5 %
Gift/Sambo, minderårigt barn	16 %	19 %	27 %	23 %	26 %	26 %
Gift/Sambo, myndigt barn	8 %	8 %	8 %	7 %	9 %	7 %
2012						
Ensamstående	34 %	35 %	31 %	35 %	36 %	34 %
Gift/Sambo	34 %	27 %	26 %	24 %	21 %	21 %
Ensamstående, minderårigt barn	2 %	5 %	4 %	6 %	3 %	7 %
Ensamstående, myndigt barn	3 %	4 %	3 %	4 %	4 %	5 %
Gift/Sambo, minderårigt barn	17 %	22 %	29 %	24 %	26 %	25 %
Gift/Sambo, myndigt barn	9 %	9 %	8 %	7 %	10 %	8 %

TABELL 9.

Studieförbundens cirkeldeltagare i olika estetiska ämnen fördelade efter kön och ålder. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

	MUSIK	DANS	TEATER OCH ÖVRIG SCENKONST	BILD- OCH FORMKONST	MEDIEPRODUKTION (GRAFISK FORMGIVNING)	FORMGIVNING OCH KONST-HANTVERK	SKRIVAR-CIRKEL	MUSIK-, DANS-, FILM- OCH TEATER-VETENSKAP/-HISTORIA
2017								
Kön								
Kvinna	30 %	76 %	53 %	72 %	36 %	86 %	63 %	50 %
Man	70 %	24 %	47 %	28 %	64 %	14 %	37 %	50 %
Ålder								
–24 år	16 %	22 %	26 %	7 %	21 %	3 %	11 %	22 %
25–30 år	16 %	10 %	16 %	7 %	17 %	4 %	10 %	12 %
31–54 år	40 %	27 %	36 %	24 %	40 %	20 %	32 %	23 %
55–65 år	11 %	14 %	10 %	18 %	9 %	18 %	16 %	9 %
66 år–	18 %	27 %	11 %	44 %	13 %	55 %	31 %	34 %
2012								
Kön								
Kvinna	30 %	76 %	55 %	73 %	28 %	85 %	49 %	47 %
Man	70 %	24 %	45 %	27 %	72 %	15 %	51 %	53 %
Ålder								
–24 år	23 %	29 %	29 %	8 %	31 %	3 %	26 %	21 %
25–30 år	14 %	9 %	16 %	7 %	21 %	3 %	19 %	8 %
31–54 år	36 %	24 %	33 %	25 %	36 %	22 %	26 %	24 %
55–65 år	10 %	14 %	10 %	21 %	6 %	20 %	10 %	10 %
66 år–	17 %	24 %	11 %	39 %	6 %	51 %	19 %	37 %

TABELL 10.

Studieförbundens cirkeldeltagare i olika estetiska ämnen fördelade efter bakgrund samt år efter invandring till Sverige. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

2017

	MUSIK	DANS	TEATER OCH ÖVRIG SCENKONST	BILD- OCH FORMKONST	MEDIE-PRODUKTION (GRAFISK FORMGIVNING)	FORMGIVNING OCH KONST-HANTVERK	SKRIVAR-CIRKEL	MUSIK-, DANS-, FILM- OCH TEATER-VETENSKAP /-HISTORIA
Bakgrund (eget och föräldrars födelseland)								
Född i Norden, föräldrar födda i Norden	79 %	66 %	78 %	76 %	61 %	77 %	73 %	60 %
Född i Norden, en/båda föräldrar födda i Europa	4 %	5 %	4 %	3 %	5 %	2 %	4 %	5 %
Född i Norden, en/båda föräldrar födda utanför Europa	4 %	7 %	4 %	2 %	6 %	1 %	3 %	6 %
Född i Norden, uppgift om föräldrar saknas	3 %	4 %	2 %	5 %	4 %	9 %	4 %	7 %
Född i Europa (utanför Norden)	4 %	6 %	4 %	5 %	6 %	4 %	6 %	6 %
Född utanför Europa	6 %	11 %	8 %	8 %	18 %	7 %	10 %	16 %
År efter invandring till Sverige (födda utanför Norden)								
Mindre än 2 år	3 %	4 %	4 %	3 %	2 %	3 %	3 %	3 %
2 till 5 år	14 %	16 %	17 %	13 %	12 %	12 %	12 %	20 %
6 till 10 år	16 %	17 %	19 %	15 %	17 %	12 %	15 %	20 %
Mer än 10 år	68 %	64 %	60 %	69 %	68 %	73 %	70 %	57 %

2012

	MUSIK	DANS	TEATER OCH ÖVRIG SCENKONST	BILD- OCH FORMKONST	MEDIE-PRODUKTION (GRAFISK FORMGIVNING)	FORMGIVNING OCH KONST-HANTVERK	SKRIVAR-CIRKEL	MUSIK-, DANS-, FILM- OCH TEATER-VETENSKAP /-HISTORIA
Bakgrund (eget och föräldrars födelseland)								
Född i Norden, föräldrar födda i Norden	81 %	67 %	81 %	75 %	68 %	73 %	63 %	60 %
Född i Norden, en/båda föräldrar födda i Europa	3 %	5 %	4 %	3 %	5 %	2 %	6 %	6 %
Född i Norden, en/båda föräldrar födda utanför Europa	3 %	7 %	3 %	2 %	6 %	1 %	11 %	5 %
Född i Norden, uppgift om föräldrar saknas	5 %	6 %	3 %	8 %	2 %	14 %	5 %	10 %
Född i Europa (utanför Norden)	3 %	5 %	3 %	5 %	6 %	4 %	5 %	11 %
Född utanför Europa	5 %	9 %	6 %	6 %	14 %	6 %	10 %	9 %
År efter invandring till Sverige (födda utanför Norden)								
Mindre än 2 år	4 %	4 %	6 %	3 %	4 %	2 %	2 %	2 %
2 till 5 år	11 %	11 %	14 %	10 %	11 %	8 %	7 %	11 %
6 till 10 år	15 %	16 %	17 %	13 %	17 %	11 %	13 %	15 %
Mer än 10 år	70 %	69 %	64 %	75 %	69 %	79 %	78 %	71 %

TABELL 11.

Studieförbundens cirkeldeltagare i olika estetiska ämnen fördelade efter egen och föräldrars högsta avslutade utbildning. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

2017

	MUSIK	DANS	TEATER OCH ÖVRIG SCEN-KONST	BILD- OCH FORMKONST	MEDIE-PRODUKTION (GRAFISK FORMGIVNING)	FORMGIVNING OCH KONST-HANTVERK	SKRIVAR-CIRKEL	MUSIK-, DANS-, FILM- OCH TEATER-VETENSKAP /-HISTORIA
Deltagares högsta avslutade utbildning								
Grundskola	15 %	21 %	16 %	13 %	15 %	22 %	10 %	21 %
Gymnasial utbildning	43 %	38 %	34 %	37 %	40 %	43 %	30 %	36 %
Eftergymnasial utbildning högst 2 år	18 %	16 %	23 %	19 %	24 %	15 %	21 %	18 %
Eftergymnasial utbildning 3 år eller längre	24 %	25 %	28 %	31 %	21 %	20 %	38 %	25 %
Föräldrars högsta avslutade utbildning								
Grundskola	13 %	14 %	9 %	20 %	11 %	28 %	13 %	16 %
Gymnasial utbildning	40 %	36 %	33 %	38 %	38 %	39 %	37 %	37 %
Eftergymnasial utbildning högst 2 år	17 %	15 %	18 %	14 %	17 %	12 %	15 %	20 %
Eftergymnasial utbildning 3 år eller längre	31 %	34 %	39 %	28 %	34 %	20 %	34 %	28 %

2012

	MUSIK	DANS	TEATER OCH ÖVRIG SCEN-KONST	BILD- OCH FORMKONST	MEDIE-PRODUKTION (GRAFISK FORMGIVNING)	FORMGIVNING OCH KONST-HANTVERK	SKRIVAR-CIRKEL	MUSIK-, DANS-, FILM- OCH TEATER-VETENSKAP /-HISTORIA
Deltagares högsta avslutade utbildning								
Grundskola	19 %	26 %	19 %	16 %	14 %	26 %	18 %	21 %
Gymnasial utbildning	44 %	39 %	34 %	39 %	42 %	44 %	38 %	38 %
Eftergymnasial utbildning högst 2 år	16 %	15 %	22 %	17 %	23 %	13 %	18 %	16 %
Eftergymnasial utbildning 3 år eller längre	21 %	20 %	25 %	28 %	20 %	17 %	26 %	25 %
Föräldrars högsta avslutade utbildning								
Grundskola	14 %	15 %	10 %	23 %	11 %	32 %	14 %	18 %
Gymnasial utbildning	40 %	38 %	34 %	39 %	39 %	40 %	43 %	38 %
Eftergymnasial utbildning högst 2 år	17 %	16 %	18 %	13 %	17 %	11 %	17 %	15 %
Eftergymnasial utbildning 3 år eller längre	30 %	30 %	39 %	25 %	33 %	17 %	27 %	29 %

TABELL 12.

Studieförbundens cirkeldeltagare i olika estetiska ämnen fördelade efter hushållets disponibla årsinkomst. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

	MUSIK	DANS	TEATER OCH ÖVRIG SCENKONST	BILD- OCH FORMKONST	MEDIE-PRODUKTION (GRAFISK FORMGIVNING)	FORMGIVNING OCH KONST-HANTVERK	SKRIVAR-CIRKEL	MUSIK-, DANS-, FILM- OCH TEATER-VETENSKAP /-HISTORIA
2017								
100 000 kr eller lägre	6 %	6 %	8 %	5 %	11 %	4 %	7 %	9 %
100 100–200 000 kr	33 %	33 %	37 %	36 %	41 %	42 %	36 %	41 %
200 100–300 000 kr	36 %	34 %	33 %	30 %	29 %	30 %	29 %	30 %
300 100–400 000 kr	16 %	17 %	14 %	16 %	13 %	14 %	15 %	12 %
400 100 kr eller högre	9 %	10 %	7 %	13 %	7 %	10 %	12 %	7 %
2012								
100 000 kr eller lägre	8 %	7 %	12 %	7 %	14 %	5 %	12 %	9 %
100 100–200 000 kr	40 %	41 %	44 %	41 %	43 %	48 %	43 %	43 %
200 100–300 000 kr	35 %	33 %	30 %	30 %	30 %	29 %	28 %	31 %
300 100–400 000 kr	12 %	12 %	10 %	13 %	10 %	11 %	11 %	10 %
400 100 kr eller högre	5 %	6 %	4 %	9 %	4 %	7 %	6 %	7 %

TABELL 13.

Studieförbundens cirkeldeltagare i olika estetiska ämnen fördelade efter kön och familjetyp. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

	MUSIK		DANS		TEATER OCH ÖVRIG SCENKONST	
	MAN	KVINNA	MAN	KVINNA	MAN	KVINNA
2017						
Ensamstående	44 %	42 %	42 %	37 %	49 %	41 %
Gift/Sambo	14 %	22 %	24 %	21 %	12 %	11 %
Ensamstående, minderårigt barn	3 %	5 %	4 %	8 %	4 %	8 %
Ensamstående, myndigt barn	5 %	4 %	5 %	5 %	5 %	6 %
Gift/Sambo, minderårigt barn	25 %	19 %	17 %	22 %	21 %	25 %
Gift/Sambo, myndigt barn	9 %	7 %	8 %	8 %	9 %	9 %
2012						
Ensamstående	42 %	40 %	39 %	34 %	49 %	42 %
Gift/Sambo	13 %	22 %	25 %	19 %	12 %	11 %
Ensamstående, minderårigt barn	4 %	5 %	5 %	9 %	3 %	8 %
Ensamstående, myndigt barn	5 %	4 %	5 %	6 %	5 %	6 %
Gift/Sambo, minderårigt barn	25 %	22 %	17 %	24 %	20 %	24 %
Gift/Sambo, myndigt barn	10 %	8 %	9 %	9 %	11 %	9 %

BILD- OCH FORMKONST		MEDIE-PRODUKTION (GRAFISK FORMGIVNING)		FORMGIVNING OCH KONST-HANTVERK		SKRIVARCIRKEL		MUSIK-, DANS-, FILM- OCH TEATER-VETENSKAP /-HISTORIA	
MAN	KVINNA	MAN	KVINNA	MAN	KVINNA	MAN	KVINNA	MAN	KVINNA
43 %	43 %	50 %	51 %	36 %	41 %	40 %	47 %	41 %	46 %
27 %	34 %	11 %	10 %	42 %	38 %	19 %	23 %	20 %	20 %
2 %	3 %	3 %	7 %	1 %	3 %	3 %	4 %	3 %	6 %
4 %	4 %	5 %	6 %	3 %	3 %	5 %	6 %	6 %	4 %
15 %	10 %	22 %	18 %	12 %	9 %	23 %	14 %	20 %	17 %
8 %	6 %	9 %	8 %	7 %	6 %	11 %	6 %	9 %	7 %
42 %	43 %	48 %	50 %	35 %	41 %	45 %	46 %	37 %	44 %
27 %	32 %	7 %	9 %	44 %	37 %	9 %	19 %	24 %	26 %
2 %	3 %	4 %	7 %	1 %	3 %	5 %	6 %	4 %	4 %
4 %	4 %	6 %	6 %	3 %	3 %	9 %	5 %	6 %	4 %
16 %	12 %	24 %	19 %	11 %	10 %	17 %	17 %	21 %	15 %
8 %	7 %	12 %	9 %	6 %	7 %	15 %	6 %	8 %	7 %

TABELL 14.

Folkhögskolans deltagare i estetisk verksamhet fördelade efter kön och ålder, jämfört med andra inriktningar och befolkningen. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

	ALLMÄN KURS		SÄRSKILD KURS			KORT KURS		
	SAMTLIGA	BEFOLKNING	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	BEFOLKNING	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	BEFOLKNING
2017								
Kön								
Kvinna	55 %	50 %	65 %	65 %	50 %	70 %	57 %	50 %
Man	45 %	50 %	35 %	35 %	50 %	30 %	43 %	50 %
Ålder								
-24 år	57 %	10 %	49 %	28 %	13 %	15 %	14 %	16 %
25–30 år	18 %	11 %	14 %	18 %	11 %	6 %	9 %	10 %
31–54 år	22 %	39 %	22 %	32 %	38 %	28 %	40 %	37 %
55–65 år	1 %	16 %	9 %	7 %	15 %	24 %	16 %	15 %
66 år–	2 %	24 %	6 %	15 %	23 %	27 %	22 %	22 %
2012								
Kön								
Kvinna	58 %	51 %	64 %	67 %	50 %	69 %	55 %	50 %
Man	42 %	49 %	36 %	33 %	50 %	31 %	45 %	50 %
Ålder								
-24 år	55 %	12 %	61 %	37 %	14 %	20 %	15 %	18 %
25–30 år	18 %	10 %	14 %	17 %	9 %	6 %	8 %	9 %
31–54 år	23 %	39 %	15 %	30 %	38 %	26 %	40 %	37 %
55–65 år	1 %	17 %	6 %	6 %	16 %	22 %	15 %	16 %
66 år–	3 %	22 %	4 %	10 %	22 %	27 %	22 %	21 %

TABELL 15.

Folkhögskolans deltagare i estetiska kurser fördelade efter bakgrund och antal år efter invandring till Sverige, jämfört med andra inriktningar och befolkningen. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

2017

	ALLMÄN KURS		SÄRSKILD KURS			KORT KURS		
	SAMTLIGA	BEFOLKNING	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	BEFOLKNING	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	BEFOLKNING
Bakgrund (eget och föräldrars födelseland)								
Född i Norden, föräldrar födda i Norden	47 %	72 %	82 %	74 %	72 %	86 %	83 %	72 %
Född i Norden, en/båda föräldrar födda i Europa	4 %	3 %	4 %	4 %	3 %	3 %	3 %	3 %
Född i Norden, en/båda föräldrar födda utanför Europa	8 %	2 %	5 %	5 %	2 %	2 %	2 %	3 %
Född i Norden, uppgift om föräldrar saknas	0 %	5 %	1 %	1 %	5 %	3 %	3 %	5 %
Född i Europa (utanför Norden)	6 %	7 %	3 %	4 %	7 %	3 %	3 %	7 %
Född utanför Europa	35 %	11 %	6 %	11 %	11 %	3 %	6 %	11 %
År efter invandring till Sverige (födda utanför Norden)								
Mindre än 2 år	6 %	19 %	7 %	5 %	20 %	4 %	3 %	20 %
2 till 5 år	36 %	29 %	21 %	19 %	29 %	10 %	12 %	29 %
6 till 10 år	31 %	27 %	18 %	18 %	27 %	12 %	13 %	27 %
Mer än 10 år	27 %	25 %	55 %	57 %	24 %	75 %	72 %	24 %

2012

	ALLMÄN KURS		SÄRSKILD KURS			KORT KURS		
	SAMTLIGA	BEFOLKNING	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	BEFOLKNING	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	BEFOLKNING
Bakgrund (eget och föräldrars födelseland)								
Född i Norden, föräldrar födda i Norden	57 %	73 %	85 %	78 %	73 %	85 %	83 %	73 %
Född i Norden, en/båda föräldrar födda i Europa	4 %	3 %	4 %	4 %	3 %	3 %	3 %	3 %
Född i Norden, en/båda föräldrar födda utanför Europa	5 %	2 %	4 %	3 %	2 %	2 %	1 %	2 %
Född i Norden, uppgift om föräldrar saknas	1 %	8 %	1 %	2 %	8 %	6 %	5 %	8 %
Född i Europa (utanför Norden)	6 %	6 %	2 %	4 %	6 %	2 %	3 %	6 %
Född utanför Europa	27 %	8 %	4 %	10 %	8 %	2 %	4 %	8 %
Antal år efter invandring till Sverige (födda utanför Norden)								
Mindre än 2 år	5 %	10 %	13 %	8 %	10 %	4 %	2 %	10 %
2 till 5 år	30 %	17 %	14 %	17 %	18 %	8 %	6 %	18 %
6 till 10 år	30 %	13 %	18 %	18 %	14 %	10 %	12 %	14 %
Mer än 10 år	35 %	60 %	55 %	58 %	59 %	78 %	79 %	58 %

TABELL 16.

Folkhögskolans deltagare i estetisk verksamhet fördelade efter egen och föräldrars högsta avslutade utbildning, jämfört med andra inriktningar och befolkningen. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

2017

	ALLMÄN KURS		SÄRSKILD KURS			KORT KURS		
	SAMTLIGA	BEFOLKNING	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	BEFOLKNING	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	BEFOLKNING
Deltagares högsta avslutade utbildning								
Grundskola	56 %	19 %	11 %	12 %	21 %	12 %	14 %	21 %
Gymnasial utbildning	35 %	45 %	52 %	50 %	44 %	28 %	45 %	44 %
Eftergymnasial utbildning högst 2 år	5 %	14 %	18 %	17 %	14 %	19 %	16 %	14 %
Eftergymnasial utbildning 3 år eller längre	4 %	22 %	19 %	21 %	22 %	41 %	25 %	22 %
Föräldrars högsta avslutade utbildning								
Grundskola	13 %	19 %	6 %	12 %	18 %	14 %	15 %	17 %
Gymnasial utbildning	46 %	45 %	30 %	41 %	44 %	31 %	41 %	44 %
Eftergymnasial utbildning högst 2 år	17 %	15 %	19 %	17 %	15 %	15 %	15 %	15 %
Eftergymnasial utbildning 3 år eller längre	24 %	22 %	45 %	31 %	23 %	39 %	28 %	24 %

2012

	ALLMÄN KURS		SÄRSKILD KURS			KORT KURS		
	SAMTLIGA	BEFOLKNING	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	BEFOLKNING	ESTETISK INRIKTNING	ANNAN INRIKTNING	BEFOLKNING
Deltagares högsta avslutade utbildning								
Grundskola	49 %	22 %	6 %	11 %	24 %	15 %	18 %	24 %
Gymnasial utbildning	42 %	45 %	64 %	52 %	44 %	32 %	47 %	44 %
Eftergymnasial utbildning högst 2 år	5 %	14 %	19 %	20 %	13 %	18 %	15 %	13 %
Eftergymnasial utbildning 3 år eller längre	4 %	20 %	12 %	16 %	19 %	35 %	20 %	19 %
Föräldrars högsta avslutade utbildning								
Grundskola	13 %	23 %	6 %	11 %	22 %	14 %	20 %	21 %
Gymnasial utbildning	48 %	44 %	30 %	40 %	44 %	31 %	43 %	44 %
Eftergymnasial utbildning högst 2 år	16 %	13 %	19 %	18 %	14 %	16 %	14 %	14 %
Eftergymnasial utbildning 3 år eller längre	22 %	19 %	45 %	31 %	20 %	39 %	22 %	21 %

TABELL 17.

Folkhögskolans deltagare i estetisk verksamhet fördelade efter kön och familjetyp, jämfört med andra inriktningar och befolkningen. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

	ALLMÄN KURS				SÄRSKILD KURS	
	SAMTLIGA		BEFOLKNING		ESTETISK INRIKTNING	
	KVINNA	MAN	KVINNA	MAN	KVINNA	MAN
2017						
Ensamstående	27 %	40 %	36 %	39 %	34 %	35 %
Gift/Sambo	4 %	2 %	21 %	21 %	12 %	6 %
Ensamstående, minderårigt barn	16 %	7 %	6 %	2 %	6 %	4 %
Ensamstående, myndigt barn	11 %	18 %	5 %	4 %	10 %	13 %
Gift/Sambo, minderårigt barn	32 %	18 %	24 %	24 %	20 %	18 %
Gift/Sambo, myndigt barn	10 %	15 %	8 %	9 %	18 %	24 %
2012						
Ensamstående	33 %	42 %	36 %	37 %	40 %	37 %
Gift/Sambo	5 %	3 %	22 %	22 %	8 %	3 %
Ensamstående, minderårigt barn	13 %	6 %	6 %	2 %	4 %	3 %
Ensamstående, myndigt barn	11 %	16 %	5 %	4 %	10 %	13 %
Gift/Sambo, minderårigt barn	28 %	16 %	24 %	24 %	17 %	15 %
Gift/Sambo, myndigt barn	10 %	17 %	9 %	10 %	22 %	29 %

SÄRSKILD KURS				KORT KURS					
ANNAN INRIKTNINGAR		BEFOLKNING		ESTETISK INRIKTNING		ANNAN INRIKTNING		BEFOLKNING	
KVINNA	MAN	KVINNA	MAN	KVINNA	MAN	KVINNA	MAN	KVINNA	MAN
40 %	42 %	35 %	38 %	43 %	42 %	35 %	34 %	35 %	37 %
13 %	10 %	21 %	21 %	24 %	26 %	21 %	21 %	20 %	21 %
8 %	3 %	7 %	3 %	4 %	2 %	7 %	3 %	7 %	3 %
7 %	8 %	5 %	4 %	5 %	4 %	4 %	4 %	5 %	4 %
22 %	21 %	25 %	25 %	14 %	14 %	26 %	30 %	26 %	26 %
11 %	15 %	8 %	9 %	9 %	11 %	8 %	9 %	7 %	9 %
39 %	41 %	35 %	36 %	42 %	40 %	36 %	34 %	34 %	36 %
10 %	9 %	21 %	21 %	23 %	24 %	21 %	21 %	21 %	21 %
8 %	3 %	6 %	3 %	4 %	3 %	6 %	3 %	7 %	3 %
7 %	8 %	5 %	4 %	5 %	5 %	5 %	3 %	5 %	4 %
22 %	20 %	25 %	26 %	16 %	15 %	24 %	30 %	25 %	26 %
14 %	18 %	8 %	10 %	9 %	13 %	8 %	9 %	8 %	10 %

TABELL 18.

Folkhögskolans deltagare i olika estetiska ämnen inom särskild kurs, fördelade efter kön och ålder. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

	ESTETISKA ÄMNEN	MUSIK	SCENISK KONST (DANS, FILM, TEATER)	SLÖJD OCH KONSTHANTVERK	BILD, FORM OCH MÅLARKONST	KYRKOMUSIKER /KANTOR	ESTETISKA ÄMNEN ÖVRIGT
2017							
Kön							
Kvinna	78 %	48 %	61 %	79 %	78 %	55 %	75 %
Man	22 %	52 %	39 %	21 %	22 %	45 %	25 %
Ålder							
–24 år	39 %	65 %	79 %	20 %	37 %	26 %	34 %
25–30 år	16 %	11 %	13 %	16 %	15 %	16 %	18 %
31–54 år	30 %	13 %	7 %	39 %	25 %	48 %	32 %
55–65 år	9 %	7 %	0 %	16 %	12 %	10 %	8 %
66 år–	6 %	4 %	0 %	9 %	11 %	0 %	8 %
2012							
Kön							
Kvinna	74 %	46 %	63 %	82 %	77 %	-	71 %
Man	26 %	54 %	37 %	18 %	23 %	-	29 %
Ålder							
–24 år	55 %	77 %	80 %	35 %	47 %	-	43 %
25–30 år	22 %	8 %	14 %	15 %	17 %	-	19 %
31–54 år	20 %	9 %	5 %	27 %	20 %	-	26 %
55–65 år	2 %	3 %	0 %	14 %	8 %	-	4 %
66 år–	1 %	2 %	0 %	9 %	7 %	-	8 %

TABELL 19.

Folkhögskolans deltagare i olika estetiska ämnen inom särskild kurs, fördelade efter bakgrund samt år efter invandring till Sverige. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

2017

	ESTETISKA ÄMNEN	MUSIK	SCENISK KONST (DANS, FILM, TEATER)	SLÖJD OCH KONSTHANTVERK	BILD, FORM OCH MÅLARKONST	KYRKOMUSIKER /KANTOR	ESTETISKA ÄMNEN ÖVRIGT
Bakgrund (eget och föräldrars födelseland)							
Född i Norden, föräldrar födda i Norden	71 %	83 %	79 %	84 %	85 %	87 %	81 %
Född i Norden, en/båda föräldrar födda i Europa	4 %	4 %	4 %	3 %	3 %	2 %	3 %
Född i Norden, en/båda föräldrar födda utanför Europa	6 %	5 %	7 %	2 %	4 %	1 %	4 %
Född i Norden, uppgift om föräldrar saknas	1 %	1 %	1 %	2 %	1 %	0 %	2 %
Född i Europa (utanför Norden)	3 %	2 %	3 %	4 %	2 %	6 %	3 %
Född utanför Europa	15 %	5 %	5 %	5 %	4 %	3 %	7 %
År efter invandring till Sverige (födda utanför Norden)							
Mindre än 2 år	4 %	11 %	9 %	4 %	5 %	6 %	3 %
2 till 5 år	26 %	20 %	25 %	17 %	18 %	14 %	21 %
6 till 10 år	26 %	13 %	16 %	19 %	16 %	23 %	18 %
Mer än 10 år	44 %	56 %	49 %	60 %	62 %	57 %	57 %

2012

	ESTETISKA ÄMNEN	MUSIK	SCENISK KONST (DANS, FILM, TEATER)	SLÖJD OCH KONSTHANTVERK	BILD, FORM OCH MÅLARKONST	KYRKOMUSIKER /KANTOR	ESTETISKA ÄMNEN ÖVRIGT
Bakgrund (eget och föräldrars födelseland)							
Född i Norden, föräldrar födda i Norden	80 %	88 %	83 %	85 %	85 %	-	81 %
Född i Norden, en/båda föräldrar födda i Europa	4 %	3 %	5 %	3 %	4 %	-	4 %
Född i Norden, en/båda föräldrar födda utanför Europa	6 %	4 %	6 %	2 %	3 %	-	5 %
Född i Norden, uppgift om föräldrar saknas	1 %	1 %	1 %	1 %	1 %	-	2 %
Född i Europa (utanför Norden)	4 %	1 %	2 %	4 %	3 %	-	3 %
Född utanför Europa	5 %	3 %	3 %	4 %	4 %	-	4 %
År efter invandring till Sverige (födda utanför Norden)							
Mindre än 2 år	19 %	15 %	18 %	11 %	10 %	-	14 %
2 till 5 år	13 %	13 %	14 %	14 %	14 %	-	19 %
6 till 10 år	19 %	16 %	15 %	18 %	20 %	-	22 %
Mer än 10 år	49 %	57 %	54 %	58 %	57 %	-	45 %

TABELL 20.

Folkhögskolans deltagare i olika estetiska ämnen inom särskild kurs, fördelade efter egen och föräldrars högsta avslutade utbildning. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

2017

	ESTETISKA ÄMNEN	MUSIK	SCENISK KONST (DANS, FILM, TEATER)	SLÖJD OCH KONSTHANT-VERK	BILD, FORM OCH MÅLARKONST	KYRKOMUSIKER /KANTOR	ESTETISKA ÄMNEN ÖVRIGT
Deltagares högsta avslutade utbildning							
Grundskola	17 %	12 %	14 %	8 %	9 %	3 %	8 %
Gymnasial utbildning	44 %	59 %	63 %	48 %	47 %	39 %	38 %
Eftergymnasial utbildning högst 2 år	18 %	15 %	16 %	20 %	19 %	18 %	23 %
Eftergymnasial utbildning 3 år eller längre	20 %	14 %	7 %	24 %	25 %	40 %	31 %
Föräldrars högsta avslutade utbildning							
Grundskola	8 %	4 %	2 %	13 %	7 %	10 %	8 %
Gymnasial utbildning	32 %	24 %	28 %	40 %	35 %	33 %	33 %
Eftergymnasial utbildning högst 2 år	15 %	19 %	20 %	19 %	19 %	14 %	19 %
Eftergymnasial utbildning 3 år eller längre	45 %	53 %	50 %	29 %	38 %	43 %	40 %

2012

	ESTETISKA ÄMNEN	MUSIK	SCENISK KONST (DANS, FILM, TEATER)	SLÖJD OCH KONSTHANT-VERK	BILD, FORM OCH MÅLARKONST	KYRKOMUSIKER /KANTOR	ESTETISKA ÄMNEN ÖVRIGT
Deltagares högsta avslutade utbildning							
Grundskola	3 %	4 %	4 %	7 %	8 %	-	8 %
Gymnasial utbildning	54 %	72 %	70 %	59 %	59 %	-	45 %
Eftergymnasial utbildning högst 2 år	31 %	16 %	22 %	18 %	19 %	-	22 %
Eftergymnasial utbildning 3 år eller längre	11 %	9 %	4 %	16 %	15 %	-	25 %
Föräldrars högsta avslutade utbildning							
Grundskola	5 %	4 %	3 %	9 %	9 %	-	6 %
Gymnasial utbildning	27 %	22 %	31 %	41 %	36 %	-	33 %
Eftergymnasial utbildning högst 2 år	17 %	19 %	21 %	18 %	21 %	-	20 %
Eftergymnasial utbildning 3 år eller längre	51 %	56 %	46 %	32 %	35 %	-	40 %

TABELL 21.

Folkhögskolans deltagare i olika estetiska ämnen inom särskild kurs, fördelade efter kön och familjetyp. Verksamhetsåren 2017 och 2012.

	ESTETISKA ÄMNEN ALLMÄN INRIKTNING		MUSIK		SCENISK KONST (DANS, FILM, TEATER)	
	KVINNA	MAN	KVINNA	MAN	KVINNA	MAN
2017						
Ensamstående	37 %	41 %	33 %	30 %	34 %	40 %
Gift/Sambo	9 %	7 %	9 %	5 %	1 %	1 %
Ensamstående, minderårigt barn	10 %	3 %	5 %	5 %	5 %	6 %
Ensamstående, myndigt barn	9 %	11 %	12 %	13 %	15 %	14 %
Gift/Sambo, minderårigt barn	21 %	13 %	19 %	19 %	20 %	17 %
Gift/Sambo, myndigt barn	14 %	25 %	23 %	29 %	25 %	22 %
2012						
Ensamstående	42 %	48 %	32 %	31 %	41 %	42 %
Gift/Sambo	2 %	1 %	5 %	3 %	1 %	0 %
Ensamstående, minderårigt barn	6 %	3 %	3 %	3 %	5 %	6 %
Ensamstående, myndigt barn	10 %	6 %	11 %	13 %	12 %	17 %
Gift/Sambo, minderårigt barn	14 %	19 %	20 %	16 %	15 %	12 %
Gift/Sambo, myndigt barn	26 %	22 %	28 %	34 %	27 %	23 %

SLÖJD OCH KONSTHANTVERK		BILD, FORM OCH MÅLARKONST		KYRKOMUSIKER /KANTOR		ESTETISKA ÄMNEN ÖVRIG INRIKTNING	
KVINNA	MAN	KVINNA	MAN	KVINNA	MAN	KVINNA	MAN
32 %	41 %	36 %	41 %	24 %	34 %	35 %	45 %
18 %	12 %	16 %	8 %	9 %	14 %	17 %	5 %
6 %	3 %	5 %	2 %	8 %	1 %	7 %	1 %
6 %	10 %	9 %	14 %	9 %	5 %	10 %	12 %
25 %	19 %	18 %	14 %	33 %	28 %	19 %	23 %
14 %	15 %	16 %	21 %	16 %	18 %	13 %	14 %
39 %	35 %	42 %	43 %	-	-	52 %	48 %
14 %	8 %	11 %	6 %	-	-	7 %	4 %
4 %	2 %	5 %	3 %	-	-	4 %	4 %
7 %	16 %	9 %	12 %	-	-	8 %	12 %
18 %	13 %	15 %	12 %	-	-	14 %	14 %
19 %	26 %	18 %	24 %	-	-	15 %	19 %

RAPPORTEN *Mångfald och förnyelse?* handlar framför allt om studieförbundens och folkhögskolornas kulturinriktade studiecirklar och särskilda kurser.

Den tar sin utgångspunkt i kontrasten mellan kulturpolitiska och folkbildningspolitiska mål och syften som talar om mångfald och inkludering, och en verklighet som åtminstone delvis avviker. I rapporten används statistik för att fördjupa bilden av vilka deltagarna är i folkbildningens estetiskt inriktade kurser och cirklar, med särskilt fokus på deltagarnas födelseland och utbildningsnivå. Lokala fältstudier visar hur synsätt, arbetssätt och folkbildningens villkor påverkar mångfalden.

Rapporten väcker också den större frågan om förnyelse inom folkbildningen. Vilket utrymme för förnyelse finns? Vilka drivkrafter? Hur ser förutsättningarna ut att utveckla folkbildningen i takt med tiden?

THOR RUTGERSSON är författare och frilansskribent med gedigen erfarenhet av folkbildning. Under tio år arbetade han i och med studieförbund på olika nivåer och därefter har han fortsatt att skriva om och för olika folkbildningsaktörer. I rapporten har Thor i första hand ansvarat för de delar av rapportens fältstudiekapitel och sammanfattande slutsatser som berör studieförbunden.

SARA TANNÅ är oberoende sociolog, utbildad och bosatt i Umeå. För Folkbildningsrådets räkning har hon tidigare utvärderat studieförbundens kulturprogramsverksamhet. I föreliggande rapport har Sara främst ansvarat för registerstudien, inklusive bilaga 1 och 2.

KATJA TIMGREN är utbildad folkhögskollärare och är verksam som barn- och ungdomsförfattare samt som skrivarkurslärare på flera olika folkhögskolor. Katja har haft huvudansvar för de delar av rapportens fältstudiekapitel och sammanfattande slutsatser som berör folkhögskolan.

Folk–
bildnings
–rådet

Box 38074
100 64 Stockholm

folkbildningsradet.se